14724
INVENTARIO N.

GIORGIO
BIBLIOTECA DEL VECCHIO
47
B
7
UNIVERSITÀ DI ROMA
ISTITUTO DI FILOSOFIA DEL DIRITTO

TOMASINVS
DE
TESSERIS
HOSPITALITATIS.

IAC. PHILIPPI
TOMASINI
DE
TESSERIS HOSPITALITATIS
Liber ſingularis,

In quo jus hoſpitii univerſum, apud veteres potiſſimum, expenditur.

AMSTELODAMI,
Sumptibus ANDREÆ FRISII.
M. DC. LXX.

ſſimo ac Generoſiſſimo Domino

D^no. HENRICO

AB

ALCKEMADE,

Toparchæ in

BERCKENRODE, &c.

VEniunt ad te, Nobiliſſime Domine, Teſſeræ hæ Hoſpitales, & è manibus meis evolare geſtiunt, ut recipiantur à tam digno, tam benevolo Hoſpite, futuræ teſſeræ perpetuæ meæ erga te gratitudinis, ſymbola tuæ erga me benevolentiæ. Do-

mo

mo me recepiſti, menſa
hibuiſti, ad ipſa amicitiæ ſa-
cra, deducente me Nobili
D. Theodoro Kerckringio,
pene admiſiſti: quidni fa-
ciam iſti Deæ parvâ hacce
victimâ? litabo, ſpero. Quod
ſi nutu, tanquam certiſſima
teſſera, aſſerueris, næ ego fe-
lici me natum ſydere, ſyde-
ra ipſa putabo tangere ver-
tice; ubi inter cætera lumi-
na ſplendet virtutum tua-
rum aſtrum, non uno ful-
gore micans, quod ego po-
tius hac oblatione colere &
venerari malo, quam radios
ejus commemorando quo-
dam-

mmodo retundere, & in-
feriore laude obſcurare. Su-
ſcipe ergo, ita precor, tam
benevolo animo munuſcu-
lum hoc meum, quam tibi
ſyncero defertur : & accen-
ſe clientibus, id eſt, ut ego
interpretor humilibus ami-
cis Tuis,

Nobiliſs. ac Generoſiſſime Domine,

obſequioſo animo addictiſſimum

ANDREAM FRISIUM.

ANDREAS FRIS[...]

LECTO[...]

BENEVOLO.

TAm tua privatim intere[...] noſſe quid emas, quam me[...] & publice omnium ſciri quid vendam. Quare ut omnibus ex æquo ſatisfiat, ſic habeto. Tomaſinum de Teſſeris hoſpitalitatis vides. Hunc authorem ea aſsiduitate & cura proſecuti ſumus, ut pagina nulla compareat, quæ medicam manum ter quaterve experta non ſit. Ac lacunas quidem numero plures, & momenti gravioris, adhibitâ diligenti codicum collatione, qua fieri fide debuit, explevimus: reſtitutis quæ vel perperam allegata, vel contra authoris mentem, omiſſa turpiter erant. Quin illa etiam ipſa, quæ Tomaſinus ſub-

ubjicienda operi cenſuerat, ut uno tibi eodemque filo labor & lectio curreret, ſuis ſingula locis ſubjecimus; adjectis ſuperpondii loco ex Ant. Auguſtini operibus gladiatorum, aliisque teſſeris, exhibitaque panis gradilis vel congiarii artificioſa deſcriptione. Ac ne quid eſſet, quod tua ſtudia moraretur, ipſam etiam ex Chifletio contractæ hoſpitalitatis indicem teſſeram apponere viſum eſt. Quæ omnia ſi grata tibi acceptaque eſſe videbuntur, teſſeras has brevi ejuſdem authoris Livius, Livium alii ſequentur. Vale.

INDEX CAPITVM.

CAP. I. OPeris occaſio. 1
II. Tabulæ quædam Hoſpitales è veterum monumentis depromptæ. 3
III. TabellæGothofredorum expoſitio. 12
IV. Hoſpitalitatis origo, nominiſque ratio, ubi quid hoſpitium, & hoſpes explicatur. 27
V. Hoſpitalitatis uſus & finis præcipuus, humanæ vitæ conſervatio. 32
VI. Dii hoſpitales enumerantur. 37
VII. Hoſpitalitatis religio. 43
VIII. Hoſpites adorandi ritus unde fluxerit. 45
IX. Hoſpitalitas à quibus & in quos potiſſimum exercebatur. 51
X. Ius hoſpitalitatis. 56
XI. Hoſpitia quamobrem primitus inſtituta. 60
XII. Hoſpitia antiquorum, quæ publica, vel privata, declarantur. 63
XIII. De prima hoſpitum exceptione. 71
XIV. Hoſpitum, ac Legatorum perege venientium, itemque exulum tractatio. 75
XV. De omine in hoſpitum adventu. 88
XVI. Apparatus hoſpitalitatis circa viatores: ubi de Teſſeris, & Symbolo. 89
XVII. Hoſpitalitatis ſecuritas & immunitas. 128

XVIII. De

XVIII. De conviviis quibus hoſpites excepti: ubi de tricliniis, de menſa & ſella hoſpitali; item de coronis. 130
XIX. De loco hoſpitum in menſa. 141
XX. De cultu mulierum in hoſpites. 143
XXI. Oſculum hoſpitibus accedentibus, & abeuntibus datum. 147
XXII. De cultu veterum Iudæorum in hoſpites: ubi de inſigni Abrahæ hoſpitalitate diſſeritur. 153
XXIII. Hoſpitalitatis ratio, variis nationibus peculiaris iiſque cultioribus Græcis, & Romanis. 159
XXIV. De reliquarum gentium, & præſertim Germanorum & Gallorum hoſpitalitate. 168
XXV. Hoſpitalitatis ritus Barbaris gentibus, Scythis nempe, Turcis, Indis, aliiſque familiaris. 176
XXVI. De hoſpitalitate Chriſtianorum primævi ſeculi. 181
XXVII. Poſterioris ævi apud quaſdam Nationes hoſpitalitas recenſetur. 190
XXVIII. Hoſpitum diſcedentium ritus. 196
XXIX. De mercenaria hoſpitalitate: ubi de Caupona, Taberna, Stabulo, & Diverſorio. 204
XXX. De ſupremo erga hoſpites officio. 210
XXXI. De Inhoſpitalitate. 219
XXXII. Operis Peroratio. 227

SIL-

SYLLABVS
INSCRIPTIONUM ANTIQUARUM,

è quibus nondum vulgatæ aſteriſco ſignantur.

* L. *Arruntio Stella.* 4
* *Tabulæ publicæ* 6.7
M. Craſſo Frugi. 8. 9
L. Sillano Flamini. 10
Curat. muneris pub. 13
Sub L. Arruntio. 16
L. Cannuleius. 17
Mercurio negotiatori. ib.
C. Domitio Dextro. 18
C. Vettio, ibid.
Imperator. Cæ. Divi Trajani. 20
Maximo Principi. ibid.
Valerio Proculo. 23
Feliciter D D.N.N. Criſpo. 24
* *Henricus Valeſius.* 69
L. Octavio. 73
C. Auruncejus. ibid.
Sub ſacerdote Nymphodoro. 92
Sub ſacerdote Iceta. 93
C. Curt. 165
* *L. Hoſtilius.* 211
* *Et Tortenſ.* 212
D. M. T. Cor. 213
D. M. Val. Att. ibid.
* *D. O. M. Laurentio Pignorio.* 215
* *Teſſera Paganica.* 127

…C. PHILIPPI TOMASINI
DE
TESSERIS HOSPITALITATIS
Liber ſingularis.

OPERIS OCCASIO,
CAPVT I.

PVblicato de Tabellis Votivis libro, quem Eminentiſſimo Cardinali Franciſco Barberino, Magni Patrui VRBANI VIII. Nepoti nuncupaveram, nihil æque in votis erat, quam ut urbem Romam, literatorum Emporium, perluſtrarem, ac Eminentiſſimo Principi me coram dicarem, aliosque patronos & amicos, diu literarum commercio notos, conſpicerem.

Annus ſupra milleſimum ſexconteſimum trigeſimus octavus vertebatur, cum deſideriis noſtris fortuna ampliſſime reſponderet. Romam enim Societatis meæ nomine ablegatus, cum ſummam ibidem hoſpitalitatem, tum Eminentiſſimi Cardinalis Franciſci Barberini, tum amicorum experirer, ſerio mecum cogitare cœpi, hanc urbem veræ virtutis domicilium & communem patriam, nec ullo priſcos loco evidentiora ſuæ majeſtatis veſtigia reliquiſſe: quæ licet ruderibus non raro occultata, clara tamen ſæpius eorum monumenta ad ſatietatem ferme in oculos veniunt. Inter hæc antiquiſſima in ædibus *Gothofredorum* tabella ænea, eruditis non indigna, cujus gratia hic labor præcipue mihi ſuſceptus liberalis hoſpitii monumentum erit. Nullo ſane loco magis culta olim Hoſpitalitas quam Romæ; nec hodie uſquam frequentiores advenæ benignius excipiuntur, in Dynaſtarum palatia admittuntur, religioſæ

gioræ profectionis majorem unquam fructum aut jucunditatem percipiunt: imo exteri, in civium numerum adſcripti, communi cæli benignitate ſummum non raro honoris apicem attingunt.

Cap. II.

Tabulæ quædam Hoſpitales è veterum monumentis depromptæ.

ROmæ in cœnaculo Nobilis Viri Franciſci Gothofredi Romani tabella ænea, unum pedem alta, & uncias VI. lata Ped. I, & unc. II. cum dimidia, literis majuſculis eleganter inciſis adhuc integra conſpicitur; quam diligenter delineatam transmiſit mihi nobiliſſimus & egregius omnis hoſpitalitatis cultor Joannes Baptiſta Caſalius.

L. ARRVNTIO. STELLA
L. IVLIO. MARINO. COS.
XIIII. K. NOV

M. ACILIVS. PLACIDVS. L. PETRONIVS FRONTO. IIII. VIR. I. D. S. C. FERENTINI. IN CVRIA. AEDIS. MERCVRI. SCRIBVNDO ADFVERVNT. Q. SEGIARNVS. MAECIANVS T. MVNNIVS. NOMANLINVS

QVOD. VNIVERSI. V. F. T. POMPONIVM. BASSVM CLARISSIMVM. VIRVM. DEMANDATAM SIBI. CVRAM. AB. INDVLGENTISSIMO. IMP CAESARE. NERVA. TRAIANO. AVGVSTO GERMANICO. QVA. AETERNITATI ITALIAE. SVAE. PROSPEXIT. SECVNDVM LIBERALITATEM. EIVS. ITA. ORDINARE VT. OMNIS. AETAS. CVRAE. EIVS. MERITO GRATIAS. AGERE. DEBEAT. FVTVRVMQVE VT. TANTAE. VIRTVTIS. VIR. AVXILIO SIT. FVTVRVS. MVNICIPIO. NOSTRO Q. D. E. R. F. P. D. E. R. I. C.

PLACERE. CONSCRIPTIS. LEGATOS. EX. HOC ORDINE. MITTI. AD. T. POMPONIVM BASSVM. CLARISSIMVM. VIRVM. QVI. AB EO. IMPETRENT. IN. CLIENTELAM AMPLISSIMAE. DOMVS. SVAE MVNICIPIVM. NOSTRVM. RECIPERE DIGNETVR. PATRONVMQVE. SE COOPTARI. TABVLA. HOSPITALI. INCISA HOC. DECRETO. IN. DOMO. SVA POSITA. PERMITTAT. CENSVERE

EGERVNT. LEGATI

A. CAECILIVS. A. F. QVIRINALIS. ET QVIRINALIS. F.

Tabulam hanc Gruterus Fulvii Vrſini fuiſſe memorat, cui in extremo adjecta ſunt.

AD. AVGVST	AD. AVGVST
TEM. C. P	TEM. C. P.

L. Pignorius etiam in ſuo Antenore narrat, apud Fulvium Vrſinum olim Romæ viſam Hoſpilitatis tabulam æneam, in ædibus T. Pomponii Baſſi, in teſtimonium deſideratæ à municipio apud ipſum clientelæ.

Vrſino etiam alteram adſcribit Gruterus è veteri marmore, ſed mutilam, quam ex ingenio ſum conatus reſtituere.

MVTILA.

Tabella Hoſpitalitatis ex Grutero CLXXI.

.... PVBLICAE. EX. B. B. IN. HON. ....
.... NIFICENTIAEQ. INSTEI. T. F. PVP. ..
.... IB. PL. PR. COS. LEG. CONSVLARIS. PROV..
.... IS. EIVS. AC. FRATRIS. FILIQ. ET. VXOR..
.... VM. TABVLIS. HOSPITALIBVS. TRANSFERRI
.... ANTE. CVRIAM. VEL. IN. PORTIBVS. FOR
.... CAVERAT. SCHOLAM. HANC. DICAVIT

Inſtei. Sic tabula in monte Cœlio inventa.

RESTITVTA.

TABVLAE. PVBLICAE. EX. B. B. IN HONORIS
BENEFICENTIAEQ. INSTEI. T. F. PVP.
LIB. PL. PR. COS. LEG. CONSVLARIS. PROVINCIAE
PATRIS. EIVS. AC. FRATRIS. FILIQ. ET. VXORIS
OMNIVM. TABVLIS. HOSPITALIBVS. TRANSFERRI
HVC. ANTE. CVRIAM. VEL. IN. PORTICIBVS. FOR
TVNAE. CAVERAT. SCHOLAM. HANC. DICAVIT

His accedunt Brixiæ apud Hieronymum Barganum tabellæ quatuor æneæ, ut refert in monumentis Brixienſibus Clariſſimus Vir Octavius Rubeus, inventæ in vico S. Zenonis, quæ plurimum ad rem noſtram faciunt: in quibus etiam non pauca de Vulcano ejusque ſymbolis, admodum erudite, pro uberiore hujus argumenti explicatione ab ipſo proferuntur.

M. CRASSO FRVGI L. CALPVRNIO
COS
PISON. IIIII
III NON. FEBR.

CIVITAS THEMETRA EX AFRICA HOSPITIVM FECIT CVM C. SILIO. C. F. FAB. AVIOLA IIIIIIM. LIBEROS POSTEROSQVE EIVS SIBI LIBERIS POSTERISQVE SVIS PATRONVM COOPTAVERVNT C. SILIVS. C. F. FAB. AVIOLA CIVITATEM THEMETRENSEM LIBEROS POSTEROSQ. EORVM SIBI LIBERIS POSTERISQVE SVIS IN FIDEM CLIENTELAMQVE SVAM RECEPIT.

EGERVNT

BANNO HIMILIS F. SVFFES.
AZDRVBAL BAISILLEGIS F. LEG.
IDDIBAL BOHARIS F.

M. CRASSO FRVGI
L. PISONE COSS.

SENATVS POPVLVSQVE TIMILIGENSIS
HOSPITIVM FECERVNT CVM C. SILIO
C. F. FAB. AVIOLA PRAEF. FABR
EVMQVE LIBEROS POSTEROSQVE
EORVM SIBI LIBERIS POSTERISQVE
SVIS PATRONVM COOPTAVERVNT
C. SILIVS AVIOLA PRAEF. FAB
THIMILIGENSES VNIVERSOS SIBI
LIBERIS POSTERISQVE SVIS SVORVM
QVE IN FIDEM CLIENTELAMQVE
SVAM SVORVMQVE RECEPIT
EGERVNT. LEGATI
AZDRVBAL SVFFES ANNOBALIS F.
AGDIBIL. BONCARIH
IDDIBALIS F. RISVIL
IIIIII NNO AZDRVBALIS F. XVCELAAZO
IIIIIIIIIIIIIIIIIIII AMILCARIS F. AGDIBIL.
BALITONIS F. SIRNI

L. SILLANO, FLAMINI
MARTIALI
C. VELLEO TVTORE COSS.

SENATVS POPVLVSQVE SIAGITANVS
HOSPITIVM FECERVNT CVM C. SILIO
C. F. AVIOLA TRIB. MIL. LEG. III. AVG.
PRAEFECTO FABR. EVMQVE
POSTEROSQVE EIVS SIBI
POSTERISQVE SVIS PATRONVM
COOPTAVERVNT

C. SILIVS. C. F. FAB. AVIOLA
EOS POSTEROSQVE EORVM
IN FIDEM CLIENTELAMQVE SVAM
RECEPIT.
AGENTE CELERE IMILCHONIS
GVILISAE F. SVFFETE.

.ILLANO FLAM. MART.

C. VELLEO TVTORE COSS.

PRID. NON. DECEMB.

CIVITAS APISA MAIVS HOSPITIVM
FECIT CVM C. SILIO C. F. FAB.
AVIOLA TRIB. MILIT. LEG. III.
AVG. PRAEFEC. FABR. EVM
LIBEROSQVE POSTEROSQVE
EIVS SIBI LIBERIS POSTERISQVE
SVIS PATRONVM COOPTAVERVNT.
C. SILIVS. C. F. FAB. AVIOLA TRIB.
MILIT. LEG. III. AVG. PRAEF. FABR.
APISAM MAIVS LIBEROS POSTEROSQ.
EORVM SIBI LIBERIS POSTERISQVE
SVIS IN FIDEM CLIENTELAM
RECEPIT.

EGERVNT
HASDRVBAL IVMMO IADERIVMMI.
HASDRVBAL HANNONIS
BANNOGABALI
CHINISDO SVFFES IIIIIIIII
SAEPO CHANAEBO
LEGATI.

Ex poſtremis hiſce duabus tabellis conſtat Africæ populum Legatos miſiſſe Brixiam, ut fœdus iniret cum civibus Brixienſibus Fabrorum præfectis. Eſtque prima Themetiræ in hanc ſententiam. Conſulibus Romanis Marco Craſſo Fruge, & L. Calpurnio Piſone die III Februarii, Themetra Africæ Vrbs, & C. Silius Aviola Fabii filius de tribu Fabia, Fabrorum præfectus, ſimul fœdus & amicitiam mutuam ac fidem perpetuam iniere inter ſe, eorum filios, ac poſteros adinvicem in clientelam ſe recipientes. Id agente Aſdrubale filio Baiſillegis & Iddibale F. Boharis Oratoribus prædictæ Vrbis, in qua erat Suffes Bannus Himilis F. ideſt Conſul, ſeu Præſes.

CAP. III.

Tabellæ Gothofredorum expoſitio.

VBerioris conſiderationis erit altera, quam Romæ ſpectavimus. In

In qua primum ſe offert L. Arruntius Stella Conſul, cum L. Iulio Marino. Civis ille Patavinus fuit, & Vates, cujus ingenii monumenta periere. Prætor primum, deinde Duumvir, poſtea à Nerone, ut Cornelius Tacitus Lib. XIII. affirmat, Ludis inſignibus, qui maximâ pompa fiebant, ex nobilibus præfectus. Inter dignitates munus illud cenſebatur. Sic enim Lib. IX. idem: *Sulpicius Rufus Ludi procurator.* In priſco etiam Lapide Tibure:

CVRAT. MVNERIS. PVBLICI
GLADIATORI

Et apud Suetonium in Caligula, cap. 27: *curator munerum ac venationum.* Conſulatum Stellæ, qui non in Domitiani, ut perperam aliquis, ſed in Traiani imperium ex hac tabella incidit, Martialis innuit Lib. XII. Epigr. III. librum ſuum alloquens:

Ad populos mitti qui nuper ab vrbe ſolebas,
Ibis, io, Romam nunc peregrine liber.

Poſtea addit:

Vel, ſi malueris, prima gradiere Suburra.
Atria ſunt illic Conſulis alta mei.
Laurigeros habitat facundus Stella Penates,
Clarus Hyantea Stella ſititor aquæ.

Cui Conſulatum ſupra voverat, & Apollini iuvencum auratis cornibus, ſi Imperatori id ſuaderet, Lib. IX, Epig. XLII.

Bis-ſenos cito te rogante faſces
Det Stellæ bonus annuatque Cæſar.

Stellæ veſtitum ſplendidum deſcribit Lib. V. epigr. XI.

Sardonychas, ſmaragdos, adamantas, jaſpidas uno
Verſat in articulo Stella, Severe, meus.

Recte *meus*. Fuit enim illi amiciſſimus. Patavio etiam oriundum ſignificat Lib. I. Epigr. LXI. ubi Aponum Patavini agri vicum non minoris eſſe exiſtimationis, ob natales T. Livij, Stellæ, & Flacci, quam Virgilij Mantuam,

tuam, Tibulli Veronam, oſtendit:

Verona docti ſyllabas amat Vatis,
Marone felix Mantua eſt:
Cenſetur Apona Livio ſuo tellus,
Stellaque nec Flacco minus.

Nec eſt, quod tabulam hanc ſuſpectæ veritatis quiſquam opinetur, quoniam apud Panvinium, Sigonium, Gruterum, Goltzium, aliosque Romanorum Faſtorum Scriptores L. Arruntius Stella cum L. Iulio Marino nunquam inter Conſules enumeretur. Solebat enim Populus Romanus anni principio Conſules nominare, donec hunc ordinem Iulius Cæſar primus turbaſſet. Hique Ordinarii dicebantur. Qui vero iis procedente anno variis de cauſis ſubrogabantur, extraordinarii, ſive Suffecti appellabantur. Idem fortaſſis Arruntio contigit, quem ſub XIV. Cal. Novembris in hac tabula Conſulem videmus. Fuit etiam in alia tabella Fulvii Vrſini:

SVB. L. ARRVNTIO. STELL
NAVIS. HARENARIA. QVA
SERVIT. IN. AEMILIANIS
REDEMTORE.
L. MARCO. FELICE

Sed plura de hoc viro in Athenis noſtris Patavinis, ubi pleniorem eorum cenſum inſtituemus, qui literis inclaruere.

Annos vero per Conſules enumeratos, uti ſat notos, non eſt quod heic memorem. Vnus pro multis teſtis mihi Lucanus Pharſal. Lib. IV:

—————— non erigit ægros
Nobilis ignoto diffuſus conſule Bacchus.

Hoc eſt vetuſtatis ſupra memoriam Vinum, quemadmodum notavit Théodorus Pulmannus ad Poëtæ indicem. Nos porro quæ minus obvia breviter exponemus.

M. Acilius. Placidus. L. Petronius Fronto IIII Vir I. D. S. C. ideſt *Iuri dicundo ſacri conſilii*

[..]ENTIN. Ferentinorum, qui [F]aſciæ oppidum habitabant.

Eſt & Inſcriptio apud Vulſinios in Grutero p. CCC. LXXXV. I.

L. CANNVLEIVS
IN ITALIA. VOLSINIENSIVM
PATRIAE. SVAE
ITEM. FERENT. ET TIBVRTIVM
ITEM. COLONI. ITALICENSIS. &c.

In Curia ædis Mercurii. Mercurius quippe negotiis, tractatibus & contractibus præerat. Veteri monumento in hanc rem nihil manifeſtius:

MERCVRIO. NEGOCIATORI
SACRVM
NVMISIVS. ALBINVS
EX. VOTO.

Mercurius à mercibus dictus, Feſto auctore, quem negociorum omnium Deum exiſtimarunt.

Nec inſolens Curiæ mentio in conficiendis contractibus. Ita enim Inſcriptio Neapoli in ædibus Hadriani Gulielmi:

C. DO-

C. DOMITIO. DEXTRO. II. L. VALERIO
MESSALA. THRASIA. PRISCO. COS
VI. IDVS. IANVAR
IN. CVRIA. BASILICAE. AVG. ANNIAN
SCRIBVNDO. ADFVERVNT
A. AQVILIVS &c.

Item in tabella ænea apud Anton. Auguſtinum Archiepiſcopum Tarraconenſem

C. VETTIO. &c.
IN. CVRIA. AVG. &c.
HONOREM. SIBI. A. NOBIS. OBLATVM
LIBENTI. ET. PRONO. ANIMO
SVSCIPERE
ET. SINGVLOS. VNIVERSOSQ. NOS
REMQ. PVBLICAM. NOSTRAM
IN. CLIENTELAM
DOMVS. SVÆ. SVSCIPERE
DIGNETVR

Scribundo adfuerunt, ut teſtes, qui in omni publico & privato contractu intererant.

Quod univerſi. V. F. P. id eſt. Vniverſi Ferentini populi.

Pomponium Baßum. Præcipuus hic Nervæ

.rvæ Trajani Imperatoris domeſticus, cui potiſſimum Italiæ res demandatæ fuerant, ejusque auctoritas ſpectatur à titulo *Clariſſimi* Viri. Quem Viris Conſularibus olim Romæ peculiarem, ſuis magnatibus per immenſam annorum ſeriem Sereniſſima Reſpublica Veneta ſummo ſplendore integrum vindicavit.

Ab Indulgentiſſimo Imperatore. Hoc in primis titulo Principes populi auram videntur captaſſe, nominisque famam ſectati. Sic enim Nerva in edicto ad Plinium Lib. x. ſub Epiſt. 66. *Neceſſarium pariter credidi ac lætum, obviam dubitantibus indulgentiam meam mittere.* Neque ab eo degenerem ſe præbuit nepos, qui hoc monumentum meruit.

IMP.

IMP. CAE. DIVI

TRAIANI. PARTHICI. F

DIVI NERVAE NEP.

TRAIANO. HADRIANO

AVG. PONT. MAX.

TRIB. POT. III. COS. III

IMP. II. PP

RHODANICI

INDVLGENTISSIMO. PRINICIPI

Hanc laudis partem retulerunt & Imperatores poſteri.

MAXIMO, PRINCIPI

INDVLGENTISSIMO

DOMINO. VALENTI. TRI

VMPHATORI. SEMPER. AVG.

Municipio noſtro. Q.D.E R.F.P.D.E.R.I.C. Hoc eſt: *Quid de ea re fieri placeret, de*

ea

eare ita cenſuerunt. Ita in multis tabellis hac verborum formâ utebantur contrahentes.

Municipiorum autem genera fuere duo. Aliis enim civitas Romana cum ſuffragio, aliis ſine ſuffragio communicata erat: ſic & Coloniarum. Agellius lib. XVI. cap. XIII. ait: *Municipes eſſe cives Romanos ex municipiis, legibus ſuis & ſuo jure utentes, muneris tantum cum populo Romano honorarii participes.*

In clientelam ampliſſimæ domus ſuæ. Hinc palam fit non ſolum hoſpitalitatis jus exercuiſſe, qui advenas & peregrinos excipiebant, ſed in primis qui populos in clientelam ſuam & mutuam confœderationem recipiebant. Quod recte ad municipia integra ſeſe extendebat, quorum confœderatio ad memoriam diuturniorem & ſociorum ſplendorem tabellis æneis inſcribebatur. Quam conſuetudinem antiquiſſimam indicat Hebræorum cum Romanis fœdus, ejuſmodi tabel-

tabellis inſcriptum Machabæorum li. I.C.VIII. *Et hoc reſcriptum eſt, quod reſcripſerunt in tabulis æreis, & miſerunt in Ieruſalem, ut eßet apud eos ibi memoriale pacis & ſocietatis.* Ejus generis Romæ in monte Cœlio ſub ruderibus ædis S. Eraſmi anno M. D. LXI. tres erutæ tabellæ, quas mihi viſum eſt oculis ſubjicere.

VA-

VALERIO · P ROCVLO V. C.

POPVLONI

PRAESIDI. PROVINCIAE. VAL. BYZAC

D. D. NN. CRISPO. ET. CONSTANTINO. IVNIORE.
NOBILISSIMIS. CAESS. COSS. IIII. KAL. SEP
MVNICIPES. MVNICIPI. T. AELI. HADRIANI. AVG. C. VI
LITANI. Q. ARADIVM. RVFINVM. VALERIVM. PROCVLVM
C. V. LIBEROS. POSTEROSQVE. EIVS. SIBI. LIBERIS. POSTE
RISQVE. SVIS. PATRONOS. COOPTAVERVNT. TESSERAM
QVE. HOSPITALEM. CVM. EO. FECERVNT
Q. ARADIVS. RVFINVS. VALERIVS. PROCVLVS. LIBERI
POSTERIQVE. EIVS. MVNICIPES. MVNICIPI. T. AELI. HA
DRIANI. AVG. CIVILITANI. LIBEROS. POSTEROSQVE
EORVM. IN. FIDEM. CLIENTELAMQ. SVAM. RECEPERVNT
IN. QVAM. REM. GRATVITAM. LEGATIONEM
SVSCEPERVNT. INSTEIVS. RENATVS. ET. APOLLONIVS
GALLENTIVS. DVOVIRI. T. ÆLIVS. NIGOCINVS. ET. ÆLIVS
FAVSTINVS. ÆDILES. L. AELIVS. OPTATIANVS. CAMMARIA
NVS. FLAVIVS. SECVNDINVS. DOMITIVS. OPTATIANVS
AEMILIVS. NENIGONIVS. AEMILIVS. T. TRACIVS. STA
TILIVS. SECVNDIANVS. EX. P. P. ET. VNIBERSVS. ORDO

FELICITER

DD. NN. CRISPO. ET. CONSTAN
TINO. NOBB. CAESS. IT. COSS
X. KAL. MAI
QVOD. Q. ARADIVM. VAL. PROCVLVM
V. C. PRAESIDEM. PROV. VAL. BYSAC
FAVSTIANENSES. PATRONVM. COOP
TARENT. CVM LIBERIS. POSTERISQVE
EIVS. SIBI. LIBERIS. POSTERISQVE
SVIS. TESSERAM. HOSPITALEM
CVM. EO. FECERVNT. VTI. SE. IN. FIDEM
ATQVE. CLIENTELAM. VEL. SVAM
VEL. POSTERORVM. SVORVM
RECIPERET. ATQVE. ITA. IN. HAC
RE. SPLENDIDISSIMVS. ORDO
EIVS. CIVITATIS. FAVSTI
ANENSIS. LEGATIONEM. PRO
SECVTVS. EST.

Hæc tabella ænea eſt apud Achillem Maffeum, lata uncias XII. alta vero XXI. ita ut tympanum ſeptem, reliquum vero quatuordecim digitorum ſpatium occupet.

Altera apud eundem in ænea tabula:

D. D. NN. CRISPO. ET. CONSTANTINO
NOBILL. CAESS. IT. COSS
V. IDVS. APRIL
DECVRIONES. ET. COLONI. COLONIAE. AELIAE. AV
GVSTAE. MERCVRIALIS. THAENIT. CVM. QVIN
TO. ARADIO. VALERIO. PROCVLO. V. C. PRAESIDI
PROVINC. VAL. BYZAC. HOSPITIVM. CLIENTE
LAMQVE. FECISSENT. ET. SIBI. LIBERISQVE. SVIS
POSTERISQVE. EORVM. COOPTASSENT. QVINTVS
ARADIVS. VAL. PROCVLVS. V. C. PRAES. PROVIN. VAL
BYZAC. A. DECVRIONIBVS ET. COLONIS. COL. AELIAE
AVG. MERC. THAENIT. HOSPITIO. CLIENTELAQVE
SVSCEPISSET. LIBERISQVE. SVIS. POSTERIS
QVE. EORVM. IN. QVAM. REM. LEGATOS. IRE
DIXERVNT. VNIVERSOS. ORDINIS. VIROS
CENSENTIBVS. CVNCTIS. AGENTIBVS
CVRIAM. Q. VALERIO. MARVLLO. ET. C. HOR
TENSIO. CONCILIO. DVOVIRIS

Tabula hoſpitali inciſa hoc decreto. Hypallage, pro decreto hoc tabulæ hoſpitali inciſo.

Sed & hoſpitium facere priſcis erat pactum inire de certis negotiis, veluti optime oſtendunt tabellæ Brixienſes. Locus autem in quo hoſpites negociabantur, ξενικὸν appellabatur, Suida teſte. Id etiam de privatis hominibus inſinuat Symmachus Lib. IX. Ep. 118. *Hoſpitem tuum Fauſtinum Senatus ampliſsimus in ſocietatem recepit, tanta apud nos teſtimonii tui antiquitas eſt, ut differri quæ velis, inſtar injuriæ ſit.* Et luculentius Cicero in Verrem Act. ult. de Senatu Syracuſano: *Decernunt ſtatim ut fratri meo hoſpitium publice fieret, quod is eandem voluntatem erga Syracuſanos habuiſset, quam ego ſemper habuiſsem. Id non modo tum ſcripſerunt, verum etiam in ære inciſum nobis tradiderunt.*

Recte qui conventibus ejuſmodi intererant, *Egerunt.* unde in tabella prima Brixienſi *Agente.* Actio namque

contractum ſignificat. *Egerunt autem Legati.* Sic etiam Brixienſis.

Cap. IV.

Hoſpitalitatis origo, nominisque ratio, ubi quid Hoſpitium, & Hoſpes explicatur.

VIx homines ex rudi illa vita veluti è ſomno experrecti, cælum, ſtellasque aſpiciunt, quin alias terras etiam, aliorum hominum genus, alia loca tenere putent, quorum mores, vitamque inveſtigare exoptant, patriæque pertæſi hinc vagari, atque cupiditate diſcendi & diverſa videndi, alibi diverſari tentant. Hinc ſpontaneo exilio ad longinqua loca proficiſcuntur, ubi exteri & peregrini primum hoſpitio, tum affinitate indigenis ſe jungentes, invicem clientelam ſe poſcentes, hoſpites eſſe incipiunt. Cumque naturæ & rationis ductu homo ſit animal ſociabile, ſocietas hinc, ſodalitas, contubernium,

amicitia, fœdus, hoſpitalitas ex hujuſmodi commercio exortæ. De hoſpitalitate in præſens ſermo noſter erit. Hæc enim amicitia quædam hoſpitio contracta, vel liberalitas & quædam animi propenſio in hoſpitibus recipiendis. Ita Cic. Officior. II. *Recte etiam à Theophraſto eſt laudata hoſpitalitas, eſt enim, ut mihi quidem videtur, valde decorum, patere domos hominum illuſtrium illuſtribus hoſpitibus: idque etiam Reipublicæ eſt ornamento, homines externos hoc liberalitatis genere in urbe noſtra non egere.*

Igitur qui à patrio cælo errant, hoſpitio indigent, vel diverſorio. Vnde hoſpitium eſt conſuetudo, qua alios in noſtram domum accipimus. De cujus neceſſitudine Budæus: *Hoſpitium eſt familiaris quædam amicitia, vel mihi hoſpitandi apud illum, vel illi apud me.*

Si vero locus indicatur, hoſpitium domus eſt, quæ gratis liberaliterque venienti hoſpiti patet. Cicero Famil. IX: *Hoc idcirco noſſe te volui, ut ſcires, hoſpi-*

hoſpitium tibi ubi parares. Et ad Atticum II. *Te in Arpinati videbimus, & hoſpitio agreſti accipiemus.*

Hinc illæ locutionum formulæ. *Hoſpitium cum aliquo facere, hoſpitio conjungi: hoſpitium eſſe alicui cum aliquo.* Cicero Famil. XIII: *Avitum mihi hoſpitium cum Liſone, Liſonis filio.* Ibidem: *Cum Demetrio Mega mihi vetuſtum hoſpitium eſt: familiaritas tanta cum Siculo noſtro.* Idem pro domo ſua: *Quo cum mihi amicitiam Reſpublica conciliavit, hoſpitium voluntas utriuſque conjunxit.* Horatius etiam Sermon. Lib. I. Satyra V. *Excipere hoſpitio.*

Hoſpitii ſignificationi etiam hoſpitis convenit. Hoſpes porro ampliori ſignificatu etiam alienum notat apud Apoſtolum ad Eph. cap. II. v. XIX. Quemadmodum Peregrinum apud Perſium Sat. II. & Terentium in Andria Act. IV. Sc. VI: *Nunc me hoſpitem lites ſequi, quam hic mihi ſit facile atque utile, aliorum exempla commonent.* Et Cic. Acad. I. *Nam nos in noſtra urbe*

peregrinantes, erranteſque tamquam ho-ſpites, tui libri quaſi domum deduxerunt; ut poſſemus aliquando qui & ubi eſſemus, agnoſcere. Idem Cicero ad Att. *Eſt enim aliquid advenientem non eſſe peregrinum atque hoſpitem.*

At hoſpes proprie dicitur, qui vel alterum hoſpitio excipit, vel ipſe excipitur. Priorem modum indicat Cic. pro Dejotaro: *Quamobrem hoc nos primum metu C. Cæſar, per fidem & conſtantiam, & clementiam tuam libera, ne reſidere in te ullam partem iracundiæ ſuſpicemur, per dexteram te iſtam oro, quam Regi Dejotaro hoſpes hoſpiti porrexiſti.* Alterum ad Familiares Lib. IX. *Non multi cibi hoſpitem accipies, ſed multi joci.*

Sed & hoſpita genere fœminino profertur, ut *hoſpita mulier*; quod etiam ad inanimata tranſiit: unde *hoſpita æquora* Virgilio, item *flumina* & *inhoſpita tecta* apud Ovidium.

Ab hoſpite præterea *hoſpitalis* & *hoſpitalitas* Græcis ξενία derivatur. Eſt-

que

que hoſpitalis, liberalis, & facilis ad recipiendum hoſpites hoſpitio. Itemque ad hoſpitium pertinens. Qua ratione tam in perſona, quam extra perſonam eſt. Oſtendemus infra etiam Iovem hoſpitalem appellari, ut qui hoſpitii præſes ſit. Cic. Verr. Act. 1. *Homo qui ſemper hoſpitaliſſimus, amiciſſimusque noſtrorum hominum exiſtimatus eſſet, noluit videri ipſum illum Rubrium invitus in domum ſuam recepiſſe.* Idem in Offic. 2. *Theophraſtus quidem ſcribit, Cimonem Athenis etiam in ſuos curiales Laciadas hoſpitalem fuiſſe.* Et T. Livius lib. 1: *Exceptus benigne ab ignaris conſilii, cum poſt cœnam in hoſpitale cubiculum deductus eſſet &c.*

Ejuſdemque originis HOSPITALIA, ædes publicæ egenis excipiendis, *hoſpitia* non inepte poſſunt appellari; quæ vulgo *hoſpitalia*, Græcis *xenodochia* dicuntur. De diverſorio tamen intellexit Vitruvius lib. VI. cap X. *Præterea dextra ac ſiniſtra domunculæ conſtituuntur, habentes proprias januas,*

triclinia, & cubicula commoda,ut hoſpi. advenientes,non in periſtylia,ſed in ea hoſpitalia excipiantur. Qua ratione Suidas *Xenodochium publicus locus hoſpitibus recipiendis deſtinatus.*

Quæ vero viatoribus, peregrinisque mercede patent, *Caupona* ac *diverſoria* vocantur. De quibus nos inferius.

CAP: V.

Hoſpitalitatis uſus & finis præcipuus, humanæ vitæ conſervatio.

HOſpitalitas neceſſaria eſt, quandoquidem homo homine eget in hac vita, & hoſpitalitas eſt ea liberalitas, qua quis peregrinos & extraneos ſolet hoſpitio recipere. Quid vero optabilius amicis ſe mutuo colentibus, & quid ſplendidius ac ſuavius, quam extraneos intra ſuas ædes ad communem menſam trahere? Hinc regius character exiſtimata eſt humanitas & hoſpitalitas, gemmisque pretioſis præferenda. S. Chryſoſtomus Homil.

Homil. de Elem. & Hoſp. *Hoſpitalitatem exerce, continenter orationi incumbe, videbis hæc fore auratis veſtibus potiora, gemmiſque pretioſis & monilibus longo intervallo præſtare.* Meſſis hæc copioſa eidem Tom. VI. Orat. in D. Petrum & Eliam: *Hoſpitalitatis ſemen vidua ſparſit, & ſtatim florentem atque copioſam hoſpitalitatis meſſem collegit.* Itaq; ſumptus in hoſpitem jure laudatus à Plauto:

In mala uxore ſi quid ſumas, ſumptus eſt:
In bono hoſpite atque amico quæſtus eſt quod ſumitur.

Plato etiam Lib. de Legum Latione I. hoſpitii neceſſitudinem eſſe neceſſariam ſignificat hiſce verbis: *Fortaſſis etiam omnibus pueris, poſtquam ſibi jus cum civitate aliqua hoſpitii neceſſitudinem eſſe audierint, hoc modo benevolentia quædam à teneris ſtatim animum ſubit, ut qui hoſpitii jus jactant, veluti alteram patriam illam, poſt ſuam civitatem habeant.*

Hoſpitalitatis porro uſus & neceſſitudo non ſolum inter præſentes, ſed ad poſteros etiam, veluti hereditarium quoddam bonum tranſiit; & quænam illius vel contrahendi, vel etiam renovandi & inſtaurandi ratio fuerit, Homerus docet ſub Diomedis atque Glauci perſona, qui in ipſo prælio paternam hoſpitii neceſſitudinem renovarunt. Nam Diomedes cum interrogaſſet Glaucum, quonam eſſet oriundus, & Glaucus expoſuiſſet: ſtatim paternum illum eſſe hoſpitem affirmavit.

Certe mihi hoſpes paternus es antiquus:
Oeneus enim olim nobilis eximium Bellerophontem
Hoſpitatus eſt in aula, viginti dies detinens.
Hi vero etiam ſibi mutuo dabant xenia pulchra;
Oeneus quidem balteum dedit phœniceo colore lucidum,
Bellerophontes autem aureum poculum utrinque cavum,

Et

Et illud ego reliqui proficiſcens, in ædibus meis.

Poſtea antiquam hoſpitii neceſſitudinem inter ſe pacti ſunt. Pergit enim Vates:

Manusque mutuas apprehenderunt, fidemque dederunt
Et acceperunt.

Id optime Virgilius Æn. XI expreſſit:

Nec vos arguerim, Teucri, nec fœdera, nec quas
Iunximus hoſpitio dextras.

Inde ſymbolum hoſpitalitatis dextra fuit, veluti ſuo loco monuimus.

Hoſpitii vero uſus & neceſſitudo antiqui inſtituti erat, non modo inter privatos, ſed etiam inter populos: neque id quidem modo, ſed etiam inter ſingulos, privatosque homines & civitates, quæ ſancte religioſeque eam coluere.

Sic Populum Romanum cum aliis vel populis, vel regibus, vel etiam privatis hominibus Senatusconſulto ſci-

mus hoſpitium contraxiſſe. Quo alludens Virgilius Æn. VII.

Ipſe modo Æneas (noſtri ſi tanta cupido eſt,
Si jungi hoſpitio properat, ſociusque vocari)
Adveniat.

Propterea hoſpitium perſæpe pro amicitia uſurpatur, & apud Hyginum *in hoſpitium venire* inviolabilem fere ſignificat amicitiam, quandoquidem hoſpitii jus ſanctum erat. Ejus autem amicitiæ erat nota pignusque teſſera, de qua ſuo loco plenius. Etiam *in hoſpitium* & *honorem recipere*, idem ſignificat.

Plato denique ſapientiſſimus ſummum hoſpitalitatis finem, ad quem omnia referenda, ipſum Deum ſtatuit; & in Lib. V. de Legibus, cum ipſis peregrinis ſanctiſſimum nobis pactum commerciumque intercedere. Omnia namque vel ipſorum peregrinorum, vel civium peccata, atque delicta adverſus

verſus peregrinos commiſſa, in ipſum potiſſimum Deum, ceu ultorem ac vindicem redundant. Nam peregrinus ſociis atque cognatis deſtitutus, hominum pariterque atque Deorum miſericordia magis videtur dignus.

C a p. V I.

Dii hoſpitales enumerantur.

ARctum itaque fuit olim hoſpitii vinculum, atque adeo etiam divini numinis reverentia ſanctum, ut hoſpitii diſceptationi Jovem inter alios ſuperſtitioſe religioſa primarium præficeret antiquitas, Jovem hoſpitalem eum appellans & invocans, quaſi hoſpitii præſidem & vindicem, cujus in tutela hoſpites eſſe credebantur. Plautus in Pœnulo Act. v. Sc. 1.

Deum hoſpitalem ac teſſeram mecum fero.

Ita Romani Jovem *Xenium*, id eſt hoſpitalem appellabant. Idque ſine du-

bio Græcorum auctoritate. Ait enim Homerus Od. ξ.

——— πρὸς γὰρ Διός εἰσιν ἅπαντες.
Ξεῖνοι.

Ab enim Iove ſunt omnes hoſpites.

Hinc fides Iovis hoſpitalis Cic. ad Qu. Frat. *Non faciam ut illum offendam, ne imploret fidem Iovis hoſpitalis.* Et pro Dejotaro: *Si te palam interemiſſet, Iovis quidem illius hoſpitalis numen non unquam celare potuiſſet.* Apulejus lib. III. *Sed proh Iupiter hoſpitalis & fidei ſecreta numina.* Eadem mente Virgilius Æneid. I.

Iupiter (hoſpitibus nam te dare jura loquuntur)
Hunc lætum Tyriisque diem, Troiaque profectis
Eſſe velis, noſtrosque hujus meminiſſe minores.

Ita Jupiter ultor & vindex ſupplicum atque hoſpitum apud Plutar. in Amatorio. Jovis autem hoſpitalis fœdus tangit Apulejus Metam. lib. VII.

de

ac equis verba faciens : *Nec Hoſpitalis Iovis ſervato fœdere, rivalem ſummo furentes perſequuntur odio.* Huc pertinet Lycaonis fabula, qui cum hoſpitio ſuſceptos hoſpites necaret, à ſuſcepto Jove, poſtquam ei epulas humanas appoſuiſſet, verſus in Lupum, exemplo ſuo oſtendit hoſpitii jura non eſſe violanda. Ideoque Jupiter ab Ovidio hoſpes appellatur, ejuſque ara venerationi fuit:

Ante fores horum ſtabat Iovis hoſpitis ara.

Homerus certe variis in locis Jovem tutorem hoſpitum deprædicat. Od. ξ.

Et tu ſenex multa paſſus, poſtquam te ad me duxit fortuna
Ne mihi mendaciis gratificare, neque mulceas.
Non enim ob id ego te honorabo, neque diligam,
Sed Iovem hoſpitalem veritus, teque ipſum miſeratus.

Et in IX. Odyſſeæ:

Jupiter autem ultor eſt ſupplicumque hoſpitumque
Hoſpitalis, qui hoſpitibus ſimul verecundis opitulatur.

Idem in Odyſſea ξ:

Jupiter tibi det hoſpes & immortales Dii alii
Quodcumque maxime vis, quoniam me benignus hoſpitatus es.

Et alibi:

Hoſpes, non mihi fas eſt, neque ſi vilior te veniat,
Hoſpitem contemnere, ab enim Jove ſunt omnes
Hoſpitesque pauperesque: munus autem exiguumque charumque

Templa etiam Jovi hoſpitali dicata inſinuat Hiſtoria Machabæorum Lib. II. cap. VI. *Antiochus in Hieroſolymis templum Jovi Olympio dedicavit, & in Garizim, prout erant ii, qui locum inhabitabant Jovis hoſpitalis:* adeo miſeros Hebræos tyrannis premebat!

A Jove

A Jove etiam *fulmina hoſpitalia* exorta prodit Barnabas Briſſonius Lib. I. de Formulis p. 127. ubi varia enumerat fulminum genera. Quænam fuerint, explicat Seneca Lib. II. Natural. Quæſt. *Hoſpitalia fulmina quæ ſacrificiis ad nos Jovem arceſſunt, & (ut verbo eorum molliori utar) invitant.*

Venus præterea, veluti amoris mater, hoſpitali titulo honeſtatur. Cicero pro Cœlio: *Huic facinori tanto tua mens liberalis, conſcia, tua domus popularis, miniſtra, tua denique hoſpitalis illa Venus adjutrix eſſe non debuit.*

Minerva quoque hoſpitalis dicta, auctore Pauſania Lib. III. *Quo in loco Parcæ ſunt, ibidem eſt hoſpitalis Jupiter, & hoſpitalis Minerva.*

Caſtori & Polluci pariter hymnus dicebatur ξενισμὸς, quod hoſpitales eſſent, & placida numina, ut Scholiaſtes Pindari docet in Olympiis.

Hinc *Theoxenia* feſtum erat, ut Pindari Scholiaſtes tradit, in quo multi hoſpites confluebant, & hilariter exci-

pic-

piebantur Ode. III. *Olympia* alii dictum hoc feſtum volunt, quod Herculi, Caſtori, Polluci, & hoſpitalibus Diis fuerit ſacrum, ut refert ibidem interpres, quia cum eſſent tutelares Dei ludorum præfecti ab Hercu'e, videbantur excipere hoſpites advenientes ad ludos.

Lares item. His accedunt Dii Viales, qui præſunt viis, quos invocare ſolent qui peregre proficiſcuntur, & ad viam ſe accingunt, quos in libro de Donariis attigimus.

Apollo quoque Theoxenius, id eſt hoſpitalis Deus à Pellenenſibus vocatus cultusque fuit, apud quos ejus Dei Templum, ad quod certamen Theoxenia nomine celebratum fuit; ubi victoriæ ejus præmium fuit argentum, teſte Pauſania, ſive ut Pindari interpretes volunt, chlæna veſtis.

CAP. VII.

Hoſpitalitatis religio.

QVanta eſſet vis hoſpitii, quanta religio & neceſſitudo apud Romanos, indicat nobis T. Livius noſter lib. v. ab urbe condita cap. XXVIII. de Timaſitheo Liparenſi loquens, qui Legatos Romanos hoſpitio exceptos, ac Delphos uſque deductos, retro in Vrbem ſoſpites reduxerat. *Hoſpitium* (inquit) *cum eo Senatusconſulto factum eſt, donaque publice data.* Et lib. XXXVII. de bello Syriaco Princeps legationis expoſitis initiis amicitiæ cum populo Romano, meritisque Rhodiorum: *nihil*, inquit, *nobis tota noſtra actione, Patres Conſcripti, neque difficilius, neque moleſtius eſt, quam quod cum Eumene nobis diſceptatio eſt, cum quo uno maxime regum, & privatim ſingulis, & quod magis nos movet, publicum civitati noſtræ hoſpitium eſt.* Ultima in Verrem ſic eloquentiæ Parens invehitur, tanquam

quam hoſpitii violatorem : *Pater aderat Dexio Tindaritanus, homo nobiliſſimus, hoſpes tuus : cujus tu domi fueras, quem hoſpitem appellaras : eum cum illa auctoritate & miſeria videres præditum, num te ejus lacrymæ, num ſenectus, num hoſpitii jus, atque nomen à ſcelere aliquam ad partem humanitatis revocare potuit? Sed quid ego hoſpitii jura in hac tam immani bellua commemoro : qui Sthenium Termitanum, abſentem hoſpitem ſuum, cujus domum per hoſpitium exhauſit, & exinanivit, abſentem in reos retulerit, cauſa indicta, capite damnarit : ab eo nunc hoſpitiorum jura atque officia quæramus?* Cæſar de Hæduis Lib. I: *Quibus præliis, calamitatibusque fractos, qui & ſua virtute, & Populi Romani hoſpitio, atque amicitia plurimum ante in Gallia potuiſſent, coactos eſſe Sequanis obſides dare nobiliſſimos civitatis.* Et de Germanis Lib. VI. *Hoſpites violare fas non putant : qui quaque de cauſa ad eos venerunt, ab injuria prohibent, ſanctosque habent; iis omnium domus patent, victusque communicatur.* Immo ſacro-

croſanctum hoſpitium fuiſſe, ejusque violati nefas, indicat Libro de bello Hiſpanico A. Hirtius Panſa: *Eodemque tempore transfuga nunciavit ex oppido, Junium, qui in cuniculo fuiſſet, jugulatione oppidanorum facta, clamaſſe, facinus ſe nefandum, & ſcelus feciſſe, nam eos nihil meruiſſe, quare tali pœna afficerentur, qui eos ad aras & focos ſuos recepiſſent, eosque hoſpitium ſcelere contaminaſſe.*

CAP. VIII.

Hoſpites adorandi ritus unde fluxerit.

IMmo ea paulatim crevit hoſpitum veneratio, ut apud Scythas, alioquin barbaros, pro Diis haberentur. Lucianus in Toxari, ſive de Amicitia refert. Toxarim Scytham hominem Mneſippo Athenienſi, exprobranti ſibi, quod Pyladem & Oreſtem peregrinos atque etiam hoſpites pro Diis colerent, reſpondiſſe. *Quod hoſpites erant, non Scythæ, id vero nihil obſtat, quo minus boni viri judicentur.* Ho-

Hoſpites autem eſſe venerandos merito putabant veteres, tum ne inhumani viderentur, tum quia ſi Dii aliquando ſub peregrinorum habitu ad mortales accederent, tectis ne prohiberentur. Magna itaque religione hoſpites adventantes recipiebantur. Sic Jovem apud Licaona Ovidius introducit.

Et Deus humana luſtres ſub imagine terras.

Et VIII. Metam. de Jove & Mercurio:

Iuppiter huc, ſpecie mortali, cumque parente
Venit Atlantiades, poſitis caducifer alis:
Mille domos adiere, locum requiemque petentes;
Mille domos clauſere ſeræ.

Homerus pariter ſæpius Deus oberrantes finxit. Quod quidem convenit cum illo D. Pauli à S. Chryſoſtomo in ſermone de Lazaro receptum. *Sectamini hoſpitalitatem; per hanc etiam quidam inſcientes hoſpitio exceperunt Angelos.*

gelos. Ingreſſi igitur hoſpites excipientes ſupplices adorabant. Id manu fiebat ad os illata; qualiter apud Juvenalem *à facie jactare manus*. Sic Minucius Felix in Octavio: *Cæcilius, ſimulacro Serapidis denotato, ut vulgus ſuperſtitioſus ſolet, manum ori admovens, oſculum labiis impreſſit*. Nam is erat adorationis ritus apud veteres. Apuleius in Apologia: *nefas habet adorandi gratia manum labris admovere*; hinc labratum oſculum, & labrata oſcula. Sic numina ſua, ſic Imperatores ſuos adorabant, & Imperatorum imagines haud minus quam Deorum ſimulacra. Aliquando etiam manu ad os relata ſolebant ſacram Principis purpuram contingere, capite demiſſo. Adorationis etiam mos erat, adorantes primum manum porrigere, deinde ſtatim ad os referre; quanquam & primum alii contra faciebant, & manum oſculari, deinde eam verſus illum, quem adorabant protendere conſueverant; unde *oſcula jacere*, & *baſia jactare*. Cornelius Tac. Lib. 1.

Hiſt.

Hiſt. cap. XXXVI. *Nec deerat o*[...] *protendens manus, adorare vulgum, ja*[...] *cere oſcula, & omnia ſerviliter pro dominatione.* Ita etiam *manu venerari*, & *manu ſalutare*, ut de Nerone Tacitus: *poſtea genuflexus & cœtum illum manu veneratus eſt.* Sic aurigæ flagello populum venerabantur, cum flagellum ipſum oſculabantur. Sic amici tangunt dextram, Virgil. lib. VIII.

Compellare virum, & dextræ conjungere dextram.

Vbi videndus eſt Servius: dextræ enim conjunctio amoris & hoſpitii ſignum, & propterea hoſpitibus dextra porrigebatur. Cic. pro Dejotaro: *Per dexteram te iſtam oro, quam Regi Dejotaro hoſpes hoſpiti porrexiſti.*

Virgil. XI.

Nec vos arguerim Teucri, nec fœdera, nec quas
Iunximus hoſpitio dextras.

Quod factum fortaſſis, vel quia dextra validior eſt ſiniſtra, vel quia ſupplicantes

tes & miſeros,quibus favemus, dextera erigere ſolemus. Semper enim dexteram porrigere, eſt auxilium præſtare. Dextera etiam antiqui ſe mutuo venerabantur: per dexteram jurabant, tanquam fidei & virtutis auxilium; & alicui dexteram injicere, eſt in familiaritatem admittere.

Nec ſolum hoſpites adorabant, ſed excipientes quoque, ut mos eſt Anachoretarum, iis pedes lavare conſuêrunt. Ita in Vitis Patrum Lib. 11. *Cum aliquem ſibi adeſſe ſenſerunt ſervi Dei, continuo procurrunt obviam, & velut Angelum Dei excipientes adorant, pedes lavant, ad orationem invitant, menſam ponunt, atque omnia ſecundum divinum mandatum complent charitatis officia.*

Inter alia B. Apollonii documenta de hoſpitalitatis ſtudio hoc erat: ut adventantes fratres *quaſi Dominum ſuſcipiamus advenientem.* Addit enim: *hoſpes fui, & ſuſcepiſtis me.* Sic enim Abraham ſuſcepit eos, qui homines quidem

videbantur, Dominus in eis intelligebatur.

Immo Hoſpites adorat Apollonius, oſculo excipit, eorumque pedes lavat, velut in ejus vita memoratur: *Vbi autem appropinquare jam cœpimus, audita voce pſalmi, etiam ipſe Sanctus Apollonius procedit in occurſum. Et ut vidit nos, ſtatim prior adoravit uſque ad terram, & ſurgens oſculo nos ſuſcepit. Vbi autem ingreſſi ſumus Monaſterium, oratione prius (ut moris eſt) data, pedes noſtros propriis manibus lavit, & cætera quæ ad requiem corporis pertinent adimplevit. Hæc autem facere ei moris erat omnibus adventantibus.* Adorando genua tangebant, quia genua miſericordiæ dedicata erant, ut ait Plinius: unde vota ad genua Deorum ponebantur, ac ſignabant, quemadmodum de Veterum Votis ac Donariis Cap. v. uberrime diſſeruimus.

CAP.

Cap. IX.

Hoſpitalitas à quibus & in quos potiſſimum exercebatur.

HOſpitalitas, nectar, ac pabulum humanæ conditionis, & Clariſſimorum Virorum delicium, pleno jure ab omnibus, & in omnes exercenda. Hi vero hoſpites, aut erant domeſtici, aut incogniti. Qui domeſtici, erant amici externi, in quos Martialis alluſit Lib. VII. Epig. IV.

Vnus erit (mihi crede) ſatis, cui non eris hoſpes.

Hi vero magnis honoribus excipiebantur. Nam ut eorum erat fortuna & nobilitas, armis, fiſtulis, buccinis, atque tympanis procul admodum ab urbe, partim peditatu, partim equis, & curribus honorifice iis obviam ibant incolæ, eos expectantes in ampliſſimo loco, ubi ſumma comitate & verbis eos ſalutare, & in urbem ea pompa introducere, eosque ad proprios lares,

congregatis amicis deducere conſue-verunt. Cui officio, ſi Legati erant, ſeligebantur etiam à Senatu viri graviores, qui iis omnia hoſpitalitatis officia prolixe deferrent, conviviisque magnificis, ac muneribus exciperent.

Amici præterea hoſpites habebant teſſeras hoſpitales vel ſymbola.

Sin autem hoſpites erant incogniti & peregrini, horum quatuor erant genera. Primum nempe peregrinorum, puta mercatorum & negociatorum, qui lucri gratia undique convolant, nihil maris pericula vel aſperas vias timentes. Alterum eorum, qui [illegible]bis delicias ut luſtrent, vel diſcendi cauſa, longe à patria & parentibus veluti exules ſpontanei regiones diverſas peragrant, ut ſunt hodie Germani, Galli, Flandri ac Belgæ, qui propter virtutes ſponte exulant. Vel qui ſacrorum cauſa, & ad ludorum ſpectacula publica convolant. Tertium eorum, qui publice à populo, vel à Principe miſſi, legationis cauſa aliun-

de accedunt. Quartum eorum, qui fortuna, aut caſu aliquo adveniunt. Hi maxime hoſpitio ſunt excipiendi, atque humaniter tractandi. Qui enim ejecti à fortuna, domeſtici caſus nempe teſſeras, ſupplices vittas & ramos habebant. Inde Homerus Libro I. Iliad.

Stemmata habens manibus Phœbi vibrantis ab alto.

Sic Æneas Lib. VIII. Æneid.

Paciferæque manu ramum prætendit Olivæ.

Prætendere autem ramum, quod faciebant hoſpites peregrini, eſt apud Græcos προτείνειν στέφανον; nam coronam ſive ramum prætendentes tangebant genua. Petron. Arb. *Infeliciſſimus puer tangebat genua cum fletu, petebatque ſuppliciter.* Solebant enim veteres, cum ſupplicabant, præ manibus coronam habere, ſive Lauri, ſive Olivæ. Hoſpites vero ſupplices ſedebant ἐν ἐσχάρᾳ,

 hoc

hoc eſt, in foco, ante cineres, ut videre eſt apud Homerum, ubi Ulyſſes ante cineres in foco ſedet, quod non placet tandem Minoï ſocio Heroi Echeneo:.

Ἀλκίνο', οὐ μὲν τοι τόδε κάλλιον, οὐδὲ ἔοικε,
Ξεῖνον μὲν χαμαὶ ἧσθαι ἐπ' ἐσχάρῃ ἐν κονίῃσι,

Alcinoë, non ſane tibi hoc honeſtum, neque convenit
Hoſpitem quidem humi ſedere ad focum in cineribus.

Scripſerat enim Homerus ſupra.

Ὣς εἰπὼν, κατ' ἄρ' ἕζετ' ἐπ' ἐσχάρῃ ἐν κονίῃσι
Πὰρ πυρί.

Sic fatus reſedit ad focum in cineribus
Juxta ignem.

Atque hinc etiam dicta ἐσχάρα ab ἀρῶν, hoc eſt à precibus. Ibi enim preces ejecti hoſpitesque, ſive miſeri fundebant, ad miſericordiam commovendam, unde *aram tenere, ſe ara tueri* apud Latinos, & Iuvenalis Sat. x.

Et ruit ante aram ſummi Jovis, ut vitulus bos.

Lo-

Loquitur vero Poëta de Priamo, qui ad Aram Jovis à Neoptolemo eſt obtruncatus. Qui vero ſic ante focos in cineribus ſedebant ſupplices, (hoſpites ignoti videlicet & ejecti, quibus lòqui vetitum obſervat Apollonii Rhodii Scholiaſtes Lib. IV.) ſi poſtea cognoſcebantur, adlevabantur & in ſella ſedebant. Hom. Lib. VII. Odyſſ.

Manu prehenſum Vlyſſem, prudentem
vario conſilio
Levavit à foco, & in ſedem locavit
ſplendidam,
Filio cedere juſſo virili Laodamante
Qui ei proximus ſedebat, maxime vero ipſum amabat.

Ad hæc ſolemnitatem ludorum innuit Dionyſius Halicarnaſſeus in excipiendis hoſpitibus per dies feſtos Libro VII.

Hoſpitum beneficentia patriæ deſiderio poſtponitur, Halic. Lib. V. *Etruſci à Cumanis cæſi, atque in agros Romanos profugientes, cum in Vrbem plauſtris*

 com-

comportati omnibus humanitatis officiis fo verentur, abjecto patriæ deſiderio apud benefactores remanent. His Senatus locum in Vrbe ad ædificandum dedit, vallem inter Palatinum & Capitolinum colles, quatuor ferme ſtadiis protenſam; qui uſque ad noſtram ætatem vicus Tuſcus Romana lingua vocatur.

CAP. X.

Ius Hoſpitalitatis.

HOſpitalitatis apud veteres jus eo in pretio fuit, ut ſanguinis id nexui præferrent. Hoc autem ſale & menſa contrahi ſolitum. Mutuis quoque muneribus inter ſe homines copulabantur, vel coram, vel per internuncios. Hinc Virgilius Lib. IX. Æneid.

Euryalus phaleras Rhamnetis, & aurea bullis
Cingula, Tyburti Remulo ditiſſimus olim

Quæ

Quæ mittit dona, hoſpitio cum jungeret abſens
Cædicus.

Cædicus nempe Remulo, cum abſens eum ſibi hoſpitio vellet jungere, miſit phaleras & cingula bullis aureis, hoc eſt clavis, inſignita. Et hoc quidem jus velut hereditarium à parentibus ad poſteros traducebatur, cujus vel contrahendi, vel renovandi & inſtaurandi quænam ratio fuerit, apud Græcos Homerus docet, ſub Diomedis & Glauci perſona, quos in ipſo prælio paternam hoſpitii neceſſitudinem renovaſſe antea monuimus.

Sic hi media in acie à mutuo conflictu ſibi temperant. Teucer vero Trojanus, licet cum Priamo eſſet ſanguine junctus, non dubitavit cum Trojanis pugnare, ſeque popularium ſanguine coinquinare. Cætera hoſpitalitatis jura Homerus ſub fabularum involucris deſcripſit. Quam ſacrum ac inviolabile voluerit hoſpitii jus indica-

vit Aurelius Imperator in Epiſtola militari ad Vicarium ſuum, ubi leges militum decernit: *in hoſpitiis caſte ſe agant.* Ideoque violatum hoſpitii jus punivit ſeveriſſime, ut notat Vopiſcus. *Solus omnium militem, qui adulterium cum hoſpitis uxore commiſerat, ita punivit, ut duarum arborum capita inflecteret & ad pedes militis deligaret, eademque ſubito dimitteret, ut ſciſſus ille utrinque penderet.* Philippus etiam Rex Macedonum, improbiſſimo militi, ingratiſſimo hoſpiti, ſtigmata inſcribi juſſit, ingratum hoſpitem teſtantia, quemadmodum prolixe narrat Seneca de Beneficiis Lib. IV. cap. XXXVII.

Iuris autem hoſpitalis caput erat Hoſpites ab aliena vi atque injuria defendere, præeuntibus etiam animantibus iis, quibus vis nulla rationis. Nimirum homines hoſpitalia ſervare jura ex avibus cognoſcunt: quid religionis hoſpitibus ſit deferendum, quod obſequium deputandum. Nec quidquam in libris veteris novique fœderis magis in-

inculcatur piis animis, quam jus hoſpitii. Atque in primis gentium Doctor I. ad Timotheum III. hoſpitales jubet eſſe Epiſcopos, quorum eſt Chriſti exemplo anniti, ut non ſolum verbo, ſed exemplo aliis præluceant. Quod ejus officium luculentius exaggerat Barboſa de Officio & Poteſtate Epiſcopi, Parte prima, T. II. Concl. IX.

Immo Servatorem Chriſtum extremi Iudicii ſententiam iis benignam pronunciaturum memorant ſacræ litteræ, qui hoſpitalitatis munus in egenos exercuere.

CAP. XI.

Hoſpitia quamobrem primitus inſtituta.

VT peregrinantes & advenæ ſuſciperentur, ſplendidum ac heroicum arbitrabantur, patere domos hoſpitibus; quin etiam ad urbium commendationem atque ornamentum pertinere, exteros hoc liberalitatis genere, ut ait Cicero de Officiis lib. II. in urbe noſtra non egere. Cui ſimile eſt illud Pontani. *Eſt autem non modo privatorum civium, verum etiam urbium ipſarum ſumma laus, privatas domos patere peregre venientibus.* Eſt enim ſpecies publicæ humanitatis, ut hoſpitio peregrinus non egeat. Cujus in ſacris literis atque prophanis exempla paſſim obvia. Nec ſine ſpe præmii: *Tanta namque,* eleganter inquit S. Ambroſius Officior. lib. II. c. XXI. *eſt apud Deum hoſpitalitatis gratia, ut ne potus quidem aquæ frigidæ à præmiis remunerationis immu-*

immunis ſit. Vides quia Abraham Deum recepit hoſpitio, dum hoſpites quærit? Vides quia Loth Angelos ſuſcepit? Quid ſcis, an & tu cum ſuſcipis hoſpitem, ſuſcipias Chriſtum.? cum in hoſpite ſit Chriſtus; quia Chriſtus in paupere eſt, ſicut ipſe ait: In carcere eram, & veniſtis ad me, nudus eram & operuiſtis me.

Gillas Agrigentinus, omnium qui unquam fuere liberaliſſimus, ſpectacula edendo, epulas apparando, annonam in caritate rerum ſubminiſtrando, virgines dotando, domum ſuam adeo liberalitatis officinæ & hoſpitalitati dicaverat, ut quingentos equites Gelenſes, vi tempeſtatis in prædia ſua compulſos, propria impenſa aluerit.

Nec hoſpitia publica ſolum hoſpitibus & peregrinis recipiendis erecta, ſed plerumque ad exercenda maxime circa advenas & egenos pietatis opera; ne dicam ad urbium ſplendorem. ſublevando nempe cives, qui aliter exteros recepturi eſſent, ubi loca merce-

naria deſunt. Optimo proinde conſilio ea non raro ædificata Principum beneficentia, ad ſui nominis perennitatem, & pietatis ſtudio, quo nec Turcarum Imperatores deſtituti. Immo ſæpius in conſcientiæ ſublevationem, dum præter Principes, cives quoque opulentiores, hæredibus orbati, extremo vitæ articulo facultates ſuas hoſpitali extruendo legant. Quo nullum mortalibus factum dignius: omnes quippe in hoc Mundo peregrinamur. *Nec enim* juxta Apoſtolum ad Hebræos cap. XIII. *habemus hic manentem civitatem, ſed futuram inquirimus.* Vnde D. Bernardus in Sermone de S. Benedicto Abbate: *Peregrinus ad patriam ſuſpirat, ad patriam tendit, veſtitum & victum habens, non vult aliis onerari. Beatus plane, qui ſuum ſic agnoſcit, ſic deplorat incolatum; dicens Domino: Quoniam advena ego ſum apud te, & peregrinus ſicut omnes patres mei.*

Hæc autem locorum privilegia & immunitates Epiſcoporum eſt ſtrenue

tueri,

tueri, mandato ſacrorum Canonum. Nec ejuſmodi loca tantum advenis & peregrinis Chriſtiana pietate fuerunt extructa, ſed Ordines prætcrea militares, Hoſpitaliariorum nomine, ad ejuſmodi locorum tutelam inſtituti. Plures inſuper Religioſorum Societates, advenis, ac peregrinis ſuſcipiendis occupatæ, plurimis in locis hodie ſuperſunt.

Cap. XII.

Hoſpitia antiquorum, quæ publica, vel privata, declarantur.

EX honeſtiſſima & humanæ vitæ conſona hoſpitum receptione derivatum eſt loci nomen, in quo recipiebantur, *hoſpitalis* & *hoſpitale*, quod eſt hoſpitis, ſive quod ad hoſpitem pertinet. Hinc apud Græcos certæ quædam erant ædes peregrinis hoſpitibus recipiendis deſtinatæ, de quibus Plato in Libro de Legibus etiam præ-

præcipit, quæ ab illis ξενοδοχεῖα, ξενῶνες, καταγωγαὶ, καταγώγια, καταλύματα.

Tales quoque Romani domus habuerunt, in peregrinorum uſum extructas, quas hoſpitalia vocarunt. Vitruvius ſupra à nobis advocatus Lib. VI. cap. X.

Hinc hoſpitale cubiculum apud Livium Lib. I. *Exceptus benigne ab ignaris conſilii, quum poſt cœnam in hoſpitale cubiculum deductus eſſet.* Et Lib. II. *Alii profecti domos, nuntii hoſptalium beneficiorum, multos Romæ hoſpitium, urbisque charitas tenuit.* Symmachus Lib. III. Epiſt. XIV. *Deos enim facio teſtes, has domus, quarum alteram poſtulaſti, jamdudum à me hoſpitibus eſſe decretas.*

Cretenſes etiam, ut teſtis eſt Athenæus Lib. IV. cap. IX. paſſim per totam ſuam Inſulam binas habuerunt ſemper in illis Syſſitiis extructas domos, unam quam ἀνδρεῖον appellaverunt, alteram κοιμητήριον in qua hoſpites diverſari, atque dormire ſolebant. Ad Conſtantini ætatem celebre fuit hoſpitale S. Sam-

S. Samſonis, ab eodem Imperatore inſtauratum, poſtquam ab incendio exuſtum fuit, ut Procopius de Ædificiis Iuſtiniani Imperatoris Lib. I. *Erat hoſpitale, in quod recipiebantur languidi & infirmi, ſuperioribus annis à religioſo quodam viro, cui Samſon nomen erat, extructum: reſtabant quædam veſtigia, neque gregariis militibus ſatis commoda; cætera perierant, una cum templo exuſta & collapſa. Inſtauravit illud nobile hoſpitale Iuſtinianus, ſtructuræ ſplendore magnificentius, & manſionum multitudine multo amplius.* De hoc incomparabilis Baronius, in notis ad Romanum Martyrologium Die XXVII. Iunii. Hoc autem fuiſſe primarium, ſub quo alia conſtituta eſſent, quæ in eadem Novella leguntur. LIX. cap. III. Porro hujus hoſpitalis presbyter fuit Mennas, qui tunc temporis erat Epiſcopus Conſtantinopolitanus. Baronius etiam ad Annum 530. *Iuſtinianus hoſpitia duo ædificavit unum pro hoſpitibus peregrinis, alterum ut in eo re-*

quie-

quieſcerent & refocillarentur pauperes & ægroti, & hæc in via, qua ad Templum itur Hieroſolymis. Cui nihil cedit quod ponit Jo: Leo Africanus Lib. III. pag. CXIII. in deſcriptione civitatis Feſſæ. *In hoc oppido ducenta fere hoſpitia, atque inter hæc maxima, quæ in eminentiori urbis parte ſummo Templi ſunt viciniora. Horum quodlibet triplicem habet contignationem: cubicula autem centum & viginti, aut etiam plura. Eſt & cuique ſuus fons cum ſeceſſu, & aquæductus elegantiſſimus, qui ſordes omnes efferunt. Neque unquam majora ædificia me vidiſſe memini.* Simile quid innuit Lucianus de Syria Dea. *In ſacra civitate (ſacrorum cauſa peregrinantem) publicus hoſpes excipit. Certi enim uniuscujusque civitatis hoſpites ibi ſunt, & quod ex patria cujusque venit, id denuo apud ſe recipit.*

In Regno Chinarum hoſpitia diſpoſita per vias, quæ ſingula exercitum quotidie poſſunt excipere, narrat Marcus Polus lib. II. c. XX. quod adducit Majolus

Majolus in Colloquio XXIII. Cujus generis in Oriente multa, ubi homines & jumenta ſimul in eodem ſtabulo accipiuntur. Quod etiam ſæpe ex colloquiis Illuſtriſſimi Equitis Simonis Contareni, D. Marci Procuratoris, accepi, qui bis ad Othomanicum Imperatorem Oratoris munere functus erat pro Sereniſſima Republica Veneta. Quod non minus ad Imperatorum gloriam pertinet, quam ad peregrinorum commodum, etiamſi cultu minori extructa ſint.

Qualia in Weſtphalia etiam obſervans Lipſius, ubi jumenta & homines ſimul hoſpitantur, iſtum gentis morem ſolenni Epiſtola ſalſe vellicavit: cui Dómannus I. C. magnæ auctoritatis diſerte admodum reſpondit. Nec aliter in Saxonia inferiori paſſim in pagis advenæ excipiuntur.

Verum ad privatos etiam hæc conſuetudo transiit. Immò apud Reges & Principes partes palatii præſtantiores hoſpitibus adſignantur, quæ Etruſco idio-

idiomate *Foreſterie* vocantur. Quam comitatem imitati fuerunt alii, ſuis in ædibus, maximeque viri paſſim religioſi, qui in unoquoque cœnobio cubicula hoſpitibus ſplendidiori ſupellectili deſtinarunt. Ea quoque extraneorum Virorum Clariſſimorum imaginibus exornata tradit Pauſanias Lib. v1. qui ait: *Hoſpitii gratia Suphidii, Lampi, & Ariſtarchi effigies dedicarunt.*

Immo in quibuſdam etiam transeuntium hoſpitum memoriæ exſculptæ leguntur. Sic in ædibus Comitum S. Bonifacii, Patavii Vir ſplendidiſſimus Co. Hercules, quum tres Cardinales hoſpitio excepiſſet, pari fortuna ad ſummum Eccleſiæ faſtigium evectos, in majori triclinio iis monumentum decreverat, quod fati injuria intervertit. In ſuperliminari Palatii familiæ Contarenæ ad Brentam, qua Patavio Venetias itur, ſupereſt hodie tabella aurata hoc Elogio:

HENRICVS VALESIVS REX
CVM E POLONIÆ REGNO QVOD EIVS
SVMMÆ VIRTVTI MERITO FVERAT
DELATVM IN GALLIAM
CAROLO FRATRE IX REGE
VITA FVNCTO
AD PATRIVM ET AVITVM IRET
HAC ITER FACIENS
VLTRO AD HAS ÆDES DIVERTIT
TOTA FERE ITALIA COMITANTE.
ANNO SALVTIS M. D. LXXIIII.
VI. CAL. SEXTIL.
TANTÆ HVMANITATIS MEMOR
FEDERICVS CONTARENVS D.M. PROC.
FVNDI DOMINVS M. P.

Nec factum deſtituitur vetuitatis exemplo. Nam & in Tuſculano Brixienſi hoc extat monumentum:

IMP. CAESAR. PRO. SALVTE

DIVAE. CORNELIAE

VIVENTE. M. TVLLIO.

ET. L. CRASSO. ET. PETRONIO.

SCEVOLA... VIR.

HOSPES. ERAT. CAESAR.

CORNELIAE. Q. PATER.

Cap. XIII.

De prima Hoſpitum exceptione.

INter officia hoſpitalitatis primum erat ἀσπασμὸς, hòc eſt ſalutatio atque exceptio, ſive invitatio peregrinorum blanda & humana, partim verbis, partim geſtibus quibuſdam conſtans: ut interiores animi affectus demonſtrarentur, nec ferrent peregrinum procul à foribus eſſe; ſed ei obviam irent, & exciperent advenientem hac formula: *Salve hoſpes.* Deinde apprehenſa dextera in domum ducebatur: onera, ſi quæ geſtabat, ei mox levabantur. Jumentis pariter proſpectum fuit. Prima potiſſimum cura fuit, hoſpites de via plerumque feſſos molliter collocare: atque in Orientalibus regionibus, ſicut ex ſacris literis monui, hoſpites lavare & ungere. Quod hodieque apud Turcas fieri, auctor mihi eruditiſſimus Joannes Veſlingius, celebris Anatomicus Patavii, diu in Ægypto moratus.

tus. Lavabantur autem pedes, ut pulvis in via contractus detergeretur. Ita Ulyſſi apud Homerum. Et quidem priſcos hoſpitibus præbuiſſe aquam calidam, ad abluendum corpus ac pedes; gelidam manibus, indicat illud Martialis:

—— Calidæ gelidæque miniſter.

Et Horatius Serm. Lib. I. Sat. IV.

Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos;
E quibus unus avet, quavis aſpergere cunctos,
Præter eum, qui præbet aquam.

Item Serm. Lib. II. Sat. II.

—— nec ſic, ut ſimplex Nævius, unctam
Convivis præbebit aquam.

Ubi præbere aquam, eſt convivio excipere. Convivator enim ad hoc balneum calefaciebat. Quod Lyricus Carm. Lib. III. Ode. XIX. *Aquam temperare ignibus.* Et qui domi non habebat

bebat balnea, conducebat hoſpitem ad balnea iiſdem magnificentiâ publice parata: Sic legimus Romæ L. Octavium lavationem gratuitam hoſpitibus & adventoribus inſtituiſſe.

L. OCTAVIO. L. F. CAM
RVFO. TRIB. MIL. LEG. IIII.
SCYTHICAE. PRAEF. FABR.
BIS. DVOMVIRO. QVINQ. EX
S. C. ET. D. D. AVGVRI. EX. D. D.
CREATO
QVI. LAVATIONEM. GRATVITAM
MVNICIPIBVS. INCOLIS
HOSPITIBVS. ET. ADVENTORIBVS &c.

Sed elegantius ex Lapide apud Zagarollum:

C. AVRVNCEIVS......
COTTA
COLONIS. INCOLIS. HOSPIT....
ADVENTORIBVS. SERVISQ....
EORVM
LAVATIONEM. EX. SVA. PECVNIA
GRATVITAM. IN. PERPETVOM
DEDIT

Parabantur etiam veſtes aliquando, ſi iis indigerent, deinde epulæ, ut refocillarentur; inter quas moris erat, illos blandis verbis ad cibum & potum capiendum adhortari. In menſa vero ſal & vinum primas tenebant. Salis enim conſortio res contrahi ſolitæ. Hinc Æſchines in oratione de perperam obita legatione: civitatis ſalem publicamque menſam ait ſe plurimi facere. Sal enim ante cibos apponebatur, veluti amicitiæ ſymbolum, ut teſtis eſt Euſtathius in Iliad. & Cœlius Rhodiginus Antiq. lect. lib. XII. c. I. Sic apud Germanos acceptus à propinante cyathus adimit omne jus agendi injuria. Quod autem ſal hoſpitale agnoverit divinum Euſtathius, apparet ex ſupplicationibus, in quibus quædam ſcribit ex ſale compoſita. Poſt cœnam, vel prandium ſine tædio rogabantur, cujus rei cauſa venirent, aut quanam re indigerent. Ita Dido Æneam excepit apud Virgilium Lib. I. Æneid.

Mul-

Multa ſuper Priamo rogitans, ſuper Hectore multa:
Nunc quibus Auroræ veniſſet filius armis;
Nunc quales Diomedis equi, nunc quantus Achilles.
Immo age, & à prima dic hoſpes origine nobis.

Cap. XIV.

Hoſpitum, ac Legatorum peregre venientium, itemque exulum tractatio.

AD majorem urbanitatem erga hoſpites ſolebant veteres dare ſublimiora domus loca. Didymus ad Homeri Odyſſ. id factum notat hoſpitibus, ut melius exciperentur ac quieſcerent.

Alii habebant cubicula hoſpitibus dicata. Et qui hoſpites exſpectabat, amicos & agnatos invitabat ad eos honorandos. Ædes ſuas pretioſa ſu-

pellectili ornabat, vaſisque argenteis & imaginibus,ut omnia fulgerent. De tergenda domo in adventu hoſpitis Juvenalis:

Verre pavimentum: nitidas oſtende columnas.

Hæc omnia infra, ubi de moribus Græcorum & Romanorum. Excipiebantur etiam ruri, ſed non invitis agri dominis. Quem morem fuiſſe veteribus oſtendit Columella rei Ruſticæ Lib. XII. cap. III. ubi meminit egrum, quibus ad hoſpitum adventum utitur. Id tamen villico non fuiſſe uſque liberum ſine domini licentia, conſtat ex eodem Lib. XI. c. I. *Hoſpitem niſi ex amicitia domini quam rariſſime recipiat.* Monitum ſalutare, ad rei familiaris incrementum. Hoſpites igitur non excluſerunt priſci, ſed paraſitos: In quam rem Cato de Re Ruſt. cap. V. de Villico: *Paraſitum ne quem habeat.* Libertum ſane advenientes hoſpitio excepiſſe, refert Merula apud Varronem

nem Lib. III. cap. II. *Scriba librarius libertus ejus, qui apparuit Varroni, & me abſente patrono hoſpitio excipiebat.* Hoſpitabantur in hortis, & in eos invitabantur. Quod Seneca lepide ſignificat in Epiſtola XXI. *Hoſpes hic bene manebis, hic ſummum bonum voluptas eſt, paratus erit iſtius domicilii cuſtos, hoſpitalis, humanus, & te polenta excipiet, & aquam quoque large miniſtrabit.*

Hoſpitalitatem etiam ſuam in hortis ſic memorat Martialis Lib. IV. Epigr. LXIV.

Hoc rus, ſeu potius domus vocanda eſt,
Commendat Dominus; tuam putabis:
Tam non invida, tamque liberalis,
Tam comi patet hoſpitalitate
Credas Alcinoi pios Penates
Aut facti modo divitis Molorchi.

Alcinoi pietatem, qua Ulyſſem hoſpitem excepit, multis deprædicat Homerus Odyſſ. ζ. Herculem vero à Molorcho hoſpite exceptum Tibullus monumentis reliquit.

 Inter

Inter peregrinantes autem præcipui ſunt Legati, aliique illuſtrioris fortunæ, dignitatis, & auctoritatis viri, tum Politici, tum Eccleſiaſtici, quibus merito inter alios omnis generis honores ſunt deferendi. Viris autem Illuſtribus undique occurrunt vel clientes, vel amici, vel ipſi oppidorum Domini, hodieque urbes ipſæ ſplendidæ, ac profuſæ iis tractandis: Legatis cum primis feſtive, & majori civium comitatu, quibus in lætitiæ ſignificationem obviam itur, eoque magis, quo fuerint Legati Principum amicorum. In eorum gratiam deliguntur à Senatu viri nonnulli celebriores, & illi potiſſimum, qui cum advenis illis vel moribus, vel vitæ genere atque profeſſione ſunt quodammodo conjuncti; adſunt etiam Conſules & Præſides. Hi publico nomine illos honorifice ſalutant, omnia illis humanitatis atque hoſpitalitatis officia deferunt ac pollicentur. In urbem introductos in ædes ſplendidas conducunt,

ubi

ubi una cum illis epulantur, illosque honeſtis humanisque colloquiis exhilarare ſtudent. Quod ſi forſitan apud aliquem civem divertunt, illuc munera publica mittunt, inter quæ vinum honorarium. Eundem morem apud Romanos fuiſſe, Iſidorus indicat: *Honorarium vinum, quod Regibus & potentibus honoris gratia offertur.* Hinc publico convivio excipiuntur, & ſi diutius morantur, ludi quoque & choreæ illuſtrium matronarum, ac omnis generis ſpectacula in illorum gratiam eduntur. Per urbem, ædificia, aliaque viſu digna, ſpectatum magno comitatu deducuntur. Coronabantur etiam priſco more capita Legatorum verbenis. Nimirum talis Legatio inter ipſos hoſtes erat veluti quædam pacis ſequeſtra. Quamquam & Legatos olea velatos, ſicut & pacem petentes legimus. Virgil. VII. Æneid.

Centum oratores auguſta ad mœnia regis

BIBLIOTECA GIORGIO DEL VECCHIO UNIVERSITÀ DI ROMA

Ire jubet, ramis velatos Pa
omnes.

Neque enim Legati ſtatim negotia tractabant, ſed per aliquot dies antea munuſcula dividebant, accipiebantque, ut fecit Jaſon in patriam reverſus. Nam teſte Pindaro per quinque dies verſatur circa negotia, tandem die ſexta conſanguineos de re, ob quam venerat, admonet. Sic etiam Bellerophon apud Homerum à tempore, quo exceptus erat, poſt aliquot dies literas tradit Regi Solymorum. Apud eumdem pariter Glaucus & Diomedes colloquuntur; quod à viris doctis non eſt obſervatum, ſuntque alia hujus rei exempla apud Homerum.

Romanorum erga Legatos Hoſpitalitas profecto inſignis fuit, tantaque liberalitas in excipiendis, ut per urbanum Quæſtorem publicum hoſpitium & munera, quæ Lautia dicebantur, ſæpe etiam commeatus large & hoſpitaliter, & veſtimenta publico nomi-

nomine præſtarent. Quod pluribus comprobare poſſumus, & præſertim ex Valerio Maximo Libro v. Cap. I. *Ante omnia humaniſſima & clementiſſima Senatus acta referam. Qui, cum Carthaginienſium Legati ad captivos redimendos in Vrbem veniſſent, protinus his nulla pecunia accepta, reddidit juvenes, numerum duûm millium & ſeptingentorum quadraginta trium explentes.*

Sic etiam Senatus, cum ad gratulandum ſibi Pruſiam Bithyniæ Regem, Perſeo defuncto, venire audiiſſet, obviam illi Publium Cornelium Scipionem Quæſtorem Capuam miſit: cenſuitque ei domus Romæ quam optime conduceretur, & copiæ non ſolum ipſi, ſed etiam comitibus ejus publice præberentur.

Refert Livius Lib. xxx. cap. xvII. de Legatis Maſſiniſſæ, *Legatis in ſingulos dona ne minus quinûm millium, comitibus eorum millibus æris, & veſtimenta bina Legatis, ſingula comitibus data.*

Severus Imperator, ut conſtat ex Flavio Vopiſco, Legatis ſeptuagenos vicenos aureos dedit, eoſdem præmiſit, facta poteſtate, ſi qui vellent remanere, ac ſecum Romam redire.

Quæ munera Legatis & Hoſpitibus Illuſtribus miſſa Xenia & apophoreta vocabantur, etiamſi aliis placeat Legatis Lautia: Xenia quæ à privato privatis hoſpitibus & amicis offeruntur vocari. Hinc Martialis Lib. XIII. Xenia nuncupat carmina amicis loco Xeniorum miſſa.

Hæc licet hoſpitibus pro munere diſticha mittas,

Reges Perſarum è Legatis unicuique talentum Babylonicum argenti dabant. *Talenta vero fuiſſe duas phialas argenteas; item armillas & acinacem & torquem: hæc autem univerſa mille Daricis æſtimata, & præterea ſtolam Medicam, quam Doryphoricam appellant.* Auctor Ælianus Lib. I. cap. XXII. *Variæ Hiſtoriæ.*

Legatos etiam largioribus poculis in-

invitare ſolebat Bonoſus ex Flavio Vopiſco. *Nam ſi quando Legati Barbarorum, undecunque gentium veniſſent, ipſis propinabat, ut eos inebriaret, atque ab his per vinum cuncta cognoſceret.* Vnde merito Aurelianus Imperator de eo dixit, *Non ut vivat natus eſt, ſed ut bibat.*

Nec Italis Principibus quidquam Legatis ſplendide excipiendis deeſt. Neque enim diſcedunt ab iis, niſi honoribus & donariis onuſti.

Turcarum quoque Imperator excipiendis Oratoribus Sereniſſimæ Reipublicæ Venetæ, & aliorum Principum inſigni magnificentia utitur, dum illis precioſas auro pictas veſtes tribuit, quibus ornati comparent, quandoquidem nemo niſi Regis munere ornatus admittitur.

Extorres quidem rerum conſiliique inopes ſub tectum recipere, non minimum humanitatis officium cenſetur: interdum tamen id periculi plenum, ſi graviſſimis Principum commina-

I

[o]mnibus vetitum. Saturnum erran-
[t]em atque inopem Janus excepit. Cujus rei argumenta ſunt nummi veteres, in quibus eſt cum duplici fronte Janus, & in altera parte navis. Lactantius auctor de falſa relig. Lib. I. cap. XIII.

In Æthopoia Theodori Cynopolitæ, cujus notitiam Latinamque conſuetudinem Eximio Viro Leoni Allatio grata debet poſteritas, ad Demoſthenem verba ſunt Æſchinis. *Quid mihi hoſpitia exhibes, qui rerum domeſticarum hoſpitem reddidiſti?* Extorris quippe fuerat ille. Proinde ſe rerum domeſticarum peregrinum ait, fortique animo illudit ejus operam, quem ſibi adverſum fuerat expertus, tanti mali cauſam.

Quinimmo non ſolum hoſpites, verum & hoſtes non temnenda comitate acceptos auctor Cornelius Tacitus Annal. XIV. cap. XXIV. *Nec multo poſt Legati Tigranocerta miſſi, patere mœnia afferunt, intentos popularis ad juſſa;*

ſimul hoſpitale donum, coronam auream tradebant.

Sed creſcente Imperio Romano, cum undique ſociorum Legati ab exteris Romam confluerent, ſublato immoderato ſumptu in iis excipiendis, decretum eſt, quod Legati Regum, Municipiorum & Coloniarum ad ædem Saturni diverterent, ibique apud Præfectos ærarii nomina darent & literis adſcribi deberent, & quum commodum foret noſcendis ſingulorum poſtulatis Senatus daretur, & poſt expoſita mandata ſinguli ad ſuas Provincias mitterentur. Cur vero ad Saturni templum? Aliqui factum putant, quia Saturnus, cum eſſet peregrinus, hoſpitibus gauderet. Alii ut eorum nomina in publicas tabulas referrentur. Apud ædem Saturni erat ærarium publicum.

Legatis vero externorum Principum, ſeu alterius gentis, antequam admitterentur, exploratores, ſeu aliquis ex minoribus Magiſtratibus obviam mit-

mittebatur, qui & quæ peterent inquireret; poſtea in æde Apollinis extra Vrbem, aliquando in æde Bellonæ Senatu habito, eorum poſtulata noſcebantur, quos, ſi videbatur, admittebant.

Bellonæ enim templum ideo extra Vrbem conſtructum erat, quia quos Deos vi ſua veteres obeſſe putabant, in Vrbem diutius non admiſere. Sic ædes Vulcani & Martis: Sic Veneris Erycinæ extra Collinam magna mole extructæ fuerunt, ne libido invaleſceret. Vitruvius Lib. I. cap. VII. *Extra murum Veneris, Vulcani, Martis fana ideo collocari, uti non inſueſcat in Vrbe adoleſcentibus, ſeu matribus familiarum venerea libido.*

CAP.

De Omine in Hoſpitum adventu.

ITa religioſe priſci hoſpitalitatem coluere, ut etiam bona auſpicia malis depellendis ex adventu hoſpitum arriperent. Cujuſmodi ad quartanam profligandam apud Plinium Valerianum, vel quod veriſimilius, poſterioris ævi compilatorem empiricum, variæ ſuperſtitionis heic plenum. Lib. III. cap. VI. legitur: *Panem & ſalem in linteo de Lyco liget, & circa arborem licio alliget, & juret per panem & ſalem: craſtino mihi hoſpites venturi ſunt, ſuſcipite illos. Hoc ter dicat.* Quem locum hactenus corruptum ſic reſtituit Ioannes Rhodius: *Panem & ſalem in linteo licio deliget*, &c. Panem & ſalem menſis ſacrum fuiſſe conſtat ex Plinio, qui Lib. XXXI. cap. VII. ait, *veteres ſalem cum pane & caſeo eſitaſſe.*

Iſtius

ſtius autem religionis adhuc veſtiium eſt apud Germanos, qui jurant per ſalem & panem. Nec prætereundum quod Maximus Planudes in Vita Æſopi narrat, ob hoſpitalitatem linguam ipſi ſolutam.

Cap. XVI.

Apparatus Hoſpitalitatis circa Viatores: ubi de Teſſeris, & Symbolo.

Vniuſcujuſque fortunæ ac conditioni reſpondebat apparatus in excipiendis hoſpitibus. Omnia vero humanitatis plena ſumptibus honorificis fiebant. Hoſpitii majeſtatem præ cæteris inſigniter augebant precioſa ædium ſupellex, virorum clariſſimorum comitatus, & munera accedentibus oblata. Quæ omnia breviter tangit Vitruvius Lib. VI. cap. x. ubi de Xeniis: *Nam cum fuerunt Græci delicatiores, & ab fortuna*

tuna opulentiores, hoſpitibus advenientibus inſtruebant triclinia, cubicula, cum penu cellas. Primoque die ad cœnam invitabant, poſtremo mittebant pullos, ova, olera, poma, reliquasque res agreſtes. Ideo pictores ea, quæ mittebantur hoſpitibus, picturis imitantes, Xenia appellaverunt. Ceterum mos erat teſſeram dare hoſpitibus ſemel receptis dimidiatam, quam quicumque attuliſſet ad hoſpitem, continue agnoſcebatur, hoſpitio receptus, tanquam amicus & vetus hoſpes. Quod jus neceſſitudinis, quoniam ad poſteros tranſibat, teſſeram hoſpitalem diligenter obſervabant. Plautus in Pœnulo: Act. v. Sc. II.

Ego ſum ipſus, quem tu quæris.
POE. *Hem quid ego audio?*
AG. *Antidamæ gnatum me eſſe.*
POE. *Si ita eſt, teſſeram*
Conferre ſi vis hoſpitalem, eccam attuli.
AG. *Agedum huc oſtende, eſt par probe, nam habeo domi.*

POE.

OE. *O mi hoſpes, ſalve multum, nam mihi tuus pater,*
Pater tuus ergo hoſpes Antidamas fuit,
Hæc mihi hoſpitalis teſſera cum illo fuit.
A G. *Ergo hic apud me hoſpitium tibi præbebitur.*

Tabulas vero hoſpitales, teſſeræ diviſæ loco, etiam geminas fuiſſe fabrefactas, aperte monſtrant in ædibus Farneſianis, quæ ſervantur Græci idiomatis æneæ. Quas Benedictus Hegius apud Georgium Gualterum in Siciliæ monumentis ſic Latine reddidit.

SVB

SVB SACERDOTE
NYMPHODORO PHILONIS F.
CVM SENATVS ADESSET
PRAESIDE TRIBV
HYLLEORVM PRAETORE
DIOCLE DIOCLIS F.
SCRIBA HADRANIONE ALEXANDRI F.
DECRETVM. DIE BIMESTRIS CARNEI EXEVNTIS
OMNINO DE PVBLICO HOSPITIO
DEMETRIO DIODORI F. SYRACVSANO
PLACVIT POPVLO SENATVIQVE
POSTQVAM NVNCIAVERE LEGATI
ROMAM PROFECTI
PASION PASIONIS F. COTETIS N.
ET THEODORVS THEODORI F. XENIAE N.
DEMETRIVM DIODORI. F. SYRACVSANVM
MVLTO AC MAGNO EMOLVMENTO FVISSE
NOSTRO POPVLO
ET MAGNORVM COMMODORVM AVCTOREM,
ACRAGANTINIS VERO CVM PATRIVM EST
ET ACCEPTVM A MAIORIBVS BONIS VIRIS
ET DEFENSORIBVS NOSTRI POPVLI
DIGNOS HABERE HONORES
QVOD FELIX FAVSTVMQVE AC SALVTARE
POPVLO ACRAGANTINORVM
DECERNI PVBLICVM HOSPITEM ET AMICVM
DEMETRIVM DIODORI F. SYRACVSANVM
VT CVNCTIS CLARVM SIT POPVLVM ACRAGANTINVM
SCIRE GRATIAS REFERENDI DIGNAS
BENEFACERE STVDENTIBVS
HOC AVTEM DECRETVM IN TABVLAS
AENEAS DVAS. INCISVM
VNVM SVSPENDERE IN HOC BVLEVTERIVM
AT ALIVD DARE
DEMETRIO DIODORI F. SYRACVSANO
MONVMENTVM
ERGA POPVLVM BENEVOLENTIAE
QVAESTORES SVMPTVS QVI PRAESCRIPTI
ET QVICVNQVE TANDEM NECESSE SVNT
ET SVMPTVS FACERE
INQVE RATIONES REFERRE
EIVS SENTENTIA
IN CONCILIO OMNES

Altera de publico hoſpitio, & benevolentia Diodoti F. Syracuſano, & Nepotibus ſuis.

SVB SACERDOTE
ICETA ICETÆ F.
ARCHONTIBVS DEEREO, ET COTETÆ
PLACVIT SENATVI
ET POPVLO MELITÆORVM,
QVONIAM DEMETRIVS DIODOTI F. SYRACVSIVS
SEMPER BENEVOLVS EXTITIT
ET PVBLICIS NOSTRIS NEGOTIIS
ET SINGVLIS CIVIBVS
AVTHOR BONI
SAEPENVMERO FVERIT
BONAE FORTVNAE CENSERI
DEMETRIVM DIODOTI F. SYRACVSANVM
HOSPITEM ESSE
ET BENEFICVM
POPVLI MELITAEORVM
ET NEPOTES EIVS
VIRTVTIS EIVS ET BENEVOLENTIAE
QVAM CONTINVO
EXHIBET IN NOSTRVM POPVLVM
HAEC VERO PVBLICA HOSPITALITAS INSCRIBATVR
ÆNEIS TABVLIS DVABVS
ET VNA DETVR
DEMETRIO DIODOTI F.
SYRACVSANO.

Teſ-

Teſſera porro, quam nos Itali *Tagl..* vocamus, κάλαμος dicitur à Græcis, & καλάμη, quæ palea proprie. Ad ξ Odyſſ. Didymus:

ἔστι δὲ καλάμη ἡ ὑποστάθμη τοῦ ὑπολειπομένου σίτου.

eſt calame, quod reſiduum frumenti remanet, unde *romper la paglia* dicunt pueri apud Italos, quod eſt amicitiam ſcindere.

Erant enim teſſeræ fruſtilla lignea, auctore Turnebo Adverſ. lib. XXIX. c. XXVI. certâ inſignita & notata formâ, quæ dabantur iis, quibus facultas petendi erat frumentum publice: & à verbo Græco τέσσαρα dictum putatur.

Teſſera quoque lignum erat complanatum, in quo numeri deſcribebantur: quod & *Talus* dicitur, unde teſſeræ pro Talis ſæpius uſurpatæ, qui teſſeræ Luſoriæ vocabantur.

Apud veteres *teſſerarum novem reperiuntur genera.* Teſſera nempe *Frumentaria, Nummaria, Militaris, Hoſpitalis, Comitialis, Theatralis, Convivalis, Luſoria, & Negotiaria.*

Fru-

Frumentaria, ut nuper monui, eſt ſignum, quo exhibito unusquisque frumentum pro portione accipiebat à Principe. De qua Juvenalis Sat. VII.

Summula ne pereat, qua vilis teſſera venit
Frumenti.

Et Perſius Satyra V.

———— *ſcabroſum teſſerula far*
Poſſidet.

De diviſione frumenti & teſſeris Suetonius in Aug. c. XL. *Ac ne plebs frumentationum cauſa frequentius à negotiis avocaretur, ter in annum, quaternûm menſium teſſeras dare deſtinavit.* Et cap. ſeq. *Frumentum quoque in annonæ difficultatibus ipſe leviſſimo, interdum nullo pretio, viritim admenſus eſt, teſſerasque nummarias duplicavit.* Gratis enim ex Clodii rogatione frumentum populo dividebatur. Hinc Iſidorus: *Teſſeræ ſunt, quibus frumenti numerus deſignabatur.* Quod quidem ſæpe Imperatores honoris cauſa facere ſolitos ex numiſmate

te Nervæ * patet, in cujus adverſa parte eſt modium, menſura frumenti, in quo ſpicæ frumenti hoc titulo:

PLEBEI. VRBANAE. FRVMENTO CONSTITVTO. S. C.

Et Maximini aliud, in quo Imperator ſpectatur cum Teſſera, & hac inſcriptione:

LIBERALITAS. AVG. S. C.

Panis gradilis † & civicus olim diſtribu-

* De hoc Nervæ numiſmate ita diſſerit Ant. Auguſtinus. Antiq. Rom dial. 11. *Obſervatum eſt*, inquit, *rarius tritici ſpicas in his nummis ſpectari, quam illis adſit papaver, ideo forſitan quod qui hoc veſcitur absque cura & mentis inquietudine ſomnum capere poſſit. Niſi velimus ideo papaver in nummis exprimi, quod denotet Cererem Deam, quæ raptam à Plutone Proſerpinam filiam dum quæritis ſomno oppreſſa quievit.*

† Modum diſtributionis panis gradilis, ſeu congiarii repræſentat præſens hoc Nervæ numiſma, cujus dilucidationem ex Antonio Auguſtino mutuati ſumus. *Sunt*, inquit, *& numiſmata ubi tabulatum altius, quo gradibus aſcenditur, cui inſidet Imperator monetam largiens, vel teſſeram, quod ſignum veluti reciprocum erat, quantum cuique largiendum, quaſi ſcedula ſubſcripta atque obſignata, qua Quæſtor inſpecta ſingulis tantum numeraret. Adſtat Imperatori vir dextra quadratam tabellam manubrio tenens, in qua utrimque puncta; conjicere licet in his tabellis notari punctis aliisve notis, quantum æris, vini, aut frumenti ſingulis diſtributum. In angulo tabulati ſpectare licet hominem aliam quadratam tabellam tenentem.*

alteri

CONGIAR
P R
S C

PLEBEI.VRBANAE FRVMENTO CONSTITVTO.
S C

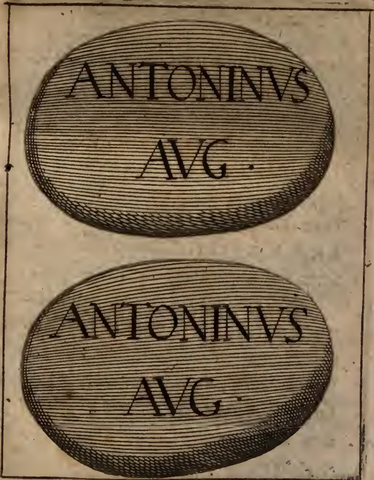
ſtributus pariter per teſſeras in Foro de gradibus, quibus Valentinianus & Valens Imperatores inſigi juſſere titulum æneum, qui panis modum & nomen percipientis continebat, ut videre eſt in Theodoſii Codice Lib. xv. de annonis Civicis.

Lib. xv. de annonis Civicis, ſimiliter vinum & oleum de publico accipiebatur. Quam conſuetudinem ab Heraclio Imperatore ſublatam erudite monuit Claudius Salmaſius *in notis ad Flav. Vopiſcum.* Memoria dignum, quod Balduinus de Conſtantini Imperatoris legibus refert Leonis Imperatoris dictum, qui Eulogio Philoſpho, quum teſſeram frumentariam dari juſſiſſet, & quidam murmurarent eam militibus dandam eſſe, exclamavit. Utinam is ſit aliquando temporum meorum ſtatus, ut

alteri perſimilem, quam in Liberalitatis *nummis videri diximus. qua buccinæ fortaſſe inſtar populum, ut Imperatoris munificum donum acciperet, advocabat.* Hactenus Antonius Auguſtinus. antiq. Roman. dial. 11. à quo diſſentit Cl. Oudanus, antiq. Rom. dial. v qui per tabellas ſupradictas *non teſſeras, ſed ipſam menſuram, qua frumentum admetiebatur,* denotari autumat.

ut militum quoque ſtipendia in literarum magiſtros transferre poſſem.

Hujus procul dubio cenſus eſt calculus ex gypſo, ſua magnitudine à me cum aliis delineatus, in Pinacotheca Ioannis Rhodii, utrinq; ANTONINI AVG.

 titulo

titulo ſpectabilis, quam ab athleticis non multum abeſſe indicavit L. Pignorius, nondum tamen explicuit.

Hujus autem Teſſeræ, quæ, non tam dignitatum titulis, quam ſingulorum meritis data, erat civica, in hæredes emolumenta jure ſanguinis transferre licuit, vel extraneis vendere, veluti Iacobus Gutherius oſtendit de Offic. Domus Aug. Lib. II. cap. XI. De qua Paulus Iuriſconſultus civis noſter L. Titia Seio. LXXXVII. D. de Leg. II. *Titia Seio Teßeram frumentariam comparari voluit.* Id eſt annonam civilem. Nec aliter intelligendus eſt Lipſius Elect. I. c. VIII. quando affirmat Teſſeras Frumentarias olim venditas.

Teſſeræ Nummariæ, qua ſumma nummorum præſcripta repræſentari ſolet, cauſam Dion indicat: *Permultos Domitianus, dum imperaret, bonis atque fortunis injuſte ſpoliaverat, quibus per vim ablata reſtitui dumtaxat ea voluit, quæ in aula reperta fuiſſent. Ad ſuſtentandum civium vitam decies & quin-*

qua-

quagies centena millia nummûm erogavit, & quoſdam Senatorii ordinis delegit, qui agros emerent, eoſque egenis dividerent. Commune fere Imperatoribus teſſeras Frumentarias & Nummarias populo dare.

Hunc morem ſecuti noſtri cives Patavini ſunt, dum publice pauperibus ad charitatis ſubſidia, in executionem piorum legatorum, ad feſtum Sanctiſſimi Natalis, & Paſchatos, nummi ærei circulares, ſuis ſignata notis, vulgo *Bolle*, diſtribuuntur: quos quicunque diſpenſatoribus adfert, modo panem, modo farinam, modo vinum, modo denarios accipit.

Teſſera Militaris, quæ aliquando pro ſigno dabatur euntibus ad bellum. Virgilius Lib. VII. Æneid.

——— *It bello teſſera ſignum.*

Et Livius Lib. VII. *Ceteris omnibus dari teſſeram juſſit.* Hinc Luctatius Gram. ad Lib. VII. Thebaidos Statii, *teſſeram bellorum ſignum ut hoſpitalem*

teßeram diximus. Polybius πλατεῖον appellat, quod taleola eſſet, vel tabella lata inſcripta: ſed & ξυλήφιον ab eodem vocari videtur. Itaque ut ut mutata forma & interpolata multis fortaſſe modis, nomen tamen retinebat. Sed ea voce tandem figura ſenum laterum cenſeri cœpit, quæ teſte Macrobio in Somn. Scip. Lib. II. cap. II. Græco nomine cubus dicitur. Quin & teſſeras, quas ſpargebant Imperatores, ſphæria, ideſt globulos, vel pilulas Dion in Nerone & Tito appellat.

Itaque Teſſera militaris, qua in alveolo ludi conſuevit, Iſidoro teſte, quadra ex omnibus partibus, Græce κύβος, præceptum notat Ducis, quo exercitus vel ad aliquod opus, vel ad bellum movebatur. Vnde Teſſerarii, Vegetio auctore, erant, qui Teſſeras per contubernia militum nunciabant. Ita Servius ad VII. Æneid. *It bello teſſera ſignum*, ſymbolum bellicum, quod ad pugnas exeuntibus datur,

rur, confuſionis evitandæ cauſa. Eamque Vegetius duplicem facit, Vocalem & Mutam. Vocalis ea eſt, quam hodie circitores flagitant vulgo *il Nome*. Teſſeram nempe diſciplina militaris poſtulabat, ſymbolum bellicum, & ſignum Tribuno datum ab Imperatore, quo ſocii milites dignoſcebantur ab hoſtibus. Cyri Majoris teſſera fuit, Xenophonte lib. III. auctore, *Iuppiter belli ſocius & Dux*; Minoris, *Iuppiter Servator, & Victoria*. Eam fuiſſe in caſtris D. Cæſaris narrat Appianus Lib. II. *Venerem genitricem*. Aliquando *Felicitatem*, auctor eſt Hirtius, *& Victoriam*. Apud Neronem *Optimam matrem* refert Suetonius in ejus Vita cap. IX. *Primo Imperii die ſignum excubanti Tribuno dedit Optimam matrem*. Pompejus Magnus elegit ſignum *Herculem invictum*; & alter juvenis *Pietatem*. In Antonii & Marii exercitu *Lar Deus* ſignum fuit, Servio teſte ad VII. Æneid. In exercitu Syllæ *Apollo*: quod

idem ſibi elegit Brutus in Philippis, ut ex Plutarcho in ejus vita patet. C. Caligula Caſſio tanquam molli ſignum dedit *Priapum & Venerem*, ex Suetonio cap. LVI. Severo Septimio placuit, *Laboremus*, & Pertinaci, *Militemus*. Aurelianus, ut refert Flavius Vopiſcus, ſignum exercitui appoſuit, *Manum ad ferrum*. Antiochus, cognomento Soter, adverſus Galatas exercitum ducens, ſignum dedit, *Bene Valete*. Refert Cedrenus: *Quinto anno ſeditio facta eſt, cui à teſſera nomen eſt Nica, ideſt vince.* Vegetius Lib. III. cap. V. ſcribit; nonnullis fuiſſe teſſeram, DEVS NOBISCVM. Quam noſtro quoque ſeculo poſtremis Germaniæ bellis integro exercitui à Ducibus & Regibus commendatam novimus.

Mutæ apud Turnebum Adverſarior. Lib. XXX. cap. XXXV. duæ memorantur teſſeræ belli & pacis: ſcilicet lignea fruſta, vel tabellæ ligneæ, quibus nomen pacis & belli inſcriptum erat.

erat. Sic Pomponius de Origine Iur. Lib. II. *Q. Fabius ad Carthaginenſes miſſus Legatus, cum eſſent duæ teſſeræ poſitæ, una pacis, altera belli, arbitrio ſibi dato, utram vellet Romam referre, utramque ſuſtulit, & ait: Carthaginenſes petere debere utram vellent accipere.* In hunc fere modum Gellius Lib. x. cap. XXVII. *Q. Fabius Imperator Romanus dedit ad Carthaginenſes epiſtolam, ubi ſcriptum fuit, Populum Romanum miſiſſe ad eos haſtam & caduceum, ſigna duo belli aut pacis.* Et paulo poſt: *Marcus autem Varro non haſtam ipſam, neque ipſum caduceum miſſa dicit, ſed duas teſſerulas: in quarum altera caduceum, in altera haſtæ ſimulacra fuerunt inciſa.* Indis vero anchora erat pro caduceo, ex Philoſtrato in vita Apollonii Lib. III. cap. III.

Teſſera itidem hoſpitalis, ſive hoſpitii fuit, quam hoſpites, eorumque liberi ſecum ferebant, ut facilius à veteribus & paternis hoſpitibus agnoſci poſſent. Quæ præſentis potiſſi-

mum eſt inſtituti. Luctatius loco pridem memorato: *Veteres, quoniam non poterant omnes hoſpites ſuos noſcere, teſſeram illis dabant, quam illi ad hoſpitia reverſi oſtendebant proprio hoſpiti. Unde intelligebantur hoſpites.*

Hujus formam Euripidis Scholiaſtes in Medea optime deſcribit. Qui hoſpites invicem fieri volebant, ἀστράγαλον, hoc eſt talum quendam diſcindebant in duas partes æquas; unam ii, qui hoſpitium præbebant ſibi retinentes; alteram dantes ei, qui hoſpes fieri ſolebat; & ſi contigiſſet de cætero, uti alter alterius hoſpitium ſubiret, producentes dimidium tali renovabant jura hoſpitalia.

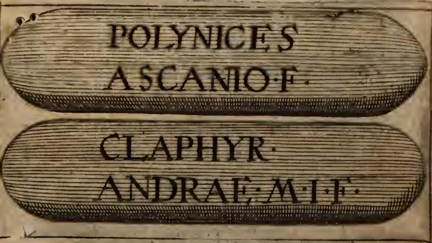
Tales ſunt binæ ex oſſe, annorum ſitu veluti petrefactæ, ſublutei coloris, junctæ, forma rotunda, & parte interiore hoſpitum nominibus inſcriptæ, in muſeo amiciſſimi noſtri Ioannis Baptiſtæ Caſalii, nobilis Romani; cui plurimum debemus, & obſequium perenne de inſigni humanitate, qua nos il-

le-

le proſequutus eſt, cum Vrbani VIII. Summi Pontificis beneficentia Epiſcopatu Æmoniæ ornaremur.

P O L Y N I C E S
ASCANIO. F.

C L A P H Y R
ANDRAE. M. I. F.

Ipſius vero hoſpitii ſymbolum, ſive teſſeram apud Lingones fuiſſe dexteram narrat Cornelius Tacitus Libro XVII.

Teſſeræ Hoſpitali non immerito accenſebitur, quam domeſtica plerunque ſuppeditavit neceſſitudo, Amatoria, in monumentis Danicis Libro XXVII. à Clariſſimo Viro D. Olao Wormio virgulæ eroticæ titulo accurate deſcripta. *Bacillus*, inquit, *eſt quadratus* * *trium pollicum longitudine, latitudine tertia parte pollicis, latera quatuor characteribus inſignita habens, ex pruno ſylveſtri, ut videtur, fabrefactus.* Literas arbitratur eſſe amatorias, ita ſcriptas, ut amantium nomina peculiaribus intricata notis non omnibus ſint obvia. Eas peculiari tabella delineatas ita legit ille:

Bynaſſa vuet kiereſta mina aff
Thenkeſtol inde Landum.

Latine ſonant:

Nomen

* Hanc teſſeram pag. 112. daturi ſumus.

Nomen meum novit amiciſſima mea
Ex amoris hac teſſera Landum.

Teſſerulas inſuper Comitiis adhibitas à ſuffragatoribus, dum honores diſtribuerentur, Varro teſtis de re ruſtica Lib. III. cap. V. *Cum hæc loqueremur, clamor ſit in campo. Nos athletæ comitiorum una, cum id fieri non miraremur, propter ſtudia ſuffragatorum, & tamen ſcire vellemus quid eſſet, venit ad nos Pantuleius Parra. Narrat ad tabulam, cum diriberent, quendam deprehenſum teſſerulas conjicientem in loculum, eum ad Conſulem tractum à fautoribus competitorum.*

Sortitionis hanc fuiſſe ſpeciem non obſcurum eſt ex eodem Lib. cap. XVII. *Latis tabulis ſortitio fit Tribuum, ac cœpti ſunt à præcone renunciari quem quæque tribus fecerint ædilem.*

Theatralem non inconcinne dictam cenſeo teſſeram munus, cujus frequens in ludis mentio. Sic de Ludis Stellæ Martialis Lib. VIII. Epigr. LXXVIII.

Nunc veniunt ſubitis laſciva numiſmata nimbis:
Nunc dat ſpectatas teſſera larga feras.

Nimirum ludos tam celebres fieri juſſit in gratiam Principis Stella, ut teſſeræ ligneæ, aut ſphærulæ è loco ſuperiore in theatrum & propalam ſpargerentur, quibus ſigna inſcripta erant ferarum, vel aliarum rerum, quas editor cupiebat populo largiri. Teſſeras autem, ſeu globulos populus rapiebat, cum jactarentur, & quod quiſque in teſſera ſignum habebat, illud accipiebat ab Imperatore: ut ſi teſſeræ eſſet inſcriptus cervus, equus, domus; domum, equum, cervum à Cæſare, vel munerario accipiebat, ut auctor eſt Dion Lib. XLIX. & LIX. teſſeras ejusmodi globoſas eruditiſſimus Joannes Galvanus I. C. & Profeſſor publicus Patavinus aliquando vidit.

Huc faciunt teſſeræ ſpectaculis deſtinatæ, cujusmodi elegantiſſimam, vidi-

vidimus ex oſſe teſſeram apud Joannem Rhodium, quam ad ludum gladiatorium excogitatam ſignificat fuſcina cum palma, cui ſervile nomen gladiatoris jam rude donati, verius ad ſpectaculum, quam ad pugnandum conducti eſſe inſcriptum loquitur res ipſa:

PILOMVSVS. PERELI

Adverſa parte:

•• SPECTAVIT.

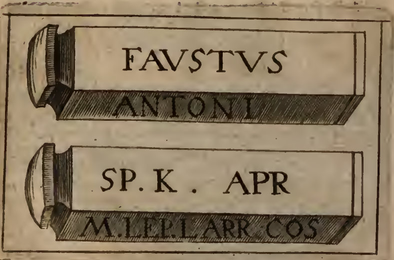
Binas hujus generis teſſeras mihi communicavit humaniſſimus & nobiliſſimus Vir Caſſianus à Puteo Eques, quarum utraque ſpectatorum nomina tempusque ludi refert, altera vero etiam Conſulis titulo inſignita.

MA-

MANLIVS
MARTIALIS.
SP. K. IAN.
TICATTIO · P · CAELER
PILOMVSVS. PERELI
SPECTAVIT

M A N L I V S
MARTIALIS
S P. K. I A N
T. CATIO. P. CAELER.

F A V S T V S
ANTONI
S P. K. A P R
M. LEP. L. ARR. COS.

Hujus

Hujus etiam generis erudito Antonii Auguſtini de Nummis opere * Dialogo II delineantur.

Quæ autem viri eſt in augendis literis ornandisque amicis voluntas eximia, libro jam typis deſcripto, hujus ordinis vitream fulvi coloris addidit aliam, qua ſpectaculi fortaſſis argumentum literis tam Romanis exhibetur, quam Græcis; nimirum FERVS SCYTHA, ſive Thrax: ad eorum ſine dubio temporum rationem, quibus variis gentibus urbs florentiſſima patebat. Hoc enim videtur indicare ARΓAC CEIAΩ: quod charactere Romano rudior artifex ARTAS, Γ &

* *Teſſeras has in editione Antverpienſi fruſtra quæſiveris. quales autem illas in editione Italicâ quæ Romæ anno* M. DC. L. *prodiit invenimus, tales tibi hic eas damus. Harum quæ medium obtinet locum ſic legitur à Fulvio Urſino.* Philodamus Doſſeni ante diem decimum Kalendas Novembris ſpectatus M. Terentio, C. Caſſio. *ex quibus reliquas duas facile eſt intelligere: Nimirum id ſibi volunt, hunc talem gladiatorem tali die & Conſule ultimum ſui ſpectaculum dediſſe, &* rude donatum *eſſe. Erat autem* rudis *teſſera quædam eburnea, cui nomen gladiatoris ætate emeriti inſcribebatur, quam qui accipiebat, is ab omni pugnandi neceſſitate eximebatur.*

FELIX

MVNDICI

SΓ K AΓR

C·SENTIO

PHILODAM·DOSSE

A·D·X·K·NOV

S Γ E C T

M·EREN·C·CAS

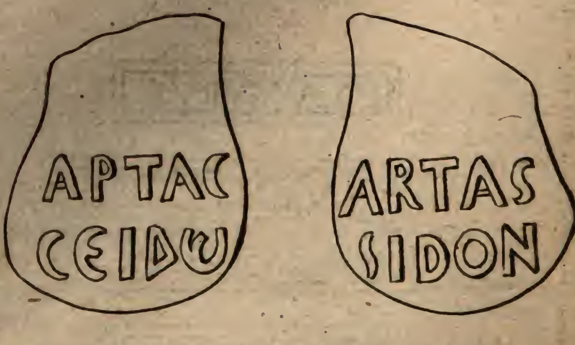
ΓILARGVRVS

LVCILI

SΓ·A·D·VII·ID·AΓ

CN·ΓO·M·CRA

& T, ſimilitudine deceptus, minus recte expreſſit. Nec alia ratione HERCVLES FVRENS. HERCVLES OETAEVS, TROAS, Senecæ aliorumque Comicorum Inſcriptiones plurimæ, vel noſtri ſeculi conſuetudine oculis rem totam chartis paſſim affixis ſubjiciunt. Verum de hoc eruditiores amplius cogitent, nobis id conjeciſſe ſatis eſt. Mihi ſane non diſplicet interim doctiſſimi Viri Lucæ Holſtenii ſententia, teſſeram hanc Syrorum aliorumque Orientalium fuiſſe populorum, qui Romæ clandeſtina ſacra peragebant.

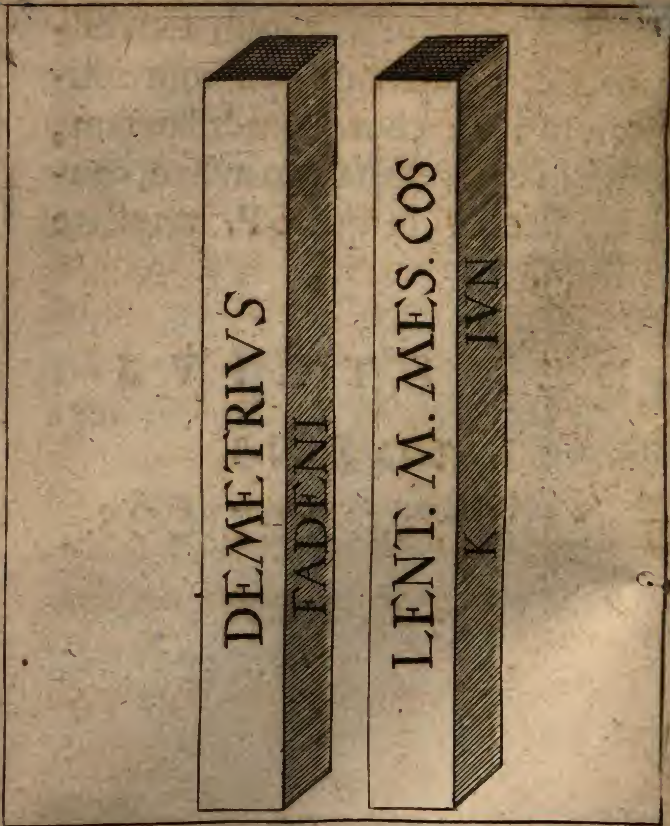

Ejuſ-

Ejuſdem ordinis aliam apud Franciſcum Angelonum Virum Clariſſimum, & antiquitatis optimum æſtimatorem, ex ebore quadrilateram, Romæ in ejus nobiliſſimo muſeo, conſpicere licuit, in qua SP. vetuſtate detritum.

DEMETRIVS
FADENI
D. LENT. M. MES. COS.
.... K. IVN

Con-

Convivales etiam fuiſſe teſſeras liquido conſtat ex Ælio Lampridio, cujus hæc ſunt de Antonino Heliogabalo: *Sortes ſane convivales ſcriptas in cochlearibus habuit tales, ut alius exhiberet decem camelos, alius decem muſcas,*

ſcas, alius decem libras auri, alius decem uthiones, alius decem ova pullina, ut veræ ſortes eſsent & fata tentarentur: quod quidem & ludis ſuis exhibuit, quum & urſos decem, & decem glires, & decem lactucas, & decem auri libras in ſorte habuit. Primusque hunc morem ſortis inſtituit quem nunc videmus. Sed vere ad ſortem ſcenicos vocavit, quum & canes mortuos, & libram bubulæ carnis haberet in ſorte; & item centum aureos, & mille argenteos, & centum folles æris, & alia talia, quæ populus tam libenter accepit, ut eum poſtea imperare gratularetur.

Teſſeram tandem Luſoriam, cujus antea memini, à talis nihil diverſam oſtendit Martinus Delrius Com. Herc. Fur. De his Ovid. Lib. II. artis amat.

Seu ludet, numerosque manu jactabit eburnos;
Tu male jactato, tu bene jacta dato.

Et Martialis Lib. XIV. Epig. XV.

Hic

Hic mihi bis-ſeno numeratur teſſera puncto:
Calculis hic gemino diſcolor hoſte perit.

Jaciebant porro hoſce talos in fritillum, id eſt firmum pyrgum, turriculam, orcam, vel pyxidem corneam. Qualem vidi in muſeo Equitis Franciſci Gualdi Romæ ex ære. In hunc ſenſum D. Auguſtinus de Civitate Dei, introducens æditùum ludentem teſſeris pro ſe & Hercule, ita ut una vice pro ſe luderet, & alia pro Hercule; & ſi Hercules lucraretur, promittebat de pecuniis ſuis copioſam parare cœnam Herculi, & illi nobile ſcortum adducere. Si vero ipſe lucraretur, vincens Herculem, de expenſis templi ipſi cœnam & ſcortum deberet. Plana in hanc ſententiam Julii Capitolini verba in Ælio Vero: *Poſt convivium luſum eſt teſſeris uſque ad lucem.*

Sed & contractibus peculiares Mercatorum teſſeræ erant. Quem modum nunc

nunc Menſarii obſervant, qui vulgo *Banchieri*, ut poſſint, teſſeris oſtenſis, mercaturam in alienis regionibus exercere. Huc facit Iulius Pollux Onomaſtici Lib. IX. cap. VI, Rodolpho Gualthero interprete: *Symbolum tenue quoddam numiſma, ſemiſecta ſcilicet nummi pars, parvi admodum precii: quo vendens & emtor comprehenduntur & confirmantur.* Pollucem notat quidem Iſaacus Caſaubonus, quod ſymbolum non ſit certæ pecuniæ nomen, ſed annulus, aut quidvis aliud arrhæ loco. At vero Pollux non ait pecuniæ nomen, verum ſymboli loco nummum fuiſſe diviſum. Annulus autem teſſeræ convivali magis accedit, quoties ea communi ſumptu paratur; veluti ex Terentio notum eſt: quod etiam in Athenæo Lib. III. cap. XXXI. animadvertit Caſaubonus ipſe.

Teſſeræ autem in contractibus uſus loco pecuniæ etiam Symbolum dicebatur. Quod inter Iuriſconſultos ita definit Conſtantinus Harmenopulus

Lib. 1. Promtuarii Iuris Civilis, titulo octavo. *Symbolum eſt commentarium, ſeu deſcriptio conventorum & contractuum, ſive pactorum, inter ſe mutuo contrahentium & convenientium.* Miſtione enim voluntatum perſonarumque conveniunt & contrahuntur Symbolæ: & hæc conventio, ſeu pactum vocatur: quidque de ea re ſit ſcriptum nominatur Symbolum. Symbola itaque jure dicta ſunt pacta inter diverſos populos, quibus totum jus commercii inter ipſos continebatur. Cujuſmodi ſunt explicatæ operis initio tabulæ.

Symbolum apud varios authores etiam pro eo ſumitur, quod loco pecuniæ tradebatur, nec enim ea ſemper parata exhibebatur. Veteres etiam, ut ait Iſidorus, quando aliquid ſibi promittebant, ſtipulam tenentes frangebant, quam iterum jungentes ſuas ſponſiones agnoſcebant. Vnde ſæpius idem quod Teſſera.

Symboli autem diverſi ſunt modi.

Plau-

Plautus imaginem ceræ impreſſam, & in ſimilem uſum relictam ſymbolum intelligit: idque genere maſculino. Sic enim ille in Pſeudolo, act. 1. ſcena 1.

Ea cauſa miles hic reliquit ſymbolum
Expreſſam in cera ex annulo ſuam imaginem,
Vt qui huc afferret ejus ſimilem ſymbolum,
Cum eo ſimul me mitteret.

Idem in Bacchidibus act. II. ſcen. III.

Eo præſente homini extemplo oſtendit ſymbolum,
Quem tute dederas ad eum, ut ferret filio.

Alii Symbolum dicunt, ubi ſuam quiſque eſcam ad commune convivium, aut particulam, aut æs confert. Qua ſimilitudine quidam Symbolum Apoſtolorum dictum arbitrantur, quod quilibet eorum ſuum fidei

articulum, ut vocant, contulerit, veluti hodie amici; dum aliquid confertur, Symbolo petuntur. Quod ad locupletiorem hujus vocabuli intelligentiam addo, non ut iſtorum opinioni ſubſcribere videar. Nec aliter intelligendum Terentii illud ex Eunucho, Act. III. Sc. IV.

Heri aliquot adoleſcentuli coïmus in Piræo
In hunc diem, ut de ſymbolis eſſemus.

Symbola enim teſſerulæ ſunt, quæ quiſque Sympoſiarchæ dabat, quo tanquam ſigillo & pignore fidem ſuam obſtringebat, ad condictam cœnam, die, horaque certis venturus, & onus impenſarum laturus. Hinc Plautus in Sticho: act. III. Sc. I.

—— eo condixi, in ſymbolum
Ad cœnam.

Et poſtea ſuo more ludens, facit ſervum

vum dicentem amicam ſuam ſymbolam pro ſe daturam.

Eadem (inquit) *ſymbolam dabit.*

Dabantur & ſymbola hoſpitibus. Euripides in Medea:

Hoſpitibus mittere ſymbola, ut tibi benefaciant.

Nimirum xenia & munuſcula hoſpitibus dari ſolebant. Ita Iaſon Medeam rogat, ut de theſauris ea ſumat, quibus conciliet ſibi amicos, cui uſui non raro conferebat annulus. Vnde pro ſymbolo etiam veteres Grammatici exponunt. Amicos autem peregre abeuntibus imaginem ſuam donaſſe indicat Seneca Epiſtola XL. quam ſine dubio circumferebant in annulo. Quod de Boccacio & Petrarcha olim in literas retulimus. Scribonius Largus Compoſ. CLXXII. refert ſe pro magno munere ab hoſpite ſuo Zopyro, Gordienſe Medico, hydrophobiæ remedium accepiſſe. At ſimilitudine

Symbola quoque dicuntur ſigna oc cultarum & ſacrarum rerum. Quo ſignificatu Dionyſius Areopagita. *Dicimus autem quid aliorum ſymbolorum ſancti primi patres*, &c.

Symbolum item augurium, ſignum, ſeu vaticinium ſignificat genere maſculino.

Teſſeris hiſce merito accenſetur PAGANICA, cujus nulla in hunc diem fuiſſet notitia, niſi eam priſcæ eruditionis condus Lucas Holſtenius, D. Petri Canonicus, pro ſingulari humanitate ſua, quum operæ extremam addidiſſem manum, nuper è monumento, quod Fulginii eſt apud amicum, Roma ſubmiſiſſet. Tabula vero eſt ænea, tres uncias alta, quinque ferme lata: cui ſuperſtat feminæ vultus. Quam hoc loco integram eo libentius exhibeo, ut antiquitatum cultores perſpiciant, quam religioſe teſſeræ fuerint inſtitutæ.

TES-

TESSERAM. PAGANICAM
L. VERATIVS. FELICISSI
MVS. PATRONVS. PAGANI
S. PAGI TOLENTINES
HOSTIAS. LVSTR. ET. TESS
ER. AER. EX. VOTO. L. DD
V. ID. MAS. FELICIT.

Libertum vero fuiſſe L. Veratium ſuſpicari licet ex alio monumento, quod Romæ vidit Smetius L. VERATI FELICIS memoria conſpicuum. cui forſan cum Tolentino municipio commercium fuit, quod hoſtiis ac voto Teſſeræ adhibitis ad majorem fidem ſtabilivit.

CAP. XVII.

Hoſpitalitatis ſecuritas & immunitas.

NEc ſolum Hoſpites humaniter excipiendi & tractandi, verum etiam ab aliorum vi, atque contumeliis acriter ſunt defendendi: quod ipſum quoque Homerus docet. Sic Telemachus cum Minervam hoſpitio excepiſſet, ſeparatim illi epulas inſtruxit, ut ne quid illi à procis moleſtiæ exhiberetur. Quam de Vlyſſe patre ſuo ſibi ignoto idem ſolicitus fuerit, ne convitiis impeteretur à procis, facile indicat, dum illum jubet apud Eumæum paſtorem commorari.

Sic Troia capta Antenori & Æneæ à Græcis libera in aliis terris hoſpitii commoditas permittitur, Livius mihi teſtis: *Iam primum omnium ſatis conſtat, Troia capta in cæteros ſævitum eſſe Trojanos; duobus Ænea, Antenoreque & vetuſti jure hoſpitii, & quia pacis,*

pacis, reddendæque Helenæ ſemper aucto-res fuerant, omne jus belli Achivos ab-ſtinuiſſe.

De Germanis Cæſar Com. Lib. VI. *Hoſpites violare fas non putant; qui qua-que de cauſa ad eos venerunt, ab injuria prohibent, ſanctosque habent: iis omnium domus patent, victuſque communicatur.* Iſta igitur priſcis Germanis cæteris-que Celtis, unde religio, niſi ex eodem fonte, ex quo Lotus hauſerat; ſatius eſſe filias virgines improborum illu-ſionibus, atque injuriis objicere, quam peregrinos hoſpites. Vnde etiam non modo Celtis, ſed & aliis gentibus ho-ſpitum corpora fuere ſacra. Hoſpitii jus minime violandum ſuo docuit exemplo Lycaon, qui cum hoſpitio ſuſceptos advenas necaſſet, ſuſcepto-que Iovi epulas humanas appoſuiſſet, in Lupum mutatus fuit.

Cap. XVIII.

De conviviis quibus hoſpites excepti: ubi de tricliniis, de menſa, & ſella hoſpitali; item de coronis.

CVm Hoſpites jam ablutis pedibus menſæ admovebantur, ipſis aqua abluendis quoque manibus affundebatur, ſed frigida. Calida enim pedibus, frigida manibus dabatur. Vnde cum Hercules apud Oeneum cœnaret, & Eunomus puer illi manibus aquam calidam infudiſſet, quæ pedibus infundi debuerat, præpoſtero officio iratus, ſive ludibundus Hercules talitro, complicato in ictum digito, eum interfecit; quod Scholiaſtes in Trachiniis Sophoclis recitat. Cæterum in lectis collocati manus lavabant. Hinc in marmoribus accumbentibus præſto ſunt ſervi cum malluvio & aqua. Deinde unguenta barbæ dabantur & capiti.

Para-

Parabantur autem Triclinia vel è ſimplici ligno, vel pretioſo, aut teſtudinum ſectis laminis, ebore, argento, atque auro ornata. Lecti appoſiti ſumma pompa, ſupra quos interdum unus ex hoſpitibus vel duo cubabant. Menſæ itidem, eodem ſplendore fabrefactæ, rotundæ vel quadratæ erant, ſupra quas mantilia injiciebant. Dabaturque eis veſtis cœnatoria, ſive convivalis. Quomodo in marmoribus Romanis qui in lectis accumbunt, aut ſeminudi, aut unica tantum veſte tecti videntur. De hac procul dubio Horatius Sermon. Lib. II. Satyra VI.

——— purpurea porrectum in veſte locavit
Agreſtem.

Ne igitur pretioſam veſtem, ſtragulum lutulentis aut ſordidis calceis inquinarent, ſoleas deponebant. Item calceos ſoccosque, ex Moſt. Plaut. ſc. 2. act. I. In marmoribus Romanis convivis accumbere parantibus à ſervis ſoleæ de-

In Viridario Cardinalis
Montalti

ACCVBITVS

muntur. Hoſpites in medii lecti ultimum locum, tanquam in digniorem collocabant. Tunc miniſtri tricliniares obſonia ferebant.

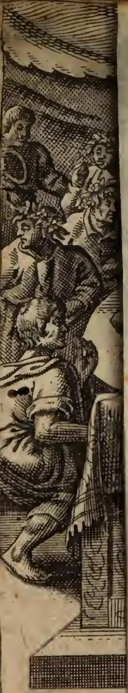
Miniſtrabant autem pueri & * puellæ, nunc à lateribus, nunc à pedibus; nam triclinia in medio cœnationum ſternebantur. Erat hic Structor, qui obſonia ſcindebat, erant Eleatri, Pincernæ, aliaque ad ornatum convivii.

In ſolennibus autem conviviis fercula coronata fuiſſe conſtat Athenæo auctore, lib. v. in iis ludis quos apud Daphnen Antiochus edidit; fuerunt con-

* De Pueris & puellis miniſtrantibus præter marmor quod tibi hic dedimus, inſignis locus apud Virgilium Æneidos 1:

Quinquaginta intus famulæ, quibus ordine longo
Cura penum ſtruere, & flammis adolere Penateis.
Centum aliæ, totidemque pares ætate miniſtri,
Qui dapibus menſas onerent, & pocula ponant.

Seneca libro 1. de tranquillitate vitæ, cap. 1. *Præſtringit animum apparatus alicujus pædagogii diligentius, quam intra larem veſtita, & auro culta mancipia, & agmen ſervorum nitentium.* Suetonius in Tiberio: *Sexto*, inquit, *Claudio libidinoſo ac prodigo ſeni cœnam ea lege condixit, ne quid ex conſuetudine mutaret, aut demeret, atque nullis puellis miniſtrantibus cœnaretur.*

pagina 13

convivia, in quibus exhibiti ſunt vivi anſeres, lepores; damæ cum aureis coronis. Qui ferculorum luxus, quandoquidem diſpoſitus fuit per nomina cœleſtium ſignorum. Quippe ſingulis impoſitus fuit cibus unicuique convenientiſſimus. Petronii locus eſt. *Repoſitorium rotundum duodecim habebat ſigna in orbem diſpoſita; ſuperque proprium, convenientemque materiæ Structor impoſuerat cibum; ſuperque Arietem, cicer arietinum; ſuper Taurum, bubale fruſtum; ſuper Geminos, teſticulos ac renes; ſuper Cancrum, coronam; ſuper Leonem, ficum Africanam, &c.*

Accedebant ad convivii apparatum coronæ, * quæ ex roſis, vel floribus contextæ, caput hoſpitum exornabant, in gaudii & lætitiæ ſignum. Quæ poſtea coronæ convivales factæ ſunt

aureæ

* Ita eſt, genio indulgentes Romani, in ſignum lætitiæ coronas capiti aptabant: ſed ſi Athenæo aliiſque fides, nonnulli eaſdem collo, alii brachiis aptabant, ut interceptis vaporibus ebrietati modum ſtatuerent. Affirmat id ex antiquo marmore Lipſius cujus hic ſubjectum exemplar eſt.

aureæ & gemmatæ, taleſque pro dignitate diſcumbentibus, & cuique pro meritis & fortuna datæ, videlicet, minores aut majores, leviores aut ponderoſiores. Quod ſane diſcrimen probe intellexit Piſo ſuperbus, vix Tiberio cedens, nedum Germanico. *Ejus enim audita eſt vox in convivio* (inquit Tacitus Lib. II. cap. LVII. Annal.) *cum apud Regem Nabatæorum coronæ aureæ magno pondere Cæſari & Agrippinæ; leves ſibi & cæteris offerrentur, principis Romani, non Parthi Regis filio eas epulas dari, abjecitque ſimul coronam, & multa in luxum addidit.* Luxus coronarum notatus in convivio Ptolomæi Philadelphi, ex Athenæo Lib. V. Nam quæ alibi vix ad unicum coronæ contextum potuiſſent, ibi ingenti copia congeſta ſunt in eas coronas, quæ ſingulis convivis datæ. Ipſarum quoque coronarum tanta copia, ut humi ſparſæ præbuerint ſpeciem prati gemmantis.

Indorum, qui apud Regem epularentur, mos fuit, ut eſſent coronati. ſic

Apol-

Apollonius ab Rege hoſpite ſuo εἰς τὸ σύσσιτιν ad locum convivii, ut ſolent Indi, deductus fuit. Nec tantum hoſpitibus præſentibus tales coronæ in conviviis dari ſolitæ, ſed ſi quando magnus hoſpes tectis excipi non poterat, ei nihilominus mittebantur; ac tunc cenſebantur inter HOSPITALIA DONA οἷα φίλοι ξεῖνοι ξείνοισι δίδουσι. *qualia amici hoſpitibus dant.*

Certe tanto luxu necti cœperunt hæ coronæ, ut tandem factæ ſint dona Regum. Hujus generis fuerunt illæ, quas Perſæ miſerunt ad Ageſilaum. De hoc genere forte fuit circulus ille, ſive torques aureus circa collum, quem Rex Ægypti Joſepho dedit, præter regium annulum & ſacram veſtem.

Ex iis coronis ſibi quiſque ab hoſpite donatam aut capiti aut cervici imponebat. Neque enim, inquit Plutarchus, Sympoſiacon II. convivis diſtribui debent, ſed æquum eſt hanc ſibi unumquemque ſumere, quæ ſibi ſit complacitura. Interdum hæ pecto-

ri applicabantur, quæ eſt ſedes cordis. Ovidius:

Ecce nurum Regis fuſis per colla coronis
Inveniunt poſito pervigilare mero.

Hæ coronæ cumulabantur unguentis: ideſt aut ipſum hoſpitum caput conſpergebatur & humeſcebat unguento, aut ipſæ coronæ, aut caput tantum, non item coronæ. Sidonius Apollinaris.

Et madeſcentes nardos capillo
Circumfuſa florum ſerta ſiccarent.

Sic Horatius lætatur ſe huic voluptati indulſiſſe cum Pompeio Varo Lib. II. Carm. Od. 7.

Pompei meorum prime ſodalium?
Cum quo morantem ſæpe diem mero
Fregi, coronatus nitenteis
Malobathro Syrio capillos.

Acceſſit Abydenorum mos, ex quo proverbium, ἀβυδηνὸν ἐπιφόρημα. Hi nempe cum quempiam hoſpitem convi-

vio excipiunt, poſt unguentum & coronas circumferunt infantes ad oſculandum. Obſervavit quoque Plinius Lib. XIII. cap. III. non ſolum caput, ſed etiam pedes quandoque fuiſſe unguentis illitos: *Vidimus etiam veſtigia pedum tingi: quod M. Othonem monſtraſſe Neroni principi ferebant. Quæſo ut qualiter ſentiretur, juvaretque ab ea parte corporis?*

Cæterum hæc jucunditas & lætitia ad hoſpites exhilarandos cumulabatur hilaritate cantuum. Hinc camœna qualibet agreſti convivales illas qualescumque delitias diutius extendebant. Quippe Propertius Libro IV. Eleg. VI.

Ingenium potis irritat Muſa poëtis.

Et Horatius Lib. II. Epiſt.

——— *pueri patresque ſeveri*
Fronde comas vincti cœnant, & carmina dictant.

Unde Socrates apud Platonem deſcribens

bens epulas, quæ celebrantur in urbibus: *Convivia agitabunt ipſi & ipſorum liberi? Vino indulgentes, coronati, & in Deorum honorem hymnos canentes, & alii cum aliis ſuaviter converſantes?* Hunc cantum priſci Græci σκολιὸν vocabant, nempe propter obliquum circuitum & poſitum lectorum, de quo legendus eſt Clemens Alexandrinus pædog. Lib. II. cap. IV. Ex quo more apud Græcos natum proverbium. *Canere ad myrtum.*

Introducebantur etiam Pſalmi & Tibicines. Item cantibus inſerebantur fabulæ ſimplices & convivales: etiam laudes hoſpitum canebantur, vel præclariſſimorum virorum.

Sic etiam hoſpitibus feſta & ludos proponebant. Homerus hoc obſervat in Ulyſſe & Alcinoo in Odyſſ.

Cap. XIX.

De loco hoſpitum in menſa.

POlitiorum ingeniorum curioſitate dignum, quo loco priſci hoſpites cœnantes collocarent. Gellius Libro I. cap. XIII. id egregie inſinuat, ubi officiorum gradus & ordines. *Conveniebat autem facile, conſtabatque ex moribus populi Romani, primum juxta parentes locum tenere pupillos debere, fidei tutelæque noſtræ creditos: Secundum eos proximum locum clientes habere, qui ſeſe itidem in fidem, patrociniumque noſtrum dediderunt. Tunc in tertio loco eſſe hoſpites; poſtea eſſe cognatos affineſque.* Maſſurius autem Sabinus in libro Juris Civilis III apud Gellium, antiquiorem locum hoſpiti tribuit, quam clienti. *In officiis apud majores ita obſervatum eſt, primum tutelæ, deinde hoſpiti, deinde clienti, tum agnato, poſtea affini.* Heraclides in Politicis, Cretenſium hoſpitalitatem commendans alium

alium ordinem deſcribit. Eorum quæ in conviviis apponebantur partem peregrinis & hoſpitibus primam dediſſe, poſt hoſpites principi quatuor portiones præbuiſſe, unam quam etiam reliquis, alteram principalem, tertiam familiæ, quartam utenſilium.

Lecti autem ſternebantur in Tricliniis varia forma, ſed plurimum quadrati, paulo longiores ſtatura hominis; ita lati, ut quatuor, aut quinque in eis commode cubare poſſent. Quamvis autem forma varia eſſent, in eodem tamen triclinio pares erant omnes. Medii autem lecti ultimus locus apud Romanos dignior fuit, quem medium locum, ut præcipuum, dominus convivii occupabat. Sic Virgilius de Didone Æneid. 1.

——— aulæis jam ſe Regina ſuperbis
Aurea compoſuit ſponda, mediamque locavit.

Pom-

NVS
ſorum qui
rtem pe-
dediſſe,
portio-
m reli-
am ſa-

Tri-
quà-
omi-
ue in
am-
lem
es.
ıd
m
-
-

al:
in
re
pc
nc
qì
m

cl:
dr
ni
ei:
vi
ta
M
R
lo
vi
dı

Pomponius Mela notat Scythis eandem fuiſſe conſuetudinem.

Quem Romanorum modum ſervaſſe veriſimile eſt Chriſtum Servatorem noſtrum, non minus ac reliquos ejus gentis ritus, cui tunc parebant Syria & Palæſtina. Unde concinne pictores ipſum in medio triclinii extrema inter Apoſtolos cœna locant.

Cap. XX.

De cultu mulierum in hoſpites.

HOmeri tempore puellas & mulieres hoſpitum pedes lavare ſolitas, obſervavit Athenæus Lib. I. cap. VIII. Gymnoſoph. *Introduxit Homerus puellas & mulieres, quæ lavant hoſpites, quaſi neque inflammationem, neque intemperantiam patiantur, quia bene vixerunt. Antiqua autem hæc eſt conſuetudo.* Moris hujus mentio apud Homerum Odyſſ. III.

Interea Telemachum lavit pulchra Polycarte.

Item

Item Libro VII. de Ancillis Menelai. Addo virgines non ſolum laviſſe, ſed ablutos unxiſſe pretioſis unguentis. Idem Odyſſ. III. *Porro poſtquam lavit, & unxit pingui oleo.* Petrus Nannius Miſcellan. Lib. IV. cap. II. tam religioſos olim Gentiles in excipiendis hoſpitibus indicat, ut etiam Regum filiabus honeſtum fuerit hoſpites in balneis lavare. *Certe olim inſignem fuiſſe apud Gentiles pietatem in hoſpitibus excipiendis, vel inde patet, quod honeſtum ſit habitum, ſi filiæ Regum hoſpites in balneis lavarent, ut non uno loco apud Homerum invenimus.* Juſtinus Lib. VII. *Pignus eſſe & fœdus hoſpitii* indicat *apud Perſas, ſi filii & uxores in convivium hoſpitibus adhiberentur.* Et Marcus Polus ſcribit, in Provincia Chamus, mulieres cum hoſpitibus cubare, quod id gratiſſimum conjuges Diis exiſtiment. Et in Halicarnaſſeo legimus, Babiloniis eſſe legem omnibus modis execrandam. Nempe omnibus mulieribus indigenis commune,

ſemel

ſemel in vita ad Veneris Templum deſidentibus, cum externis viris conſuetudinem habere. Cæterum cum pleræque ſint divitiis tumentes, quæ ſui copiam facere recuſent, hæ vehiculis cameratis ſubvectæ, pro Templo conſiſtunt, relicta interim à tergo magna famulitii turba. Porro cum ſemel illic conſederint, non prius domum regrediuntur, quam hoſpitum aliquis pecuniam mulieri in ſinum injecerit, & cum eadem à Fano ſeorſum abducta conſuetudinem habuerit. Hoſpitem autem illum, qui pecuniam obtulit, dicere oportet: *Tanti ego tibi Deam Militam imploro.* Neque mulieri etiam permittitur aliquem repudiare, ſed quicunque is eſt, qui pecuniam objecerit primum, hunc illa ſequitur, citra delectum. Poſtremo ubi jam congreſſa fuerit cum externo mulier, dein expiata domum revertitur.

Hunc morem abluendi apud Hebræos viguiſſe, ut virgines & puellæ ſervorum pedes lavarent & tergerent,

 patet

patet Regum I. cap. xxv. verſ. XLI. ubi vocata caſta Abigail à ſervis David: *Ecce famula tua ſit in ancillam, ut lavet pedes ſervorum Domini mei.* Ad quem locum pulchre Abulenſis Quæſt. xv.

In primitiva etiam Eccleſia mulieres nobiles hoſpitibus ſuis manibus pedes abluerunt. Vnde Paulus in I. ad Timotheum v. verſ. IX. *Vidua eligatur non minus ſexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor, in operibus bonis teſtimonium habens, ſi filios educavit, ſi hoſpitio recepit, ſi Sanctorum pedes lavit.* In quem locum præter Theophilactum Ioan. Chryſoſtomus Sermone XIV. eleganter diſſerit.

Chriſtus itaque hoſpitio à Phariſæo receptus jure conqueritur Luc. VII. *Aquas pedibus meis non dediſti, hæc autem lacrymis rigavit pedes meos*, quaſi cum argueret hoſpitalitatis veterem legem non obſervaſſe. Vbi Dionyſius Carthuſianus merito videndus. Abluit igitur Chriſti pedes Magdalena & unxit eos unguento.

CAP.

Cap. XXI.

Oſculum Hoſpitibus accedentibus, & abeuntibus datum.

APud antiquos frequens oſculandi uſus fuit, qui pro veneratione & obſequio habebatur, immo fidei, obſervantiæ, amoris & amicitiæ ſymbolum erat. Idque ſæpius in ſacris literis tam veteris, quam novi teſtamenti manifeſtum. Ita Moyſes Socero ſuo obviam progreſſus, ſeque incurvans, eum oſculatus eſt Exod. XVIII. Eſau fratrem ſuum Iacobum redeuntem ex Meſopotamia oſculo excepit Gen. XXXIII. Iacob ſalutat Rachelem oſculo, Gen. XXIX. Raguel Tobiam, Tob. VII. Iacob Patriarcha ſuos ex Ioſepho nepotes, quos illi adduxerat, oſculatus & amplexatus fuit, Gen. XLVIII. Luc. XV. Pater filio prodigo redeunti oſculum præbuit. Sic autem priſci Chriſtiani oſculo frequenter utebantur, pignore fraterni amoris &

benevolentiæ in Chriſto. Hinc D. Paulus ad Romanos cap. XVI. *Salutate invicem in oſculo ſancto.* Imitatus S. Paulum Ignatius Ep. VII. quæ eſt ad Tarſenſes, inquit, *Salutate invicem oſculo ſancto.* Ita abeuntem Paulum *procumbentes ſuper collum Pauli oſculabantur eum.* Sic Abbates & Religioſorum Rectores, cum diſcedebant ab his, quibuſcum erat ſumma neceſſitudo, ſuis invicem pectoribus exoſculatis multis cum lacrymis divellebantur. Ita Eunapius Sardianus in vita Proæreſi, omnes ad ejus pectus lambendum, ut fieri ſolebat imaginibus, acceſſiſſe, aut ad pedes & manus corruiſſe, narrat. Et apud Nicephorum Lib. V. cap. III. Leonides pater Origenis, ſæpe pectus pueri nudatum cum veneratione oſculabatur. Patrium morem fuiſſe Perſis, eos oſculari, quos honoribus proſequi vellent, inferiores vero ſalutando potentiorum genua tangebant, Herodotus Lib. I. Cognatos autem, ubi diutius abſuiſſent,

..nt, aut longius eſſent profecturi, ſe invicem oſculari frequens uſus erat. Ita Cyrus diſceſſurus dicitur *cognatos per oſculum oris ab ſe dimiſiſſe*, lege Perſarum, auctore Xenophonte Lib. I. Pædiæ. Sic etiam pro more oſculatus eſt Cyaxarem, cum ad ſe veniſſet.

Ita Principes Romani peregre profecturi, & mox Vrbem repetentes, more diu recepto, Senatores oſculo ſoliti fuerunt accipere, ac proinde in Nerone notavit Suetonius Tranquillus: *Neque adveniens, nec proficiſcens, quemquam oſculo impertivit, ac ne reſalutatione quidem.*

Sic apud veteres primum manus, modo genua, modo veſtes, aliquando magnorum virorum pectora & capita honoris & obſequii gratia oſculabantur, Plutarchus in Vita M. Bruti: *Aſſidentem C. Cæſarem cinxerunt officii ſpecie, omnes una orantes, manuſque ejus tangentes, pectus & caput deoſculabantur.* Ammianus Marcellinus Lib. XXVIII. memorat, *ex Senatoribus*

quoſdam ſalutari pectoribus oppoſitis cæpiſſe, & oſculanda capita in modum taurorum minantium obliquantes obtuliſſe.

Oſculabantur autem frontem Veteres, tanquam Genio ſacram, quod majeſtati affinius eſt, ut blandimentis genas ſuaviari.

Ne vero nimia familiaritate vileſceret illud humanitatis ſtudium, ut refert Suetonius, Tiberius Cæſar quotidiana oſcula prohibuit edicto.

Sed creſcente adulatione, ad manus & veſtes, ad genua, & tandem ad pedes devenere oſcula. De C. Caligula Suetonius *: *porrexit ad oſculandum ſiniſtrum pedem auro & margaritis inſignem.*

Porro cum apud Perſas adorandi mos eſſet ſuos Reges, itemque apud Medos & Indos, ut Herodotus, Plutarchus in Alcibiade, & Valerius Max. Lib. VII. cap. III. teſtatum reliquerunt, tandem quoque adorari expetivere Imperatores, ut de Caligula Sue-

* Fruſtra hæc quæſiveris in Suetonio.

Suetonius cap, xxii. & Dion in ejuſdem vita. Et de Diocletiano Pomponius, & Eutropius de Geſtis Romanorum qui poſt triumphum de Perſis actum adorari voluit, pedesque ſibi oſculari, auro & argento calceamenta exornans.

Quid vero mores Ethnicorum referam? Fuit initio veteris Eccleſiæ frequens etiam conſuetudo oſculandi, quam admirabantur Gentiles ipſi. Tertullianum de Oratione cap. xiv. audiamus, qui docet Chriſtianos peractis precibus ſolitos invicem accipere oſculum, quod vocat ſignaculum orationis: *Alia jam conſuetudo invaluit, jejunantes habita oratione cum fratribus ſubtrahunt oſculum pacis, quod eſt ſignaculum orationis. Quando autem conferenda cum fratribus pax eſt, niſi cum oratio commendabilior aſcendit, ut ipſi de noſtra operatione participes jam audeant de ſua pace fratri tranſigere?* Hinc forſan in noſtris Eccleſiis remanſit ſingularis formula ad oſculum ſacræ imagini

imprimendum, PAX TECVM.

In Belgio, Flandria, Anglia, Gallia, non tantum amicos, ſed & hoſpites advenientes & diſcedentes oſculantur mulierculæ, & puellæ etiam, & hi viciſſim illas. Cujus conſuetudinis neſcii, ſi officium illud neglexerint, agreſtes, parumque culti exiſtimantur.

Viget etiam Venetiis hic frequens oſculandi mos inter Patricios, dum ad Comitia accedunt, & dum ab iis diſcedunt, mutui amoris ac pacis ſymbolo. Addo, quod oſculum non niſi ejuſdem conditionis hominibus conveniat, ut in hac ſapientiſſima Republica etiam hoc ſit veluti æqualitatis argumentum.

Cap. XXII.

De cultu veterum Iudæorum in hoſpites: ubi de inſigni Abrahæ hoſpitalitate diſſeritur.

VT à ſacris literis exordium ducamus, vera hoſpitalitatis jura, ac illuſtrium virorum exempla, qui peregrinos & advenas, & inter hos ſæpe Angelos invitarunt, in medium adferamus. Quis verò ignorat, ex iis Abrahamum hoſpitalitate cunctos ſuperaſſe, immo veram hoſpitii normam nobis & omnibus ſplendide demonſtraſſe? Nullus enim tam benigne, tam prompte advenas & hoſpites ad ſuas domus traxit, quam Patriarcha Abraham, unde proverbium ortum, *Abrahæ tabernaculum figere*, pro eo qui hoſpitium ſumma humanitate parat. Hujusmodi Patriarchæ in hoſpites ſtudium & ardor, non aliter quam venatoris in exquirendis hoſpitibus depingitur à S. Chryſoſtomo, ho-

mil. XLI. in Geneſin: *Tantopere curabat Abraham hoſpitalitatem, ut nollet horum venationem cuique committere*. Et S. Ambroſius Lib. II. Offic. cap. XXI. *Abrahæ laudi eſt datum, qui ante januam ſuam ſpeculabatur, ne forte præteriret peregrinus aliquis, & diligenter prætendebat excubias, ut occurreret, ut præveniret, ut rogaret, ne tranſiret hoſpes.* Nimirum precibus tenebat hoſpites prætereuntes, compellabat ad menſam; ipſe vero menſæ miniſtrabat. Quod ſic explicat S. Petrus Damianus ſermone CXXI. *Quare homines Abraham hoſpitando, Angelos recepit & Deum.* In quam ſententiam S. Ambroſius Lib. II. Offic. cap. XXI. *Tanta autem eſt apud Deum hoſpitalitatis gratia, ut ne potus quidem aquæ frigidæ à præmiis remunerationis immunis ſit. Vides quia Abraham Deum recepit hoſpitio, dum hoſpites quærit? Vides quia Loth Angelos ſuſcepit. Quid ſcis an & tu cum ſuſcipis hoſpitem, ſuſcipias Chriſtum? cum in hoſpite ſit Chriſtus, quia Chriſtus*

in

in paupere eſt, ſicut ipſe ait, in carcere eram, & veniſtis ad me, nudus eram & operuiſtis me. Quodnam enim hoſpitalitatis majus præmium? Menſæ miniſtrat tamquam ſervus Abraham, & vires ab hoſpitalitatis gaudio hauriebat. Verba namque ſunt D. Chryſoſtomi Hom. XLI. in Geneſin. *Mihi videtur præ gaudio alacritateque multâ imbecillitate ſua factus ſuperior, & robur quoddam accepiſſe.* Nec tantum neceſſariis recreabat hoſpites Abraham, ſed etiam delitiis. Nam Gen. XXI. verſ. XXXIII. plantavit nemus in Berſabea. Ad quæ verba Abulenſis: *Locus ille erat ſine arboribus, ideo Abraham, qui delectabatur in ſuſcipiendis hoſpitibus, plantavit arbores, de quarum fructibus recrearentur viatores, & earum uſu delectarentur.* Hoſpites item non corporeo cibo tantum fovebat Abraham, ſed etiam cibo ſpirituali, Gen. XXI. XXXIII. ubi Abulenſis: *ibi hoſpites ad laudandum Deum & gratias reddendas ei pro beneficiis invitabat.*

Beriſit Raba Rabinus Cap. LI. affirmavit, Abrahami domum quatuor oſtia habuiſſe, juxta quatuor Mundi cardines, ut ex omnibus orbis partibus hoſpites exciperet, quibus diſcedentibus, non ſibi, ſed Deo gratias agerent, imperabat.

Abraham ſuo etiam exemplo ſtuduit, filios ſuos in hopitalitatis operibus exercere, Geneſ. XVIII. *Tulit inde vitulum.* Nec aliunde hoſpitalitatem Loth didicit. Quantum vero profuerit Loth Abrahami in exercenda hoſpitalitate æmulum fuiſſe, explicat S. Paulinus Epiſt. ad Alethium, & S. Ambroſius Lib. II. Officiorum cap. XXI. Immo & Petrus Chryſologus Serm. XLII. dum ait: *Gehennalem ignem evadit hoſpitalitatis ſectator, & urbem in refugium accepit Loth, qui domum hoſpitibus exhibuit.*

Gedeonis hoſpitalitas extollitur, qui Angelo, quem prius invitarat, quique procul dubio hominis ſpeciem referebat, ſacrificium, hoc eſt magnificum

cum convivium adornaſſe ſcribitur. Nam & hædum caprarum coctum, & ex modio farinæ panes azymos confecit.

Hoſpitalitatis officia in adverſis ſolicitus repetit Iob cap. XXXI. v. XXXII. *Foris non manſit peregrinus, oſtium meum viatori patuit.* Origenes in eundem: *Talis fuit B. Iob, apud quem hoſpes nunquam foris manſit, cujus janua omni advenienti patuit, quem invalidi nunquam prætermiſerunt, de iis quæ opus habuerunt: qui non dimiſit pauperem exire de domo ſua vacuum, ad cujus tonſuram ovium, omnium pauperum ſcapulæ calefactæ ſunt.*

Sed, quod majus eſt, Petri Damiani ſententia, per hoſpitalitatem Abdias Prophetiæ gratiam conſecutus eſt Lib. III. Reg. XVIII.

Tobias inſignis hoſpitalarius celebratur, quipe *qui in tertio anno* (ait ſcriptura) *proſelytis & advenis miniſtraret omnem decimationem*; & Angelo hoſpiti tertiam partem ſuarum rerum

 offer-

offerret. *Proſelytis*, hoc eſt qui ad Judaiſmum convertebantur, & *advenis*, id eſt peregrinis, decimas debitas adminiſtrabat. Tres autem erant decimæ, quas ſolvere jubebantur Judæi. Prima Levitis & Sacerdotibus Numeri XVIII. Secunda in epulum ſacrum conferebatur, cujus tum Levitæ, tum egentes participes fiebant. Tertia, quæ ſolo tertio quolibet anno ſolvebatur peregrinis, pupillis, & viduis.

Salomon, tanquam ſapientiſſimus Rex, mira magnificentia, & ſumptuoſo apparatu peregrinis & adventantibus ſplendidas epulas apparari voluit, & ipſorum equis, camelis atque jumentis pabulum atque paleam ſubminiſtrabat, idque non in uno loco, ſed ubicumque opus erat.

Inter mulieres hoſpitalitatem ſectantes Rebecca enumeratur, vidua Sareptana, & Sunamitis matrona, aliæque in ſacris literis commemoratæ.

Atque ut tandem Hebræorum hoſpitalitatem brevi epilogo complectar; adeo

adeo ııı à Patribus antiquæ legis in hoſpitalitatis cultum mirum in modum fuerunt edocti, ut etiamſi poſt horrendum urbis Jeruſalem, ac Templi excidium è patria ſua extorres, & per totum diſperſi, per aliquot ſecula vagám miſeramque vitam perſequuntur, mutuam inter ſe hoſpitalitatem adeo exercent, ut in hodiernam diem raro Judæum mendicantem videas.

Cap. XXIII.

Hoſpitalitatis ratio, variis nationibus peculiaris, iiſque cultioribus Græcis & Romanis.

SIcuti Græci potiſſimum omnium fere liberalium artium atque virtutum moralium inventores & ſectatores prædicantur, ac habentur, ita ab iiſdem veluti cultioribus, omnia hoſpitalitatis officia profecta credimus. Quod nobis quidem inſinuant, non ſolum varia & multiplicia nomina, adhuc

adhuc apud nos uſitata, quæ ad hoſpitalitatis munera pertinent, ſed plurima ejuſdem gentis præcepta & exempla, quæ variis in auctoribus ſparſim leguntur. Unus inter omnes heic palmam tulit Homerus, qui omnia juſta legitimaque hoſpitalitatis officia egregie nobis expreſſit. Odyſſeæ quidem Libro I. Telemachi erga Minervam hoſpitalitatem deſcribit; Libro III. Neſtoris & ejus filiorum humanitatem in hoſpites celebrat; Lib. IV. de Menelai hoſpitalitate in Telemachum & Piſiſtratum agit. Lib. V. docet quomodo Calypſo cùm Ulyſſem naufragum, tum Mercurium à Diis ad ſe miſſum hoſpitio exceperit. Nec minorem in Iliade ſimilium nobis exemplorum copiam ſuppeditat; immo nobis omnia officia oſtendit. Erat apud Græcos munus publicum hoſpites & peregrinos excipiendi. Et ii, quorum munus erat, peregrinis, præſertim Legatis, ligna & ſalem & ſimilia præbere, *Parochi* vocabantur. Ideo Mini-
ſtris

ſtris Eccleſiarum recte hoc nomen convenit, quia ipſi hominibus, qui hoſpites & peregrini ſunt in hoc mundo, menſam verbi Dei apponunt, & Sacramentum Euchariſtiæ adminiſtrant.

Inter Græcos autem hoſpitalitatis cultores præſertim enumerantur Cretenſes, de quibus ſupra diximus. In quorum domo convivali binæ ſtratæ erant menſæ ξενικαὶ, id eſt hoſpitales dictæ, propterea quod hoſpites, qui aderant, iis primo aſſidebant. Ita hoſpitem ὁμοτραπέζοντα, hoc eſt ejuſdem menſæ communione conjunctum appellat. Poſt has menſæ erant repoſitæ; erant & ſedilia hoſpitalia, & menſa tertia, quæ à dextra ingredientibus occurrebat, quam Jovis hoſpitalis menſam & hoſpitalem vocabant. Quin etiam Heraclides eam Cretenſium erga hoſpites humanitatem fuiſſe affirmat, ut ad Magiſtratus quoque gerendos illos ſæpius vocarint. Simili conſuetudine noſtri Cives Pata-

Patavini, cum olim penes ipſos omne jus eſſet, advenam ſummæ rerum præfecerunt quovis anno, qui in eos jus vitæ & necis haberet, & ab auctoritate hujuſmodi Magiſtratum *Poteſtatem* appellarunt.

Megarenſes & Corinthii de hoſpitalitate celebrabantur; immo memoriæ proditum eſt, illos, cum de imperio certaretur, captivos in bello velut hoſpites invicem humaniter tractaſſe, illosque ſine pretio dimiſſos Dorixenos appellaſſe. Illis in cultu Jovis ξένιος. Quare etiam milites cum hoſtibus extra aciem familiaria jura ſervabant.

Celebris eſt Lacedæmoniorum liberalitas in hoſpites. Unde Cratinus apud Athenæum Cœnæ, Copis dictæ, mentionem faciens, inquit:

Vere ut ferunt, quivis poteſt ibi advena
Convivium lautum, bonamque hinc Copidem
Qui acceſſerit, ſumpſiſſe &c.

Item

Item in Æolo, quæ & ipſa fuit convivii Spartani ſpecies, Athenæus. Lib. IV. non incolis ſolum atque civibus, ſed omnibus peregrinis hoſpitibus ad illam aditum patuiſſe. Neapoli inter Græcæ Reipublicæ Magiſtratus præbendis hoſpitiis fuiſſe Xenoparchos memorat Julius Cæſar Capacius, Hiſtoriæ Neapolitanæ Lib. I. cap. VIII. Mitto cætera Græcanicæ hoſpitalitatis exempla, quorum ingens paſſim farrago. Meliteuſes barbari in mari Adriatico naufragos ſumma humanitate excipiunt, inter quos D. Paulus fuit, quem, accenſo igne, refocillarunt. Item Phaſiani populi naufragium paſſis viaticum præbent, & rurſus abnavigantibus tres minas dant. Heraclides in Polit. Et Xenophonte auctore lib. III. & V. de Cyri expeditione Armenius Cyro ejusque exercitui xenia miſit, & Trapezuntii Græcos hoſpitio acceperunt donis hoſpitibus datis bubus, farina, vino. Sinopenſes quoque Mileſiorum coloni iiſdem farinæ medimnos

ter

ter mille, vini amphoras M D. & Heraclienſes farinæ medimnûm M M M. Vini amphoras M M. Boves X X. Oves C. Xeniorum loco miſerunt.

Nec parcior apud Romanos hoſpitalitatis cultus, quam Græcorum, & cæterarum gentium; quarum cum imperio non modo artes & diſciplinas in urbem, ſed una mores & conſuetudines invexerunt: immo ipſi ex peregrinis & advenis undique confluentibus in unum coaluerunt, adeo antiqui hoſpitii jura merito præ cæteris obſervarunt. Inde Roma omnium patria dicta eſt, teſte Athenæo Libro I. cap. II. Nam primo ut apud Græcos, ita apud Romanos erant publica & privata hoſpitia, ut hoſpitii neceſſitudo non modo inter privatos, ſed inter populos & Senatum contraheretur. Immo Romæ externis & peregrinis Magiſtratus dabatur Regius, Conſularis & Prætorius, ut Numæ & Tarquinii temporibus: Conſules multi externis ſub Imperatoribus, ut de L. Arruntio

Stella

a Patavino ſupra diſſeruimus, aliiſ-
peregrinis & advenis viris. Item-
poſtquam Imperium Romanum
erat, Prætores duo creabantur,
qui civibus, alter qui peregrinis
diceret. Vnde ille Vrbanus, hic
grinus vocatus. Quod factum
Anno conditæ Vrbis DXII. De
tore Peregrino inſcriptio eſt ve-
te mutila ad vicum Korneſd.
æ proximum, juxta ſacellum.

CVRT..............
LIVS. TROGVS.......
RVM CVRANDARVM..
AESTORI. VRBANO...
TER. TRIBVNICIOS. ADIV. DAD....
AETORI. PEREGRINO. IIIII. VIRO...

eo qui inter peregrinos & cives
iceret, extant prolixiſſimæ tabel-
magno Gruteri de Inſcriptioni-
Opere, quas brevitatis ſtudio hic
.

hæc exteræ gentes & Tranſalpinæ
nes Senatorum jura in Vrbe ha-
buere,

buere, & inter Senatores admittebantur. Primi Hædui fuerunt ex Corn. Tacito Lib. XI. in oratione Claudii Cæſaris, *Primi*, inquit, *Hædui Senatorum in Vrbe jus adepti ſunt. Datum id fœderi antiquo, & quia ſoli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Romano uſurpant.* Immo miro liberalitatis exemplo Tuſculanos, Æquos, Volſcos, Hernicos, bello victos, poſt victoriam civium numero Romani adſcivere in tutelam, & veluti patroni, clientes in fidem accepere, cognationeque & hoſpitio junxere. Deinde temporibus latiùs hoc jus propagatum, ut in jus Latii & fraternitatis Romanorum ex Hiſpania, & ex toto orbe terrarum Viros claros adjunxerint. Sic Claudius Cæſar omnes Græcos, Gallos, Hiſpanos, Britannos, Sauromatas, civitate donavit, & togatos videre ſtatuit. Quin etiam non modo in jura Civium, ſed in Imperium ſæpe externos Romani adſciverunt. Primus enim Trajanus externus,

nus, deinceps alii ad Imperium promoti fuerunt.

Quanta porro erga advenas quosvis Romanorum fuerit humanitas, inde quoque intelligitur, quod peregrinum antiquitus, teſte Cicerone, Varrone, atque Feſto, hoſtem apellarint, ab hoſtiendo, ut nonulli volunt, hoc eſt æquando, propterea quod inter cives & peregrinos debeat eſſe æqualitas: ut ſileam quæ de Legatis memoravi, quæque de hoſpitii contrahendi ratione Zanchus in Com. Salluſtii, quum ſingula heic perſequi arduum, & immenſum foret. Vnum tantum addam ex Plutarcho in Vita C. Gracchi, quod Cornelia ejus mater fuit, διὰ φιλοξενίαν εὐτράπεζος quod Xylander reddidit: *ob hoſpitalitatem patebat menſa ejus.*

CAP. XXIV.

De reliquarum gentium, & præſertim Germanorum & Gallorum hoſpitalitate.

ALii quoque populi in hoſpitalitatis cultu nihil Græcis ac Romanis conceſſere. Calabri olim profuſi adeo fuerunt hoſpitalitatis cultores, animum in hoſpites uberrimis declarantes donis, ut in proverbium abierint *Calabri hoſpitis dona.* Sic Horatius feſtive Epiſtolarum Lib. 1. Epiſt. vii. ad Mecœnatem:

Non, quo more pyris veſci Calaber jubet hoſpes,
Tu me feciſti locupletem. Veſcere ſodes.
Iam ſatis eſt. At tu quantumvis tolle. benigne.
Non inviſa feres pueris munuſcula parvis.
Tam teneor dono, quam ſi dimittar onuſtus.

Vt libet: hæc porcis hodie comedenda relinques.

Irridet Poëta ruſticam hoſpitalitatem, ſed laude dignam. Leucanorum * etiam celebratur hoſpitalitas ab Æliano Lib. IV. Variæ hiſtoriæ cap. I.

Galli Diodoro teſte tanta humanitate fuerunt præditi, ut advenas ſtatim domi ſuæ ad epulas vocarent. Quin Celtiberos, Galliæ incolas, fama eſt æmulatione quadam invicem pro hoſpitum honore certaſſe.

Nec Gallis Germanos impares oſtendit Diodorus Libro V. *Quod ad mores erga maleficos & hoſtes ſunt crudeles, erga hoſpites vero mites atque humani. Peregrinis enim omnibus hoſpitium ultro offerunt, hoſpitalitatisque inter ſe officiis certant. Quos peregrini comitantur, eos laudant & Diis caros arbitrantur.* Idem autor de Gallis & Germa-

 nis.

* Leucanorum lex de hoſpitalitate ita ſe habebat. *Si ſub Occaſum Solis venerit peregrinus, volueritque ſub tectum alicujus divertere, & is hominem non ſuſceperit, mulctetur, & pœnas luat inhoſpitalitatis.*

nis. *Ad convivia peregrinos quoque invitant, cœnaque finita tum demum qui ſint, quidque petitum venerint, ſciſcitantur.* Cornelius Tacitus de moribus Germanorum : *Convictibus. & hoſpitiis non alia gens effuſius indulget. Quemcumque mortalium arcere tecto, nefas habetur, pro fortuna quiſque apparatis epulis excipit. Cum defecerit, qui modo hoſpes fuerat*, id eſt, qui exceperat, *monſtrator hoſpitii & comes, proximam domum non invitati adeunt : nec intereſt; pari humanitate accipiuntur. Notum ignotumque, quantum ad jus hoſpitii, nemo diſcernit. Abeunti, ſi quid popoſceris, concedere moris, & poſcendi invicem eadem facilitas. Gaudent muneribus; ſed nec data imputant, nec acceptis obligantur. Victus inter hoſpites comis &c.* Dum vero dicit Tacitus hoſpitia apud Germanos notis ignotis fuiſſe communia, ſummus eorum amor in peregrinos oſtenditur, juxta piam S. Auguſtini ſententiam. *Diſce Chriſtiane ſine discrimine exhibere hoſpitalitatem, ne forte*

cui

...u domum clauſeris, cui humanitatem negaveris, ipſe ſit Chriſtus.

Thules inſulæ, quæ nunc eſt Islandia, incolæ, advenas ſupra fidem humaniter excipiunt, quamvis omnia ibi horrida & inculta. Sufficit eam gentis eſſe charitatem, ut apud eos hoſpitii jus tam advenis, quam indigenis commune videatur. Idem reperitur Norvegiæ cultus, præterquam locis maritimis, quæ cum peregrinis moribus paulatim aviditas infecit.

Islandos etiam cum exteris commercium & negociatio paulatim à prima barbarie, ac ſimplicitate revocavit. Neque enim noſtris temporibus adeo ſunt ridiculi, quam octoginta ab hinc annis, cum Dithmarus Blefkenius in iſta regione viveret. Sic enim ille in deſcriptione Islandiæ: *Advenientes in portum, filias nubiles ſecum habent; hæ, poſtquam à noſtris exploraverint, an domi uxores habeant, ſi non habent, pro pane aut biscocto, aliave leviſſima re noctem promittunt. Interdum parentes menſem*

 unum,

annum, aut quamdiu manſerint, concedunt filias, vel gratis. Ex eo concubitu ſi facta fuerit gravida, parentes majori quam antea filiam complectuntur amore, natamque prolem annos aliquot educant, donec aut pater revertatur, aut futuro genero in dotem addunt cum filia, qui minime, quod è Germano ſanguine natum eſt, contemnit. Si quæ virgo cum viro Germano habuerit conſuetudinem, in honore apud illos eſt, propterea que à multis petitur procis.

Helvetiorum hoſpitalitatem extollit Jo: Magnus Lib. XXIII. rerum Gothicarum & præſertim adhuc perdurat Tigurinorum, quæ eſt patria Guljelmi Stuchii, qui humanitatem in hoſpites deſcripſit libro peculiari de conviviis antiquorum.

Quæ vero humanitas Belgarum aliarumque gentium, quas Alpes ab Italia ſepararunt, hodierna die ſpectamus in juvenibus, viriſque ad Gymnaſium Patavinum confluentibus. Qui omnes ſuaviſſimis placidisque moribus ornati,

ti, ſingularia beneficia erga hoſpites recipiendos exercent. Advenas enim juvant, ſi egeni; ſi opulentiores, iis obſequium præſtant conviviis ac muneribus. Abeuntes, variis encomiis, non invitis Muſis, amicos hoſpites proſequuntur: interdum & iſti, modo carmen, ut nuper politiſſimus noſter Gabriel Naudæus, modo libellum integrum memoriæ cauſa reponunt. Ac, ne tot præclara nomina cum pagella ævi noſtri curſu interirent, coronidis loco ſubdere libuit.

GABRIELIS NAVDÆI ex Italia diſcedentis ΑΠΟΒΑΤΗΡΙΟΝ AD AMICOS.

O Mihi dilectæ cur vitam ducere Romæ,
Cur Latio ſedem ponere fata negant?
Quid juvat aërias toties volitaſſe per Alpeis,
Quid quater inſanis vela dediſse Notis;

 In-

Innumeris quos fama viris ad ſidera tolli.
Inclyta, ſi poſthæc incola rarus ero?
Hoſpitium, GALEOTE, *tuum,* PAGANINE, *tuumque,*
Atque tuum, DONI, *linquere ſi propero.*
HOLSTENIOQVE *brevem ſi cogor ferre ſalutem,*
Et pauca ALLATIO *dicere verba meo.*
Si veſtros GADDI, NARDI, TOMASINE, COTVNI,
Tranſeo feſtino quadrupedante lares.
Si tua BALDE *ſagax complecti, vel tua* SERVI,
Pectora non poſſum candidiora nive.
Si nequeo ARGOLIVM, BERIGARDVM, TAVRELIVMQVE,
BENDANDVM, *&* PONAM *ſtringere pro merito:*
Vix quoque facundi dextram ſi tangere SCIOPPI,
Vixque Palatini GASPARIS *ora datur.*
Si te grande meis, CASSI, *decus addite factis,*
Sed

Sed fugiens, vel te culte QVERENGE peto.
Si neque manſurus, NICI, NOVARINE, CASALI,
Cognita tot doctis limina veſtra premo.
Denique ſi RHODIVM, VESLINGVM, teque LICETE,
FERRARIVMQVE mihi, vix licet aſpicere.
Sed mea cum vigilent quærendis otia libris,
Queis nova JVLIADÆ Bibliotheca nitet.
Hæc ego cum veſtris capiam ſolatia, magni
Phœbigenæ, abſenti quæ dare Muſa ſolet,
Et fruar ingenii pulcro molimine, quando
Aſpectu veſtro non licet uſque frui.

Cap. XXV.

Hoſpitalitatis ritus Barbaris gentibus, Scythis nempe, Turcis, Indis, aliisque familiaris.

NVlla tam barbara gens, quin hoſpites agnoſcat. Turcæ ipſi, Bartholomæo Georgevitio teſte, habent xenodochia *Imareth* appellata, Regum teſtamentis condita, ubi datur cibus pauperibus atque peregrinis. Sunt qui dant oryzam, *Pirinčli Tſorba* dictam, cum carnibus; alii *Boglidas as*, quod fit ex tritico pro opſonio: additur panis ſatis magnus: potus, quem præbent, eſt aqua. Cæterum pernoctandi ibi, aut dormiendi locus nulli conceditur, ſed habent alium locum pernoctandi publicum *Char natſanne*, ubi gratis recipiuntur hoſpitio: non habent tamen lectos, ſed in fœno, vel ſtramine ſub tecto dormiunt.

Gothi & Suedi advenas non ſolum beni-

benigne admittunt, ſed cuncta ad liberalem convictum neceſſaria gratis ſubminiſtrant: lis etiam inter populares oritur aliquando, in peregrinis recipiendis. Summæ laudiş eſt, qui plures advenas liberali hoſpitio exceperit, quemadmodum ille publico odio dignus, qui cibum potumque negaverit peregrino. Sic fere Joannes Magnus Lib. IV. cap. 11. narrat Carolum Gothorum & Suecorum Regem decreviſſe, ut Gothi inter ſe, & in advenas hoſpitalitatem obſervarent, & ſummo dedecori eſſet ei, quicumque viatorem tecto arceret, quod ſi quis facere tentaſſet & idoneis teſtibus ter negare hoſpitium convictus fuiſſet, immiſſo igne ædes ſuas comburi juſſit, ut domibus propriis juſte privaretur, qui eorum uſum aliis inhumaniter denegaſſet.

Wandali in ſuſcipiendis hoſpitibus alacres fuere, hoſpitium ultro offerentes: *quicquid ex agricultura, piſcationibus, aut venatione conquirebant,*

totum in largitatis opus conferebant, & fortiorem quemque, quo profuſiorem jactantes, ut autor Crantzius Lib. IV. Wandal. c. XXIII. Wandalorum Legibus erat ſancitum, quod noctu furatus fueris, craſtino die hoſpitibus disparties. Si quis peregrinum hoſpitio expuliſſe deprehenſus eſſet, ejus domum & facultates vel diripere, vel incendio licebat conſumere. Memorabile eſt, quod narrat Olaus Magnus Lib. XVIII. Hiſt. Sept. In omnibus partibus Septentrionalibus inſignis eſt in hoſpites humanitas, & omnia ſua in eos copioſe diffundunt, exiſtimantes illum diem infeliciter periiſſe, quo non contingat peregrinis hominibus beneficium aliquod exhibuiſſe. Extant in hiſce regionibus loca multa publica pro egenis hoſpitibus excipiendis, quibus locis Principes, vel ſupremus Magiſtratus variam mulctam applicat, utpote de rebus ad conſcientiam pertinentibus. Item pecunias pro diſpenſationibus & mulcta illorum, qui aliquam

quam perſonam Eccleſiaſticam temerarie offenderint.

Guagninus, in deſcriptione Moſcoviæ, perhibet, eam fuiſſe in hoſpites benevolentiam, ut in Ruſſiæ partibus populi mercatores ad ſe ex variis regionibus quæſtus gratia venientes, libenter excipiant, quos in craſſis ſuis cum uxoribus relinquunt: ipſi vero interim venatum abeunt. Reverſi, ſi uxores hoſpitum concubitu conſuetudineque lætiores hilarioresque invenerint, munere aliquo hoſpitem donant, ſin minus, turpiter conviciis laceſſitum expellunt. Hic tamen mos hodie deſiit.

Cui non diſſimile quidquam de habitantibus Provinciam Chamul, Marco Polo teſte oculato Lib. I. c. XXXVII. narratur. Uxores & puellas ad hoſpitum concubitum relinquunt, idque honori & gratiæ adſcribunt, immo Diis gratum facere, ut advenæ talibus recreentur.

Inde *Thee* potu hoſpites venientes

& abeuntes excipiunt, ut Turcæ *Cava*, Jacobus Bontius apud Indos nuper Medicus de conſervanda valetudine Cap. VI. autor eſt.

Apud Tednæſtanos Africæ nullum in oppido diverſorium pro hoſpitibus. Si quis illuc appulerit, ad notum aliquem ſe conferat neceſſe eſt, quem ſi non invenerit, nobiles inter ſe ſortiuntur, quisnam ignotum hunc mercatorem hoſpitio excipiat.

Sic Tegesdelti, oppidi Africæ incolæ, cuſtodibus portarum mandant, ſimul ac peregrinus quispiam appulerit, inquirant ab eo, habeatne aliquem in civitate amicum: quod ſi habere ſe neget, ab iis ad hoſpitium deducitur. Teſtis eſt Cœl. Auguſtinus Curio, in Marochenſis Regni deſcriptione.

CAP.

Cap. XXVI.

De hoſpitalitate Chriſtianorum primævi ſeculi.

CHriſtiani primævi ſeculi, à Servatore noſtro edocti, adeo ad hoſpitalitatem propenſi erant, ut non ſolum peregrinos ad hoſpitium cogerent, & pene traherent, veluti de diſcipulis euntibus Emaus ſacra teſtatur hiſtoria, ſed etiam domos ſuas in hoſpitium advenientibus peregrinis dicarent. Meminit hujus moris B. Auguſtinus in Pſal. LXXV. *Alii vovent domum ſuam eſſe hoſpitalem omnibus ſanctis advenientibus; magnum votum vovent.* Cellulas proinde hoſpitales habebant. S. Paulinus Epiſt. x. ad Severum. *Tugurium vero noſtrum, quod à terra ſuſpenſum cœnaculo una porticu cellulis hoſpitalibus interpoſita longius tenditur, quaſi dilatatum gratia Domini.* Erant enim evangelizantium præcepta ut D. Ambroſius Lib. VI. in cap. IX.

Lucæ docet, *Quibus primo omnium datur pacis atque conſtantiæ generale mandatum, ut pacem ferant, conſtantiam ſervent, hoſpitalis neceſſitudinis jura cuſtodiant: alienum à prædicatore regni cæleſtis aſſerant, curſitare per domos, & inviolabilis hoſpitii jura mutare. Sed ut hoſpitii gratia deferenda cenſetur: ita etiam, ſi non recipiantur, excutiendum pulverem, & egrediendum de civitate mandatur. Quo mandato non mediocris boni remuneratio docetur hoſpitii, ut non ſolum pacem tribuamus hoſpitibus, verum etiam ſi qua eos terrenæ obumbrant delicta levitatis, receptis Apoſtolicæ prædicationis veſtigiis auferantur.*

Quin etiam à calumniatoribus fidei Chriſtianæ comprobatur antiqua Chriſtianorum hoſpitalitas, ex Ioannis Gabrielis Biſciolæ Epitome Baroniana ad Annum LXXV. *Impoſtor quidam & nequam, ficte Chriſtianus, ne egeret, atque adeo abundaret ex beneficentia Chriſtianorum, deſcribitur à Luciano per hæc tempora peregrinatus, ſub nomine* pere-

…egrini; ex quo colligitur effuſa largitas Chriſtianorum, & effuſiſſimum ſtudium hoſpitalitatis.

Immo plures ex liberali Chriſtianorum profuſione in peregrinos & advenas, paganiſmum abnegantes, Chriſti cingulo honeſtantur. Baronius ad Annum CCCXVI. *Hic unus mihi inter plurimos occurrit, Magnus Pachomius, adhuc gentilis, hoc anno, militiæ in exercitu Licinii, adſcriptus, qui cum eſſet annorum viginti, ob ſummam humanitatem ab una Thebarum civitate Chriſtiana, hoſpitibus exhibita etiam gentilibus* (quæ Oxyrinchus putatur) *excitatus in amorem Chriſtianæ religionis, eam ſe amplexurum profeſſus eſt.* Hic Pachomius hoſpitale conſtruxit in portu Romano.

Et ex Baronio Tomo V. ad Annum CCCC. *Accepimus, quod Fabiola prima Romæ infirmorum hoſpitale erexerit, in quo ægrotantes de plateis, ac corrupta languoribus atque inedia miſerorum membra fovet*, ut S. Hieronymus tradit Epi-

Epiſtola xxx : cui etiam Epiſtola II. T. I. inter corporis virtutes enumerantur, peregrinorum ſuſceptio, & defenſio pauperum.

Iotichius primus hoſpitalarius celebratur à Clariſſimo Iuriſconſulto Lapo de Caſtelliono, in Tractatu de hoſpitalitate, Tom. III.

Celebres hoſpitalitatis ſectatores Martha & Maria Magdalena, quæ ſæpius Chriſtum hoſpitem habuere. Aliæque ſacræ mulieres, B. Virginis ſociæ. Cultores S. Apoſtoli, & diſcipuli Domini, cæterique Chriſtiani primi ævi, qui invicem ſumma charitate hoſpitabantur. Non enim veteres Chriſti fideles fuerunt ſoliti mendicare.

Conſtantinus tandem, Imperator Magnus, poſtquam Chriſto nomen dediſſet, omnia pietatis munera magnifice exercuit. Templa plurima mira majeſtate & pretioſis donariis onuſta extruxit : hoſpitales domus pro recipiendis peregrinis ædificavit : Et in Concilio Romano, quod ipſo

præ-

præſente cum Helena matre Silveſter Summus Pontifex habuit, ſancitum eſt, ut reditus Eccleſiæ in quatuor partes dividerentur. Quarum una cederet Pontifici, altera Presbyteris, Diaconis & Clero; tertia Templorum & Eccleſiarum reparationi: quarta pauperibus, infirmis, & peregrinis. Hinc præceptum Clericis, ut ſint hoſpitales; Hieronymus Papæ Damaſo ſcribit: *Quidquid habent Clerici, pauperum eſt, & domus illorum omnibus debent eſſe communes, & quod ipſi Clerici ſuſceptioni peregrinorum & hoſpitum invigilare & ſtudere debent.*

Et quid quæſo effecit ſummus ille Imperator, dum Vrbis Romanæ majeſtatem Byzantium tranſtulit, illam Summo Pontifici cedens, niſi quod viro hoſpiti & fere extraneo, ad apicem Eccleſiæ divinitus evecto, Imperium pro liberali hoſpitio magnifice conceſſerit? Munificentiam Principis in extruendis xenodochiis celebrant Orientalis Imperii hiſtoriæ. Eandemque

viam

viam inſtitiſſe Pulcheriam Theodoſ. ſororem, Placillam Theodoſii uxorem abunde teſtatur hiſtoriæ compendio Georgius Cedrenus, ſcriptor ſuarum rerum ſatis diligens. In immenſum creſceret opus, ſi omnia Xenodochia, aliaque pietatis opera, peregrinorum commodis à Principibus extructa, enumerarentur.

Libet hic è multis hoſpitalitatis exemplis pauca è Sanctorum Patrum vitis in unum conferre. De Monachis in Nitria commorantibus Ruſſinus Aquilejenſis presbyter: *Vbi peregrinos fratres advenire ſenſerunt, continuo velut examen apum, ſinguli quique ex ſuis cellulis proruunt, atque obviam nobis læto curſu & feſtina alacritate contendunt, portantes ſecum quamplurimi ipſorum urceos aquæ, & panes, ſecundum quod Propheta corripiens quoſdam dicit: Quia non exiſtis filiis Iſrael obviam cum pane & aqua. Tunc deinde ſuſceptos nos adducunt ad Eccleſiam, lavant pedes, & ſinguli quique linteis, quibus utebantur, abſtergunt.* De

De Abraamo Theodoretus Cyri Epiſcopus narrat: *Advenientibus hoſpitibus erat & totus paratus, egregius autem & ſelectus panis eis offerebatur, & vinum odoriferum, piſcesque & olera, & quæcumque ſunt eis conjuncta. Quin etiam ipſe quoque meridie aſſidebat convivantibus, eorum quæ apponebantur partes unicuique offerens: & dans unicuique calices, & jubens bibere, & eum qui erat ejuſdem ſecum nominis imitans, Patriarcham inquam, qui miniſtrabat quidem hoſpitibus, ſed non ſimul convivabatur.*

Sulpitius & Caſſianus narrant de Monacho in Syria, qui ante conſtituram horam peregrinos ſe reficere coëgit: Percontantibus illis, cur ante conſuetam refectionis horam prandere eos cogeret, reſpondiſſe: *Iejunium fratres ſemper eſt mecum, vos autem continuo dimiſſurus mecum jugiter tenere non potero.* Item alterum Monachum, qui nuſquam ſolus eſcam ſumere ſolitus erat, referunt. Celebratur pariter Theo-

Theodori Patriarchæ Hieroſolymitani in hoſpitem benignitas à Ioanne Moſcho.

Primum nempe vitæ Monaſticæ præceptum erat obedientia Prælato, peregrino hoſpitalitas exhibenda: immo hoſpitalitas erat ipſa charitatis regula. Frater quidam venit ad ſolitarium (ex Græco incerto interprete Pelagio) & cum egrederetur ab eo dixit: *Ignoſce mihi, Abbas, quia impedivi regulam tuam. Ille reſpondit & dixit ei, mea regula eſt, ut recipiam te in hoſpitalitate, & cum pace dimittam.* Immo Anachoretæ in eremis degentes advenientem exceperunt ſine jejunii obligatione: *Venerunt aliquando duo fratres ad quemdam ſenem: conſuetudo autem erat ſeni, non manducare quotidie. Qui cum vidiſſet fratres, gaudens ſuſcepit eos, & dixit, jejunium ſuam mercedem habet.*

Sic Moiſes Abbas, quum in ipſa hebdomada ante Paſchatis ferias accederent fratres quidam ex Ægypto, paravit

ravit eis modicum pulmentum, & cum vidiſſent vicini fumum, dixerunt Clericis Eccleſiæ, *Ecce Moiſes ſolvit mandatum, & coxit apud ſe pulmentum.* Mitto innumera hujus veſcendi exempla de Sanctiſſimis illis Anachoretis. Sed memoria dignum pro coronide ſit id, quod Ruffinus de hoſpitalitate Oxyrinchæ civitatis in Thebaïde narrat. *Ipſi quoque Magiſtratus & principales Civitatis, & reliqui cives ſtudioſe per ſingulas portas ſtatuunt, qui obſervent; ut ſicubi apparuerit peregrinus, aut pauper, certatim ad eum, qui præoccupaverit, adductus, quæ ſunt neceſſaria conſequatur.*

CAP

Cap. XXVII.

Poſterioris ævi apud quaſdam nationes hoſpitalitas recenſetur.

SEd ne priſca tantum miremur, noſtris quoque temporibus nemo negaverit, apud fideles Chriſti cultores, atque in primis Eccleſiaſticos Primates, cæteroſque Principes omnia antiquæ hoſpitalitatis jura ſervari ac vigere. Nec dictu facile, num majori uſquam ſtudio exerceatur, quam Romæ in peregrinos, Religionis voto accedentes, cum omni anni tempore, tum præcipue imminentibus Sacroſanctæ Reſurrectionis Domini Chriſti feriis, quarum veneratione frequentiores affluunt ad Vrbem advenæ. Ære publico variis in locis ii excipiuntur, ad ædem nempe S. Ioannis Lateranenſis, ac Divi Spiritus; ſed majori nunquam & ſplendidiori apparatu, quam in celebri S. Trinitatis Xenodochio: ubi è Reli-

Religioſis primi, Summoque Pontifici ſanguine juncti, peregrinorum commodis quocumque miniſterio ſtrenue invigilant, etiam ſeſe ad pedum lotionem demittentes, præeunte nonnumquam Summo Pontifice. Horum exemplo Principes pari ſtudio omnia pietatis officia in hoſpites exercent. Nec inferiore charitate id præſtant matronæ, natalibus clariſſimæ, recipiendo cujuſcumque ſortis feminas, quibus ſumma pietate, & inſigni cultus apparatu ampla deſtinata ſunt hoſpitia. Eccleſiæ inſuper omnes Nationales Germanorum, Gallorum, Hiſpanorum, & aliorum, ſuos cives excipiunt, & per aliquot dies alunt. Adeo Romæ in excipiendis hoſpitibus cum magnificentia certat pietas: immo magna Chriſtianæ Religionis ratio in ejuſmodi exercitia ſeſe jam diffudit per univerſam Italiam, Principumque ingenio, ac magnificentia eo crevit, ut communi ſententia veterum Græcorum, ac Romanorum, aliá-

aliarumque nationum exempla excedat. Quippe occurrunt paſſim per Italiæ oras xenodochia in viis, in oppidis, in urbibus, publicis impenſis, & privatim piorum hominum teſtamento extructa, & facultatibus aucta, maximeque ſuperioribus ſeculis. Vt de aliis ſileam. Patavii xenodochia olim quadraginta quinque ſumma religione aperta legimus; vero conditoris ſui Antenoris exemplo, quem hoſpitalitatis eximiæ cultorem accepimus. Adeo Patavini hoſpites amplecti conſuêrunt, ut Caroli V. Imperatoris tempore Bononiæ in muſeo Achillini aureis literis ſcriptum videret Ludovicus Paſinus, Medicus clariſſimus. PADVA LÆTA, GENTE REPLETA. VERVM PADVA ALIOS NVTRIT, SVOS DEVORAT. Quod commune aliis urbibus Provinciæ, in quibus adhuc remanet neſcio quid Gothicum, vel Longobardicum, nec raro civibus exteri præferuntur. Vicentini tamen palmam ferunt

ferunt præ cæteris, qui ſuorum non immemores, omni laudabili hoſpitalitate florent. Illuc enim accedentes ſumma comitate quoſcumque literatos, aut virtute aliqua viros celebres excipiunt, & apud ſe retinent, eiſque ſymbola certatim mittunt. Inſignis etiam hoſpitalitas viget in tota Hiſtria, cui deſunt cauponæ. De qua nos fuſius in Hiſtoria ejus Provinciæ.

Mitto Italos Principes opes ſuas in hoſpitibus recipiendis profundere. Quo ſplendore in primis Sereniſſima Venetorum Reſpublica facile primas tenet, dum à ſuis majoribus edocta ſic omnia hoſpitalitatis jura præſtat, ut in his tuendis ſervandiſque non minima Patrum cura verſetur, ne quid pompæ, aut majeſtati deſit; in edendis ſpectaculis, largitionibus, muneribuſque ampliſſimis, quibus magnatum animi conciliantur, Regumque Principum favor ſtabilitur, ſi quando Principes advenæ excipiendi; ſed in hac Vrbe in primis conſpicua eſt

UNIVERSITA DI ROMA

ſingularis omnium in pauperes pieta & munificentia. Senatores nempe primi ordinis xenodochiis præſunt, ea vigilantia, ut urbs Veneta vere peregrinorum hoſpitium, egentium receptaculum, & communis omnium adventantium patria perhibeatur.

Longum nimis foret, quosvis civitatum mores omnes recenſere. Vnam tamen non prætermittam; pulcherrimam quippe omnique laude dignam Ceſenæ urbis in recipiendis hoſpitibus conſuetudinem. Cum enim olim publicorum diverſoriorum nullus pene heic eſſet uſus, ſinguli illius civitatis Patres, quamprimum hoſpitem conſpexiſſent, in domum ſuam excepêre, tanta hoſpitalitatis contentione, ut ſæpe res à rixis ad conflictum veniret. Decretum itaque, quomodo hoſpites exciperentur. Erecta enim fuit in foro columna, in cujus ambitu fixi erant tot annuli ferrei, notis diſtincti, quot eſſent nobiles familiæ, cautumque fuit tol-

lendæ

lendæ controverſiæ cauſa, ut ad cujus annulum alligaſſet hoſpes equum, in ejus domum diverteret. Hollandarius auctor in Prodromo Nobilitatis. In quam rem plura Cl. Vir Fortunius Licetus, in Patavino Gymnaſio primarius Medicinæ Theoricæ Profeſſor, Libro de Annulis.

Viri eruditi Angelici Aproſii indicio, amœna eſt, dignaque poſterorum memoria, Illuſtriſſimæ Spinularum familiæ originatio, Epiſcopi Auguſtini Iuſtiniani Annalium Genuenſium Lib. II. ubi narrat anno MCII. Guidum, filium Belli, Vicecomitis, primum Spinulæ cognomen fuiſſe nactum, cum hoſpitibus frequentioribus liberaliter exceptis, varii generis vina promi juberet. *Spina* enim Italis dolii ſiphunculus eſt, & *ſpinolare* Liguribus eſt vinum è doliis haurire. Hac igitur antiquis gentilitiis inſignibus, nempe teſſerulis XXVIII. albis & rubris ſimul junctis inſtrumentum illud inſigni hoſpitalitatis exemplo acceſſit. Quem

majorum morem ſecuti ejuſdem …
riſſimæ familiæ poſteri.

Cap. XXVIII.

Hoſpitum diſcedentium ritus.

COmmune erat apud cultiores gentes, læto animo hoſpites excipere, & ægre dimittere.. Sed & diſcedentibus hoſpitibus in viam cibi dabantur. Ita dimittitur à Neſtore. Lib. III. Odyſſ. Telemachus. Vertit hoc amiciſſimus noſter Ioannes Argolus.

Conda dedit mulier panem Bacchique
liquorem,
Atque cibos, comedunt Reges quos
rite beati.

Dulciaria præterea dabantur, præcipue pueris, quibus ipſi demulcentur. Homerus ἐγὼ δ' ἐπιμείλια δώσω πολλὰ μάλα. *Dulciaria ego quidem multa dabo.* De qua re Scholiaſtes Apollonii Rhodii Lib. III. ſic πέλανοι, πέμματα bellaria, mattyæ; unde mazapanis *marſapane*, cupe-

cupediæ unde *Cupeta* dulciarium, quo Natalis Domini diebus veſcimur, buccellatus panis, *buccellai*, ξηρὸς ἄρτος à Græcis dictus. Hinc Scholiaſtes ad primam Eclogam Theocriti, & Didymus ad β Odyſſ. ibique Euſtathius, de more veſcendi veterum eleganter, quamvis ad cibos militares ſive Lacedæmoniorum ea prolata ſint, neque ad omnium veterum & Romanorum uſum omnino trahenda patet explicatione ἀκρατισμοῦ apud Scholiaſtem Theocriti. Dabantur etiam alia munera nobiliora. Menelaus Crateram argenteam diſcedenti Telemacho hiſce verbis obtulit:

Ecce tibi cratera dabo, eſt argenteus ille
Totus & aurato ſuffuſus labra metallo
Vulcani labor, atque dedit quem maximus Heros.
Sidonius mihi Rex. &c.

Sic etiam Helena illi munus ſuum ita Latine tradit:

Sic ea dicebat manibus peplumque tenebat:
Hoc tibi care puer dona dabo pignus amoris
Fidæ Helenæ, quem nupta ſibi, cum venerit hora
Ipſa feret quondam, interea ſepone parentis
In thalamo, felixque mihi tua tecta reviſe,
Inque lares lætos patriamque revertere terram.

Aureum cantharum Deûm Mater ſorori ſuæ Deæ Syriæ hoſpitale munus obtulit, Apuleio teſte Metam. Lib. IX.

Nero Claudius Tyridati Armeniæ Regi abeunti contulit ſeſtertium millies; nimirum quinquagies centena millia Carolinorum, ex ſupputatione Adriani Junii.

Item cum dimittebantur hoſpites ipſis ξένια tradebantur, quæ proprie Apophoreta Martiali, quod retro ferrentur, nempe domum. Xenia enim com-

communia diſcumbentibus in hoſpitio. Sic Martialis Librum XIII. XENIA inſcribit, quæ non ſolum hoſpitibus, ſed etiam amicis dabantur, qui ſæpe conjunguntur. Ita Cicero pro S. Roſcio Amerino: *Fama & vita innocentis ab hoſpitibus amiciſque paternis defenditur.* Martialis igitur, quia res mittendæ deerant, diſticha conſcripſit, quæ loco xeniorum & ſuis ipſe amicis miteret, & ipſis mittenda ſuaderet,

——— *Hoſpitibus pro munere diſticha mittas.*

Erant etiam quædam præcepta, quæ diſcedentibus dabantur, ſive ad utilitatem, ſive ad honoris ſpeciem conferentia, xenia Græcis dicta. Puta cum diſcedenti amico, ut ſibi caveret à vitio aliquo injungeretur: & prudentiores ſaltem dicebant: TU MEMOR ESTO MEI. Exempla habes *de veris narrationibus* apud Lucianum, ubi ipſi à Minoë tria præcepta obſervanda memoriæ mandantur.

Exemplum habes in Medea Euripidis apud ipſius Scholiaſtem, ubi diſcedentem Iaſonem Medea, ſicut Neopron adnotat, ξενικῶς ſalutaribus minis admonet. Nec inuſitatum fuiſſe videtur Scriptoribus Lectori ſui memoriam inſinuare. Ita namque in clauſula Alexipharmacorum Nicander interpretis Latini verbis: *Nicandri Poëtæ memor ſis: ſic fiet, ut Hoſpitalis Iovis legi non renitare.* Nec alia de cauſa inventi à Germanis, qui virtuti literisque operantes peregrinantur, libelli in quibus magnorum virorum ſymbola, ac veluti amicitiæ teſſeras reportant.

Diſcedentibus etiam tabellam hoſpitalitatis dabant, quam ſi alteram in ingreſſu oſtenderant, iis pariter novam in veteris amicitiæ renovationem conferebant. Locus eſt præclarus in Medea Euripidis citatus à Scholiaſte.

Hodie frequens & communis uſus eſt diſcedentibus viris claris, vel Legatis,

ac

ac Oratoribus Principes munera dare. Idem liberalitatis honor primum apud Summum Pontificem adolevit, qui non ſolum cuilibet Prælato ſacras reliquias Sanctorum, ac numiſmata aurea, ſed Oratoribus & Principibus, ac Illuſtriſſimis mulieribus Romanis accedentibus, pretioſa munera donat.

Nec minus privati viri diſcedentibus amicis xenia tribuunt; item annulos, & ſuas imagines donant, viaticumque pro itinere porrigunt.

Si quem vero contracti hoſpitii pœnituiſſet, renunciare hoſpitium ſolebat, ne hoſpitii jus violaret. Sic in Verrem Act. IV. *Itaque vehementer iſte Sthenio infenſus, hoſpitium ei renunciat.*

Si quis autem jus hoſpitii violabat, teſſeram hoſpitalem confregiſſe dicebatur. Plautus in Ciſtel.

Abi quære ubi jurijurando tuo ſatis
ſit ſubſidii,
Hic apud nos jam Alceſimarche con-
fregiſti teßeram.

* Reſtabat alia hoſpitum diſcedentium teſſera, ejus notitiam ex ſuppeditante Gregorio Turonenſe Chifletius *in anaſtaſi Childerici Regis*, & nos ſupplendis quæ hic deſiderabantur ex Chifletio exhibemus.

In abacis, inquit, *Antiquariorum frequens eſt mediæ magnitudinis nummus ex ære flavo vel nigro, qui exhibet Auguſti Cæſaris & M. Agrippæ averſa mutuo capita: in poſtica autem parte Crocodilum, animal Nilo familiare, palmæ arbori alligatum. Signavit illum* COLONIA *Galliæ Narbonenſis* NEMAVSVS *utriuſque Principis honori, poſt Ægyptum captam. Nummorum ejuſmodi partes dimidiæ dextræ, quæ Auguſti caput referunt, repertæ ſunt Romæ, cum illic ageret amicus noſter Clariſſimus Menetrius, qui eas vocabat* Arrhas, *nulla adjecta explicatione; biniſque donavit fratrem meum Philippum Chifletium, Abbatem Balernenſem, flava una, nigraque altera: qui & tertiam accepit (itidem nigram, ſed ſiniſtram, Agrippæ capite ſignatam, & in hoc Belgio repertam) à Carolo Brooman cive Bruxellenſe, Rei antiquariæ apprime ſtudioſo. Nummum diviſum hic exhibeo, uſurpatum mea ſententia, pro Arrhabone, ſive teſſera inter amicos abſentes, & longe diſſitos.*

Amicitiam *enim* quæ eſt amicorum conjunctio, locus non dirimit, *Qui manebat Romæ, partem dextram ſervabat Auguſti capite ſignatam: qui peregre proficiſcebatur, ſiniſtram cum Agrippæ effigie deferebat: quod exiſtimaret Gentilis vetuſtas,* LARES DEOS *defunctorum animas eſſe, qui quæ opera feciſſent in vita, eadem mortui tuerentur.* & paulo poſt. *Sperabat ergo amicus, qui Romæ manebat, Auguſtalis vultus, ut domeſtici Laris cultu, amicum abeuntem in profectione ſua felicem fore: ac ſe viciſſim fortunatum peregrinator, quod Agrippæ imaginem ut* LAREM VIALEM *ſecum geſtaret ac coleret. Sic ut nummus ille bipertitus quædam eſſet amoris arrha, per quam corda abſentium amicorum longe diſſita mutui complexus deſiderio alerentur.*

CAP.

IMP
DIV
VIF
Æ
COL
NEM

CAP. XXIX.

De mercenaria hoſpitalitate : ubi de Caupona, Taberna, Stabulo, & Diverſorio.

RAtione excipiendi hoſpites gratuita jam ſatis perſpecta, nonnulla breviter de mercenaria dicenda, quam veteribus fuiſſe in uſu ſatis conſtat. Cic. Lib. 1. de Divinatione : *Cum duo quidam Arcades familiares iter una facerent, & Megaram veniſſent, alterum ad cauponem divertiſſe, ad hoſpitem alterum : qui ut cœnati quieſcerent, concubia nocte viſum eſſe in ſomnis ei, qui erat in hoſpitio, illum alterum orare, ut ſubveniret, quod ſibi à caupone interitus pararetur.* Certi enim homines lucri cauſa viatores quosvis pro mercede excipiunt ; illisque tecti ſolius uſum, vel etiam alimenta præbent. Hi à Latinis caupones, ſive copones dicuntur. Alii ſolum panem ſine vino. Apud Ciceronem

ronem in Piſoniana *copæ* videntur: *Panis & vinum de propola, & de copa.* Quod ſic exponendum eſt : *Panis de propola, vinum de copa.* Sed in veteribus gloſſis *propolæ* ſunt tabernarii, ideſt copones, qui *propolæ* apud Lucillum omnes ſunt coctores qui aliquid promercale habent. Sicuti Macellarii, qui veluti publici coqui in foro carnes vendebant; à laniis differentes, qui crudas tantum venales habere ſoliti. De his Phædrus:

„ *Pendere ad Lanium quidam vidit ſimium*
Inter reliquas merces atque obſonia.

Caupona idem cum taberna, quæ teſte Iſidoro, erant ædiculæ plebeiorum, parvæ & ſimplices in vicis, aſſeribus & tabulis clauſæ; unde & tabernarii dicuntur, qui iis aſſiſtunt. Videntur autem tabernæ etiam omnibus opificibus & negociatoribus ſuæ : de Copona nunquam mentio. Eſt enim cella vinaria, attamen frequens eadem

eſt taberna pro copona. Virgilius in Copa:

Ebria famoſa ſaltat laſciva taberna.

Ergo taberna eadem cum caupona. Illud tamen magis generale nomen, quam iſtud.

Pro diverſorio etiam caupona uſurpatur apud Horatium Epiſtolarum. Libro I.

Sed neque, qui Capua Romam petit, imbre lutoque
Aſperſus, volet in caupona vivere.

Diverſorium locus eſt ubi viatores divertunt. Aliqui putant fuiſſe dictum, quod ex diverſis viis eo conveniatur. Cicero de Senectute: *Ex vita iſta diſcedo, tanquam ex hoſpitio, non tanquam ex domo. Commorandi enim natura nobis diverſorium, non habitandi dedit.* Diverſari etiam eſt manere apud aliquem hoſpitii jure, vel alio modo; & diverſor is, qui diverſatur. Quod quidem vel eſt publicum, ut taberna meritoria, vel privatum.

Ali-

Aliquando inter tabernam & diverſoria erat differentia : aliquando confunduntur. Nam & tabernæ plerumque viatores & adventores excipiunt : diverſoria vinum vendunt civibus. Quin Latini pariter Cauponas & diverſoria pro iiſdem habent. Suetonius diverſorias tabernas appellat in Nerone, quas copæ exercerent : *Quoties Oſtiam Tiberi deflueret, aut Bajanum ſinum prætemavigaret, diſpoſitæ per littora & ripas diverſoriæ tabernæ parabantur, inſignes ganeâ, & matronarum inſtitorio copas imitantium, atque hinc inde hortantium ut appelleret.* Sic legendum illum locum Clariſſimus Virorum Claudius Salmaſius de Uſuris putat. Nam vulgo eſt, *inſignes ganeæ.*

Diverſoriis adjectum erat ſtabulum, quod erat receptaculum equorum & jumentorum, quod etiam pro caupona & hoſpitio accipitur, à ſtando. Apulejus Lib. 1. *Ego vero, quod primum ingreſſui ſtabulum conſpicatus ſum, acceſſi, de quadam anu caupona illico percontor.*

contor. Sed proprie animalium locus, qui ſemper cauponis & tabernis erat proximus. Quo modo aliqui explicanda verba D. Lucæ cenſent de B. Virgine cap. 11. *In ſtabulo eum reclinavit, quia locus in diverſorio non erat ipſis.* Quod *Præſepium* reddit vetus Interpres pro *ſtabulo*, ut Græcum φάτνη pro eodem. Cum igitur non eſſet locus præ nimia multitudine divertentium in ipſo diverſorio, peperit Chriſtum Maria, faſciis involvit, & reclinavit in ſtabulo diverſorii, quo jumenta accipi ſolebant. Hinc à ſtabulo ſtabularii famuli, qui ſtabulo præſunt.

Antiquitus vero tam apud Græcos, quam apud Romanos cauponariam exercere ignominioſum fuiſſe, paſſim ex auctoribus conſtat. Hujus artis auctores Lydos tradunt, à quibus etiam aleæ, teſſerarum, atque pilæ luſum deducunt, qui quidem in tabernis illis mercenariis maxime viget. Hinc Plato Lib. 11. de Legibus eâ interdicit

cives

ves ſuos. Plutarchus 11. Probl. Sympoſiac. xix. Italos caupones pravitatis & avaritiæ arguit. Sed horum mores hic perſtringere non eſt locus.

Noſtris temporibus iis nihil frequentius. Hinc undique tabernæ & caupones, ſed diverſæ: aliæ in Gallia, aliæ in Germania, aliæ in Belgio & Anglia: ſplendidæ enim & nobiliores ſunt eæ, quæ in itinere Romano, & ſub dominio Summi Pontificis, tumque Magni Ducis Florentiæ, ubi etiam ſtata mercede hoſpites, & equi ſine cauponæ querimonia excipiuntur, ſignis ad diſcrimen ubique præfixis, quibus viatores, earum memores, illuc redeuntes denuo invitentur.

CAP. XXX.

De ſupremo erga hoſpites officio.

Nihil religioſius apud Romanos, quam eorum ſepulchra, quæ veluti ſacra habebantur, in quibus fere ſemper vetitum erat alios condi. Singulos ſingulis tumulis reponi apud eos permanſit conſuetudo, quam ab Atheninenſibus uſurpatam ferunt. Poſtea mos adolevit, ut ſingulæ familiæ ſuos tumulos inſignes haberent, qui locus conditorium vocabatur. Vidi Romæ in Vinea nobiliſſimi Viri Joannis Baptiſtæ Caſalii, ad viam Appiam, ſubterraneum conditorium, ſive Hypogæum dealbatum & cruſtatum, in quo plurimæ concavitates in muro, & in unaquaque earum extabant duæ, vel tres ollæ fictiles, muro affixæ, repletæ cineribus, & oſſibus ſemiuſtis, cum tabella trium palmorum inſcripta, prohibente ne exteræ familiæ hic conderentur.

HOSTILIVS. FORTVNATVS. SIBI. ET
HOSTILIÆ. IANVARIÆ. FILIÆ. ITEM
LIBERTIS. LIBERTABVSQ. SVIS
POSTERISQ. EORVM. FECIT
EXTERÆ. FAMILIÆ. ADITVS. NON
DATVR. NEC. IVRE. QVIS. IN. HOC
MONVMENTO. OLLAS. EMET

Nec juxta ſepulchrum novum propius ſexaginta pedes invito domino ædes admovere licebat, eaque inviolabilia habita, nec præſcribi poterant, nec uſu capi, ſicut nec publica. Si quis tamen oſſa cineresque in alienum ſepulchrum deferret, illa eruere loci dominus; & ſine Pontificum decreto alio transferre non poterat. Ulpiani hoc eſt in *L. Oſſa.* VIII. *in princ. ff. de Relig. & ſumptibus funerum.*

Legimus autem cujuſdam monumentum in pavimento Baſilicæ Lateranenſis, in quo auctor jubebat, ut ſi quis EXTERVM CORPVS INFERRE VOLVERIT, daret Reipublicæ Oſtienſi quædam ſeſtertia.

ET.

. . . .

. . . .

ET. PORTENS. Q. Q. IMMQVE
BISELLIARI..... FECIT. SIBI
ET. AVRELIAE. VICTORINAE.....
CONIVGI. ET. FILIIS. SVIS
ET LIBERTIS..
LIBERTAB. POSTERISQ. EORVM
IN. HOC. AVTEM. MONVMENTO
QVISQVE. EXTERVM. CORPVS. INFERRE
VOLVERIT. DABIT. REIPVBLICAE
OSTIENS, S. H. L. M. N. IN FRON. P. L.
IN AGRO. P. LXXIS.

Nec magis Romanos erga hoſpites defunctos ſuprema animi pietas deſtituit, cum etiam publica monumenta pauperibus & ſervis, ubi condi poterant, ædificarent.

Plura nempe monumenta hoſpitibus benemerentibus poſita legimus. E quibus libet hic duo recenſere. Primum Tarraconæ videtur.

D. M.

D. M.
T. COR.... F....
DELEGATVS. VII. G
P. F. STIP. XXIIII
VIX. ANN. LVII..
FECIT.........
ALLIA. PARALI...
HENIS.........
HOSPITI. B....

Alterum ibidem, ex Verdeſii ſchedis.

D. M.
VAL. ATTICO. R. F.
COS. LEG. XII. G
P. FE. STIP. XXIIII
VIXIT. ANNIS. XLI
FECIT: AELIA. PAR
THENIS. HOSPITI
BENEMERENTI

Quod munus utique per omnia tempora uſitatum, etiam apud noſtros viget. Patavii ad D. Laurentii ædem in marmore monumentum extat, quod Dominicus Molinus, Senator ampliſſimus, FRANCISCI, Sereniſſimi, dum hæc ſcribimus, Reipublicæ Venetæ Ducis frater, Laurentio Pignorio Amico & Hoſpiti poſuit.

D. O. M.

D. O. M.
AVRENTIO PIGNORIO
PRIMVM PAROCHO
DEINDE TARVISII CANONICO
PIETATE AC MORVM SANCTITATE
SPECTATISSIMO
VERO CANDORIS ET PVDORIS EXEMPLO.
LITERARVM OMNIVM
CVM GRAVIORVM TVM POLITIORVM
PERITISSIMO
PENITIORIS ANTIQVITATIS NON MINVS
CERTO QVAM CVRIOSO INDAGATORI
PATRIAE AMICORVM ET SVI IPSIVS
MEMORIAE
LVCVLENTISSIMIS SCRIPTIONIBVS
PROPAGATORI
MVSARVM DENIQVE ET GRATIARVM
CORCVLO ET OCELLO
DOMINICVS MOLINVS SEN. VEN.
AMICO AC HOSPITI
CARISSIMO ET IVCVNDISS. P.
OB. ANN. M D C XXXI. IDIB. IVNII.
VIXIT ANN. LIX. MENS. VIII.

Idem

Idem mos veterum in milites bello defunctos. Lacedæmonii, dum contra Meſſenios pugnant, ne milites qui bello ceciderant, inſepulti manerent, teſſeras in brachiis, inſculptis nominibus, habuere. Apud Athenienſes ſingulæ tribus ſingulas habuere arcas, in quibus cadavera & diſperſas reliquias militum ſuæ cuique tribui inquiſita colligerent, & poſtquam in publicis ſepulchris illa condidiſſent, ne eſſent inhonorati, inſigni teſtimonio pietatis in defunctos, ſolemni oratione eorum laudes recenſebantur.

Hoc autem loco non extra rem quæri poterit, cur Judæi triginta argenteis, quos reddidit Judas Iſcariotes, emerint agrum figuli, in ſepulturam peregrinorum? Quia, cum eſſent precium ſanguinis, eos in Corbona, vel Gazophylacio inter dona Dei recondi nefas erat Principibus & Sacerdotibus, inito propterea ab iis conſilio ſtatuerunt, ut emeretur illis ager figuli, quo peregrini, qui in urbe è vita diſcedebant

debant ſepulchroque carebant, in illo ſepelirentur. Sub velo nempe typi ſignificatur, precium ſanguinis Chriſti, non Iudæis indigenis, ſed peregrinis, id eſt gentibus in eum credituris, profuturum eſſe.

Optime Aloyſius Novarinus in Matth. cap. XXVII. *Fraudulenter Principes Sacerdotum cogitaverant, & decreverant illius pecuniæ ſummam in viliſſimæ & abjectiſſimæ rei uſum expendere, in ſepulturam ſcilicet militum aliorumque pauperum, & ignobilium gentilium, atque hac ratione Chriſti memoriam ad necem empti, & ſuam ipſorum impietatem emptione ſepulturæ ſepelire. Sed aliter Dei providentia factum, Ager quippe ille emptus, æternum monumentum factus eſt ſceleris ipſorum. Si in corbonam pecuniam immiſiſſent, non ita manifeſta res facta fuiſſet; nunc vero prædio empto ad poſteros rem univerſam vel aliud cogitantes tranſmiſerunt, ut hinc cogitaremus, ægre celari Sacerdotum & Principum ſcelera poſſe.*

Mirum eſt quod de hoc agro ... bunt Brocardus, Nicephorus, Bredembachius, Saligniacus, & ex iis Adricomius in deſcriptione Hieruſalem n. 216. pag. 173. *Cum juſsu Imperatricis Helenæ de hoc agro, quantum terræ plures naves capere poterant, Romam avectum, ac juxta montem Vaticanum in eum locum exoneratum ſit, quem incolæ Campum Sanctum vocitant, licet cælum mutarit, eandem tamen retinere vim quotidiana experientia docet. Romanos enim reſpuens, ſola peregrinorum corpora ad ſepulturam admittit: quorum etiam hic omnem carnis ſubſtantiam intra viginti quatuor horas prorſus conſumit, oſſibus tantum reſiduis.*

CAP.

Cap. XXXI.

De Inhoſpitalite.

SIcut hoſpitalitate nihil eſt juri divino, naturali, atque gentium, convenientius, nihil cum univerſis civibus, vel ſingulis hominibus glorioſius, ornatius, jucundius; ita inhoſpitalitate nihil eſt tetrius & immanius; nihil legi divinæ atque naturali magis contrarium & inimicum; nihil quod & univerſæ civitati, & ſingulis hominibus majus apud mortales odium & invidiam, majoremque ignominiam atque dedecus pariat. Non defuere tamen, qui ferarum more, non hominum, ab omni humanitate alieni erant, ut non benigne hoſpites ad menſam admitterent, ſed menſæ apponerent. Dial. 2. Cæſarius. In Heſperiis regionibus ultra Indos quidam habitant, qui hoſpites devorant, & advenas interficientes, comedunt. Huc facit illud Theocriti

Scholiaſt. Idyll. 1. ubi, dum explicat quid ſit τεχνῳδία τοῦ Λυτιέρσου, nempe Lytierſis cantus, hanc affert hiſtoriam. Litierſes Celænas Phrygiæ habitabat, Midæ filius nothus, hic cum eſſet agricola, hoſpitio, atque cantu tranſeuntes excipiebat, atque metere ſecum cogebat; nocte vero amputatis ipſorum capitibus cantilenas ad truncos canebat. Hercules poſtea monſtrum occidit, cadaverque projecit in Mæandrum, ex quo Phrygii meſſores adhuc Herculem laudantes, ut optimum meſſorem celebrant cantu, quem Apollodorus cantionem eſſe metentium ait. In lamentationibus enim cantus quemadmodum Ialemus, in hymnis Iulus, à quibus genera cantionum appellavêre; ita & cantilena metentium Lytierſis ob id cauſæ eſt nuncupata.

Notantur Lacones ex eo, quia expellebant hoſpites; unde *Laconizare* pro hoſpites rejicere, proverbium exortum eſt. Cicero in ſuis Invectivis in Ver-

Verrem, inter alia crimina illi ſæpe hoſpitii violationem exprobrat. Ut in Actione ultima. *Num te ejus lacrymæ, num ſenectus, num hoſpitii jus atque nomen à ſcelere aliquam ad partem humanitatis revocare potuit? Sed quid ego hoſpitii jura in hac tam immani bellua commemoro, qui Sthenium Termitanum, hoſpitem ſuum, cujus domum per hoſpitium exhauſit & exinanivit, abſentem in reos retulerit, cauſa indicta, capite damnarit, ab eo nunc hoſpitiorum jura atque officia quæramus?*

Barbarum ſemper, nocere hoſpitibus, colligit in Euripidis Hecubam Scholiaſtes: *Vobis barbaris inſitum fortaſſe hoſpites cædere; nobis vero Stellinis Græcis, impium eſt*, ubi nota Trojanos dici Stellinos, atque ita quodammodo Græcos: loquitur enim Hecuba contra Polymneſtorem, qui Thrax; & Thraces proprie barbari; unde illud Horatii, Lib. III. Carm. ode. xx.

Ac pede barbaro luſtratam Rhoa.

barbaro, hoc eſt Thracio.

Quantum Thraces fuerint inhoſpitales, oſtendunt Polymneſtor, Diomedes, Buſiris, Scythæ. Nec Homero exempla deſunt.

Maſſagetæ, populi Scythici in Aſia, ultra mare Caſpium, infeſtiſſimi ſunt hoſpitibus. Neque enim cum vicinis populis ullam ſervant amicitiam, ex Strabone Lib. 6.

Procuſtes cogebat hoſpites ſuper lectum aliquem aſcendere, quo ſi longiores fuiſſent, pars ſupereminens amputabatur, qui vero breviores, diſtendebantur: à qua re etiam nomen illi inditum putant. Plutarchus in Theco.

Imprecationes vero plures, in eos qui peregrinos injuriis afficiunt, leguntur in Homero, & præſertim ſub perſona Menelai adverſus Alexandrum ingratum hoſpitem.

Iuppiter rex da ulciſci, qui me prius
injuria affecit

No-

Nobilem Alexandrum, & meis ſub manibus doma,
Ut aliquis timeat & poſterorum hominum
Hoſpitem injuria afficere, qui amicitiam præbuerit.

Apud Livium Decad. IV. Lib. IX. Annibal cum ſe à Pruſia, Rege Bithyniæ, hoſpite ſuo, nefarie proditum animadvertiſſet, execratus in regnum caputque Pruſiæ, & hoſpitales Deos violatæ ab eo fidei teſtes invocans, poculum veneni, quo ſibi mortem conſcivit, exhauſit.

Pœna eorum, qui peregrinos tecto arcerent, apud Suecos fuit, ſi idoneis teſtibus ter hoſpitium negaſſe aliquis eorum fuiſſet convictus, illius ædes ſubjectis ignibus comburebantur: ut ædibus propriis juſte privaretur, qui earum uſum aliis inhumaniſſime denegaſſet. Immo fuerunt apud antiquos nonnullæ domus ſceleſtæ, quas non licuit amplius habitare, poſt-

quam ibi violata eſſent hoſpitia. Notati ſunt inſigniter, qui penuriæ & neceſſitatis tempore peregrinos ab urbe excludebant. D. Ambroſius Lib. III. offic. cap. VII. Bethlehemeticæ gentes ob inhoſpitalitatem graves & atroces, teſte D. Hieronymo, pœnas dederunt, illorum infantibus ab Herode trucidatis.

Lacedæmonii verberibus expellebant hoſpites, indicio Ariſtophanis in Avibus, citante Suida. Ex legibus enim Lycurgi exteros non admittebant ad jus civitatis. Ita Thebani. Quin etiam Spartianis peregrinos adire non licuit, quod eorum commercia vitarent: quare Dirinoxeni, quaſi fallentes hoſpitem, dicti ſunt. Sed ipſis etiam peregrinari vetitum erat. Tyrtæum tamen poëtam Lacedæmonii civitate donarunt, contra inſtituta majorum. Quod ideo factum Pauſanias ait, ne quando illis objici poſſet, quod peregrino Duce uſi fuiſſent. Solon vero Athenienſibus in ſuis legibus

de-

[de]crevit, quod præter eos, qui ſacra & [g]enus, aut ſtirpem antiquiſſimam haberent, jus civitatis nulli peregrino, niſi ei qui aut perpetuo exilio patria pulſus eſſet, aut alicujus artis cauſa jure penatibus & domo Athenas commigraſſet. Nec Athenienſium ullus Megaram pedem inferre potuit.

Moſcovitæ quoque noſtris temporibus hoſpites indignis modis habent, immo legatos ſatis arcte. Omnium quippe mortalium ſunt ſuſpicioſiſſimi. *Britannos hoſpitibus feros* vocat Horatius Carminum lib. III. Od. IV. At nihil hodie iſta gente amabilius. Tanta culturæ vis eſt, qua literæ animos ceteroquin feros emolliunt.

Hoſpites apud Tauros immolabantur, ut refert Origenes Lib. II. Periarchon. & præſertim Dianæ, teſte eodem in Celſum Lib. V.

Pœnis, ſi quis vi tempeſtatis, aut hoſtium impetu ad eorum littora applicuiſſet, intra quintum diem abire cogebatur. apud Indos triduo.

Philoſtratus in vita Apollonii Lib. II. cap. XI.

Carthaginenſes exteros adeo exoſos habebant, ut qui in Sardiniam, aut ad Herculis columnas adnavigaſſet, mari demergeretur, ſi credendum Straboni Lib. XVII.

Scythæ peregrinos inſectabantur, & quod inhumanum eſt, eos immolabant, ex Herodoto Lib. IV. & Strabone Lib. VII. qui de Scythotauris idem perhibet.

Gamphaſantes, in intimis Libyæ oris, adeo hominum commercia fugêre, ut nullis è peregrino miſceri ſinant, Plinius Lib. V. c. VIII. autor eſt.

Seres, cœtus & congreſſus hominum fugiunt, ut etiam rerum precia oculis æſtimantes ſua tradant, & aliena non emant, arbitrati jura civium cum peregrinis communicari non oportere. Solinus cap. LIII.

Apud Buſirim & Cynoſpolim, alieni & hoſpites non admittuntur. Idque commune barbaris, ut hoſpites expellant,

..., auctoritate Eratoſthenis ſcribit Strabo Lib. VII. Putabant enim eorum ſocietate quaſi contagione quadam infici. Nec deſunt hodie nationes, quarum cives, ſuæ Reipublicæ nimis ſtudioſi, peregrinis ſe abſtinent, ne alienis moribus ritibusve incolarum conſuetudines inquinentur.

Cap. XXXII.

Operis Peroratio.

HÆc de hoſpitalitate & hoſpitiis, veterum præcipue, quæ ad elegantiſſimæ tabulæ explicationem è veterum monumentis ad ipſorum mentem, ſalvis ſemper S. Romanæ Eccleſiæ decretis, ac meliori Doctorum judicio, eruere, noſtrique ævi conſuetudine percenſere licuit breviter, inter publica negotia, ea æquitate excipi deſidero, ut aliis in re ſatis perplexa & uberior ingenii & ſtili materia relinquatur.

FINIS.

Eorum, qui laudantur, illuſtrantur, emendantur, ac defenduntur.

A.

ABulenſis. 146. 155
Achilles Maffeus. 24
Acilius Placidus. 4
Adricomius. 218
Ælianus. 82. 169
Æſchines. 74. 85
Allatius (Leo.) 85. 174
D. *Ambroſius.* 60. 154. 156. 181. 224.
Ammianus Marcellinus. 149
Angelonus (Franciſcus.) 117
Angelicus Aproſius. 195
Antonius Anguſtinus. 18. 98. 114
Apollodorus. 220
Apollonii Rhodii Scholiaſtes. 55. 196
B. *Apollonius.* 49. 50
Appianus. 103
Apulejus. 38. 47. 198. 207
Argolus (Ioannes.) 196. 174
Ariſtophanes. 224
Arruntius Stella. 4. 13. 15

Athe-

Athenæus. 64. 134. 135. 136. 143. 162. 163. 164
D. Auguſtinus. 120. 170. 181
Auguſtinus Epiſcopus. 195
Aurelius Imperator. 58
Aurelianus Imperator. 83

B.

BAlduinus. 98
Barberinus (Franciſcus.) 1. 2
Barboſa (Auguſtinus.) 59
Barganus (Hieronymus.) 7
Baronius (Cæſar.) 65. 182. 183
Bendandus. 174
Berigardus. 174
Beriſit Raba Rabinus. 156
D. Bernardus. 62
Boccacius. 125
Bontius (Iacobus.) 180
Bredembachius. 218
Briſſonius. 41
Brocardus. 218
Budæus. 28

C.

COelius Auguſtinus Curio. 180
Cælius Rhodiginus. 74
Ca-

Cæſarius. [illegible]
Capacius (Iulius Cæſar.) 163
Capitolinus. 120
Caſſianus. 187
Caſſianus à Puteo. 111
Caſſius. 174
Caſalius (Ioan. Bapt.) 3.106.175.210
Caſaubonus (Iſaacus.) 121
Cato. 76
Cedrenus. 104.186
Celſus. 225
S. Chryſoſtomus. 32.46.146.153.155
Chryſologus (Petrus.) 156
Cicero. 26.28.29.30.31.38.41.43. 44.48.60.167.199.201.204. 206.220
Clemens Alexandrinus. 140
Codex Theodoſianus. 98
Columella. 76
Conſtantinus Harmenopolus. 121
Contarenus (Simon.) 67
Cotunius. 174
Crantzius. 178

D.

D*amianus Petrus.* 154.157
Del-

Delrius (Martinus.) 119
Didymus. 75. 94. 197
Diodorus. 169
Dion. 100. 102. 110. 151
Dionyſius Areopagita. 126
Dionyſius Carthuſianus. 146
Dionyſius Halicarnaſſeus. 55. 144
Dithmarus Blefkenius. 171
Domannus. 67

E.

EVnapius Sardianus. 148
Euripides. 125
Euripidis Scholiaſtes. 106. 200. 221
Euſtathius. 74. 197
Eutropius. 151
Exodus. 147

F.

FErrarius (Octavius.) 175
Feſtus. 167
Fronto. 4

G.

GAbriel Biſciola. 182
Gaddius (Iacobus.) 174
Galeotus. 174
Galvanus (Ioannes.) 110

Gellius. 21. 105.
Geneſis. 147. 154. 155. 156
Georgevitius (Barthol.) 176
Georgius Gualterus. 91
Gloſſa vetus. 205
Goltzius. 15
Gothofredus (Franciſcus.) 3
Grammatici veteres. 125
Gruterus. 5. 6. 15. 17. 165
Guagninus. 179
Gualdus. 120
Gutherius. 100

H.

HAdrianus Guljelmus. 19
Hegius (Benedictus.) 91
Heraclides. 141. 161. 163
Hercules comes S. Bonifacii. 68
Herodotus. 148. 150. 226
D. Hieronymus. 183. 185. 224
Hirtius Panſa. 45. 103
Hollandarius. 195
Holſtenius (Lucas.) 116. 126. 174
Homerus. 34. 35. 38. 39. 40. 46. 53. 54. 55. 57. 72. 77. 80. 94. 128. 140. 143. 144. 160. 196. 222

Hora-

Horatius. 29. 72. 131. 138. 139. 168. 206. 221. 225
Hyginus. 36

I.

Ioannes Moſchus. 188
Ignatius. 148
Ioannes Magnus. 172. 177
Iob. 157
Iſidorus. 79. 95. 102. 122. 205
Iulius Cæſar. 15. 44. 129
Iulius Pollux. 121
Iunius (Hadrianus.) 198
Iuſtinus. 144
Iuvenalis. 47. 54. 76. 95

L.

Lactantius. 85
Lapus de Caſtelliono. 184
Lampridius. 118
Leo Africanus. 66
Liber Tobiæ. 157
Licetus. 175. 195
Lipſius. 67. 100. 135
Livius. 31. 43. 64. 81. 101. 128. 223
Lucanus. 16
D. Lucas. 146. 147. 182. 208

Lucia-

Lucianus. 45. 66. 199
Lucillus. 205
L. Octavius. 73
Luctatius. 101. 106
Ludovicus Paſinus. 192

M.

Machabaeorum libri. 22. 40
Macrobius. 102
Majolus. 67
Marcus Polus. 66. 144. 179
Marinus (L. Iulius.) 4. 13
Martialis. 13. 14. 51. 72. 77. 82. 109. 119. 198
Maſſurius Sabinus. 141
D. Matthaeus. 217
Maximus Planudes. 89
Merula. 76
Minucius Felix. 47
Molinus (Dominicus.) 214
Molinus (Franciſcus.) 214

N.

Annius (Petrus.) 144
Nardius. 174
Naudaeus (Gabriel.) 173
Nicander. 200

Nice-

Nicephorus. 148. 218
Nicius. 175
Novarinus (Aloyſius.) 175. 217
Numeri. 158

O.

OLaus Magnus. 178
Origenes. 157. 225
Ovidius. 30. 39. 46. 119. 138
Oudanus (Ioachimus.) 98

P.

PAnvinius. 15
S. Paulinus. 156. 181
D. Paulus. 29. 46. 59. 62. 146. 148
Paulus I. C. 100
Pauſanias. 41. 42. 68. 224
Pelagius. 188
Perſius. 29. 95
Petrarcha. 125
Petronius. 53. 135
Phædrus. 205
Philoſtratus. 105. 226
Pignorius. 5. 100
Pindari Scholiaſtes. 41. 42
Pindarus. 80
Plato. 33. 36. 63. 139. 208

Plau-

Plautus. 33.37.90.123.124.131.201
Plinius major. 50.88.139.226
Plinius Iunior. 19
Plinius Valerianus. 88
Plutarchus. 38.104.137.149.150.167.209.222
Polybius. 102
Pomponius. 105
Pomponius Baſſus. 4.5.18
Pomponius Mela. 143
Pona. 174. *Pontanus.* 60
Procopius. 65. *Propertius.* 139
Pulmannus. 16

Q.

Quarengus. 174

R.

Rodolphus Gualterus. 121
Regum libri. 146.157
Rhodius (Ioannes.) 88.99.111.175
Rubeus (Octavius.) 7
Ruffinus. 186.189

S.

Saligniacus. 218
Salluſtius. 167

Sal-

Salmaſius. 98. 207
Scioppius. 174
Scribonius Largus. 125
Seneca Philoſophus. 41. 58. 77. 125. 134
Servius. 48. 102. 103
Sidonius Apollinaris. 138
Sigonius. 15. *Smetius.* 127
Solinus. 226. *Solon.* 224
Sophoclis Scholiaſtes. 130
Statius. 101
Stuchius. 172
Strabo. 222. 226. 227
Suetonius. 13. 95. 103. 104. 134. 149. 150. 151. 207
Suidas. 26. 32. 224
Sulpitius. 187
Symmachus. 26. 64

T.

Tacitus. 13. 47. 48. 108. 136. 166. 170
Taurelius. 174. *Terentius.* 29. 124
Theocriti Scholiaſtes. 219
Theodoretus. 187
Theophilactus. 146
Tibullus. 77

Toma-

Tomaſinus. 42. 50
Turnebus. 94. 104

V.

Valerius Maximus. 81. 150
Varro. 109. 167
Vegetius. 102. 103. 104
L. Veratius Libertus. 127
Veslingius. 71. 175
Virgilius. 30. 35. 36. 38. 48. 53. 56. 74. 79. 101. 103. 134. 142. 206
Vitæ Patrum. 49
Vitruvius. 31. 64. 87. 89
Vlpianus. 211
Vopiſcus. 58. 82. 83. 98. 104
Vulſinii. 17
Vrbanus VIII. 1. 107
Vrſinus (Fulvius.) 5. 15. 114

W.

Wormius (Olaus.) 108

X.

Xenophon. 103. 149. 163
Xylander Guljelmus. 167

Z.

Zagarollus. 73
Zanchus. 167

IN-

A.

ABrahami Patriarchæ hoſpitalitas. 154
Abrahę tabernaculum figere quid ſit. 153
ἱδρυσινὸν ἀποφόρημα. 138
Accubitus veterum. 131
Accubitus veterum expreſſus. 132. 135
Achillini muſeum. 192
Acragantinorum tabula hoſpitalis. 92
Actio. Agere. 26
Adoratio hoſpitum. 47
Ærarium publicum olim Romæ. 86
Æolus, convivii ſpecies. 163
Ager figuli peregrinorum ſepulturæ paratus. 216
Aleæ inventores. 208
Amicitiæ ſymbolum ſal. 74
Anachoretarum hoſpitalitas. 49
Anchora pro caduceo Indis. 105
Annulus hoſpitii ſymbolum. 125
Apiſa civitas. 11
Apollo Theoxenius. 42
Apophoreta. 82. 198
Aquam præbere quid ſit. 72
temperare ignibus. *ibid.*
Aram tenere. Ara ſe tueri. 54
ἄρτος ξηρός. 197
Aves jus hoſpitale ſervant. 58

ἀνδρεῖον.

ἀνδρεῖον. 64
ἀστράγαλος pro teſſera hoſpitali. *ibid.*

B.

BAlnea gratuita. 37
Balnea hoſpitibus exhibita. 143. 144
Baſia jactare. 47
Pomponius Baſſus Trajano gratus. 19
Belgæ hoſpitales. 172
Bolle, 101
Britanni hoſpitales. 225
Buccellai. 197

C.

CÆſaris teſſera. 103
Calabri hoſpitales. 168
Campus Sanctus. 218
Canere ad myrtum. 140
Caſtor & Pollux hoſpitales. 41
Cauponæ. 32
Caupo. Copo. 204
Caupona, diverſorium. 206
Cauponariam exercere turpe. 208
Caupones Itali notantur. 209
Cantus convivii. 139. 140
Cava. 180
Cellulæ hoſpitales. 181
Ceſenæ urbis mira hoſpitalitas. 194
Chinæ regni hoſpitia. 66
Chriſtianorum hoſpitalitas. 181. 182
Clariſſimi Viri titulus. 19
Clientela. 21

Colo-

Coloniæ duplices. 21
Copis, cœna. 162
Comitiorum teſſerulæ. 109
Conditorium. 210
Convivalis teſſera. 118
Conſules ordinarii, & ſuffecti. 15
Contractuum formula. 21
Conſtantini Imperatoris liberalitas. 184
Coronæ convivarum. 135
Cretenſium hoſpitalitas. 64
Cretenſes hoſpitales. 161
Cubiculum hoſpitale. 64
Cubus. 102
Cupeta. 196
Curia contractibus dicata. 18
Curi majoris teſſera. 103

D.

Decimæ Judæorum. 158
Dextram tangere. 48
porrigere. 49. injicere alicui. *ibid.*
Dextra ſymbolum hoſpitalitatis. 35.48.108
Diverſoria. 32
Diverſorium. 206. publicum, aut privatum. *ibid.*
Diverſari. *ibid.*
Dii viales. 42
Dii hoſpites. 46
Dona hoſpitalia, coronæ. 137
Dorixeni. 162

Dii hoſpitales.
Dulciaria hoſpitibus ante abitum data. 19[illegible]
Duoviri. 23. 25

E.

ECheneus Heros. 54
Eccleſiæ bona in quatuor partes diviſa. 185
Eleatri. 134
Epiſcoporum hoſpitalitas. 59

F.

FAbrorum Præfecti Brixiæ. 12
Ferentini. 17
Fercula coronata. 134
Ferculorum nomina & ſigna. 135
Feſſæ oppidi Xenodochia. 66
Flagello venerari populum. 48
Foreſterie. 68
Fritillus antiquorum. 120
Frons genio ſacra: 150
Frumentaria teſſera. 95
Frumenti largitio. *ibid.*
Fulmina hoſpitalia. 41
Fuſcina cum palma. 111

G.

GAlli hoſpitales. 169
Gedeon hoſpitalis. 156
Genua tangere. 50. 53. 149
Germanorum propinatio. 74
hoſpitalitas. 169. 170
Gillæ Agrigentini hoſpitalitas. 61
Gladiatorii ludi teſſeræ. 111. 112. 115.

Glo-

Globuli. 102. 110
Gothi hoſpitales. 176
Corneliæ Gracch. hoſpitalitas. 167
Græcorum hoſpitalitas. 159

H.

HElvetiorum hoſpitalitas. 171
Herodes cur infantes occiderit. 224
Hiſtriæ hoſpitalitas. 193
Hoſpitium quid. 28. 29. 36
Hoſpes. 29. 30
Hoſpita. 30
Hoſpites quomodo excepti. 51
Hoſpites ſupplices in foco. 53
Hoſpitum beneficentia patriæ præponitur. 55
Hoſpitale jus præfertur ſanguini. 56
Hoſpitia publica. 61
Hoſpitalis & Hoſpitale. 63
Hoſpitalia. 31. 63
Hoſpitia Cl. Virorum imaginibus ornata. 68
Hoſpitum monumenta. 68. 69
Hoſpitum exceptio. 71
Hoſpitii locus elegantior. 75, 76
Hoſpitalitas gratuita, mercenaria. 204
Hoſpitalitas Romana. 2. 164
Hoſpitalitas. 28
Hoſpitium fecit. 8. 11. *fecerunt*. 9. 10
Hoſpitium quid. 26
Hoſpitium majus. 11
Hoſpitalis & hoſpitalitas. 31. 32
eadem laudata. *ibid.*

Hoſpitalitas Diomedis & Glauci. 24
Hoſpitii jus inter populos. 35
in hoſpitium venire. 36
in hoſpitium & honorem recipere. *ibid.*
Hoſpites Scythis Dii. 45
Hoſpites domeſtici, incogniti. 51
& hi quadruplices. 52
Hoſpitalis teſſera. 105
cum hoſtibus ſervatum jus hoſpitalitatis. 162
Hoſpitia. 31
Hoſpitia publica & privata. 164
Hoſpitalitatis lex. 178
Hoſpitium ſorte præbetur. 180
Hoſpitibus diſcedentibus munera data. 197
Hoſpitium renunciare. 201
Hoſpitia Italiæ. 209
Horti dicati hoſpitibus. 76
Hoſtes etiam benigne accepti. 85
Hoſtis peregrinus, ab hoſtiendo. 167

I.

IAlemus. 220
I. D. S. C. 17
Imagines amicis datæ. 125
Imagines Imperatorum adorare. 47
Imperator indulgentiſſimus. 19
Imperatores adorati. 150. 151
Imperatores Romani advenæ. 167
Inhoſpitalitas Heſperiorum. 219
Inhoſpitalitatis pœna. 223. 224

Hoſpitalitas diverſarum nationum. 219. & ſeqq.
Indi hoſpitales. 179
Inſtei. 6. Inſtejus. 23
Iſlandorum hoſpitalitas. 171
cultus. ibid.
Italiæ Xenodochia. 192
Italorum Principum hoſpitalitas. 195
Iudæorum mira hoſpitalitas. 158. 159
Ius hoſpitii. 58
Iuſtinianus hoſpitale inſtaurat. 65
Iusjurandum per ſalem & panem. 88
Iulus. 220
Iupiter hoſpitalis. 31. 37. 161
& hoſpes. 39

K.

Κάλαμος & Καλάμη teſſera. 94
Κύβος. 102

L.

Lacedæmoniorum hoſpitalitas. 162
Laconizare. 220
Lanii. 205. Lares. 42
Lavatio gratuita hoſpitum. 73
Lauria. 80. Lecti. 142
Legati quomodo excepti. 52. 78
verbenis coronati. 79
divertebant ad Saturni ædem. 86
Legati poculis invitati. 82. 83
Leonis Imperatoris dictum Eulogio Philoſopho. 98

Locus convivii dignior. 142
Loth hoſpitalis. 156
Lotio manuum ac pedum. 130
Lotio pedum. 143. 144
L. Arruntius Stella Patavinus. 13
Conſulatus. *ibid.*
Ludis inſignibus Præfectus. 13
Ludis ſolemnibus hoſpites excipiebantur. 55
Luſoria teſſera. 119
Lytierſis cantus. 220

M.

MAcellarii. 205
Magiſtratus hoſpitibus delatus. 162
Manu venerari, ſalutare. 48
Manlius Martialis. 113
Maſſagetæ inhoſpitales. 222
Melitæorum tabula hoſpitalis. 93
Melitenſium hoſpitalitas. 163
Menſæ. 131
Menſæ hoſpitales. 161
Menſa Iovis hoſpitalis. *ibid.*
Mercurii ædis curia. 17
Mercurius negotiator. *ibid.*
Metentium cantus. 220
Militaris teſſera. 101. duplex. 102
diverſorum Principum. 103. 104
Militum teſſeræ in brachiis. 216
Minerva hoſpitalis. 41
Monumentum Laurentii Pignorii. 215
Moſcovitæ olim hoſpitales. 179
Moſco-

Moſcovitæ hodie inhoſpitales. 215
Municipiorum duo genera. 21
Municipes qui. *ibid.*

N.

NAvis harenaria. 16
Negotiariæ teſſeræ. 121
Norvegiorum hoſpitalitas. 171
Nummi Iano bifronte, & prora ſignati. 84
Nummus Nervæ. 96. 97
Maximini. 96
Nummaria teſſera. 100

O.

ORca. 120
Orientalium populorum Xenodochia. 67
Oſcula labrata. 47
Oſcula jacere. 47
Oſculum hoſpitibus datum. 147. 152
Oſculum pectoris. 148. manuum, genuum, veſtium, capitis, frontis. 149
pedum. 150
Oxyrinchæ civitatis hoſpitalitas. 189

P.

PAcis oſculum. 151
Panis gradilis. 96
Parochus. 160
Patavinorum hoſpitalitas. 192
Patriciorum Venetorum oſculandi mos. 152
Patronum cooptaverunt. 8. 9
PAX TECVM. 151
Pedum lotio. 49

Piſomuſus Pereli. 111.
Pilulæ. 102
Pincernæ. 134
Pinacotheca. 99
Poteſtas Patavinus. 162
Prætor, Urbanus, Peregrinus. 165
Præſepium, pro Stabulo. 208
Propolæ. 205
Purpuram Principis tangere. 47
περιτείνειν στέφανον. 53
πλατεῖον teſſera. 102

Q.

Q. D. E. R. F. P. D. E. R. I. C. 20

R.

RAmum prætendere. 53
Rebecca hoſpitalis. 158
Reges adorati. 151
Romæ præconium. 1. 164
Romanorum cum Hebræis fœdus. 21
cum aliis populis hoſpitii jus. 35. 36
Romanorum ſingularis hoſpitalitas. 80. 81. 190
Rompere la paglia. 94
Ruri hoſpitia. 76
Rude donari quid ſit. 114
Rudis quid ſit *ibid.*

S.

SAl & vinum in menſa primas tenent. 74
Sale res contractæ. *ibid.*
Sal menſis ſacer. 88
Salo-

Salomon hoſpitalis. 158
S. Samſonis hoſpitale. 64. 65
Sedilia hoſpitalia. 161
Sepulchra Romanorum. 210
Sepulturæ hoſpitum. *ibid.*
Septentrionalium hoſpitalitas. 177. 178
Siagitanus Senatus. 10
Sinopenſium hoſpitalitas. 163
Σκολιόν 140
Spartiani Dirinoxeni. 224
Spectaculorum teſſeræ. 110. 111
Sphæria. 102
Sphærulæ. 110
Spina. 195
Spinolare. *ibid.*
Spinulæ familiæ hoſpitalitas. *ibid.*
Stellini, Trojani. 221
Structor. 134
Suedorum hoſpitalitas. 176
Supplicandi ritus. 53. 54
Symbola. 52
Symbola diverſa. 123
Symbolum. 121
pro pecunia. 122
Symbolum pro pacto, ac teſſera. *ibid.*
Symbolum imago genere maſculino. 123. 126
Symbolum ſignum rerum occultarum. 126
Symbolum augurium. *ibid.*
Symbolum convivale. *ibid.*
Symbolum hoſpiti datum. 125

T.

Tabula Hoſpitalis. 4. 6. 200
reſtituta. 6. 7
Tabella ænea Gothofredorum. 2. 4. 12
Tabulæ hoſpitales geminæ. 91
Tabernæ. 205
Tabernarii. *ibid.*
Tabernæ diverſoriæ. 207
Taglia. Talea. 94
Talus pro teſſera hoſpitali. 106
Templa Romæ extra urbem ædificata. 87
Teſſeram hoſpitalem fecerunt. 23.
Teſſera. 37. 52
Teſſerarum varia genera. 94
Teſſera hoſpitalis. 90. 91
Teſſera amatoria. 108. 122
Teſſera luſoria. 94
Teſſera. i. talus. 94
Teſſera ſacrorum. 116
Teſſera Paganica. 127
Teſſerarii. 102
Teſſeræ mutæ duplices. 104
Teſſeræ hoſpitales geminatæ. 91
Teſſeræ ſpecies. *ibid.*
Teſſeræ antiquorum delineatæ. 99. 102. 107
113. 115. 118
Teſſeram frangere. 201
Thee potus. 179
Theoxenia. 41
Thracius pro barbaro. 222

The-

...civitas Africæ. 8
Thule, Iſlandia. 171
Tigurinorum hoſpitalitas. 172
Timiligenſis Senatus. 9
Tobiæ hoſpitalitas. 157
Trajanus. 4. 19
Trajanus primus inter Imperatores exterus. 166
Triclinia. 131
lectus triclinii. 131. 142
Trojani dicti Stellini. 221
Turcarum xenodochia. 176
Turcici Imperatoris munificentia in Legatos. 83

V.

Valetudinarium Romæ primum. 183
Henrici Valeſii Galliæ Regis monumentum. 69
Valentinianus & Valens panem largiti. 98
Vandali hoſpitales. 177
Venus hoſpitalis. 41
Veneris templum extra urbem. 87
Venetorum hoſpitalitas. 193. 194
Veſtis hoſpiti parata. 74
V. F. P. 18
VNIBERSVS. 23
Vicentini hoſpitales. 192. 193
Vicus Tuſcus unde ortus. 56
Vinum honorarium. 79
Virgula erotica. 108. 112

Vnctio hoſpitum. 71. 144
Vota ad genua Deorum. 50

W.

WEſtphaliæ & Saxoniæ inferioris hoſpitia. 67

X.

Ξεινικὸν. 26
ξενισμός. 41
Xenia. 30. 82. 90. 198
Xenia, præcepta. 199
Xenia diſcumbentibus communia. 198. 199
Xenodochia. 32. 64
Xenoparchi. 163
ξυλήφιον. 102

FINIS.